

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

VERICA TRSTENJAK

8 päivänä syyskuuta 2011¹

Asia C-282/10

Maribel Dominguez

vastaan

Centre informatique du Centre Ouest Atlantique

vastaan

Préfet de la région Centre

(Cour de cassationin (Ranska) esittämä ennakkoratkaisupyyntö)

Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta — Sosiaaliset perusoikeudet — Yleiset oikeusperiaatteet — Direktiivien horisontaalinen oikeusvaikutus — Direktiivin 2003/88/EY 7 artikla — Työolot ja työehdot — Työajan järjestäminen — Oikeus palkalliseen vuosilomaan — Lomaoikeuden syntyminen työntekijän poissaolon luonteesta ja kestosta riippumatta — Kansallinen säännös, jonka mukaan tämän loman myöntäminen riippuu tosiasiallisesta vähimmäistyöajasta viitevuoden aikana — Kansallisen tuomioistuimen velvollisuus jättää soveltamatta unionin oikeuden vastaisia kansallisia säännöksiä

Sisällys

I	Johdanto	3
II	Asiaa koskevat oikeussäännöt	4
	A Unionin säännöstö	4
	1. Euroopan unionin perusoikeuskirja	4
	2. Direktiivi 2003/88/EY	4
	B Kansallinen säännöstö	5
III	Tosiseikat, pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset	6
IV	Oikeudenkäyntimenettely unionin tuomioistuimessa	7
V	Asianosaisten ja muiden osapuolten keskeiset lausumat	7
	A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys	7
	B Toinen ennakkoratkaisukysymys	7

¹ — Ratkaisuehdotuksen alkuperäinen kieli: saksa.
Oikeudenkäyntikieli: ranska.

C Kolmas ennakkoratkaisukysymys	9
VI Oikeudellinen arviointi	9
A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys	9
B Toinen ennakkoratkaisukysymys	12
1. Yleistä	12
a) Keskeiset oikeudelliset seikat	12
b) Yksityisten välisen oikeusriidan olemassaolo	12
2. Kansallisen tuomioistuimen asema yksityisten välisessä oikeusriidassa	13
a) Direktiivien sovellettavuutta koskevat unionin oikeuden rajat	13
b) Mahdolliset vaihtoehtoiset lähestymistavat	15
i) Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistetun perusoikeuden välitön sovellettavuus	15
– Perusoikeuskirjan sovellettavuus	15
– Kuuluminen perusoikeuksiin	16
– Kolmansiin kohdistuvan vaikutuksen puuttuminen	17
– Päätelmä	21
ii) Mahdollisen yleisen oikeusperiaatteen välitön sovellettavuus	21
– Vuosilomaa koskevan oikeuden asema unionin oikeusjärestyksessä	21
– Yleisen oikeusperiaatteen sovellettavuus yksityisten välillä	28
– Päätelmä	34
iii) Yleisen oikeusperiaatteen soveltaminen sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2003/88	34
– Unionin tuomioistuimen lähestymistapa asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa	34
– Kyseisen lähestymistavan sovellettavuus vuosilomaa koskevaan oikeuteen	35
– Päätelmä	39
c) Loppupäätelmä	40
3. Toissijainen jäsenvaltion vastuu unionin oikeuden rikkomisen vuoksi	40
4. Päätelmä	41
C Kolmas ennakkoratkaisukysymys	41
VII Ratkaisuehdotus	42

I Johdanto

1. Tässä SEUT 267 artiklan mukaisessa ennakkoratkaisumenettelyssä Ranskan Cour de cassation (jäljempänä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin) esittää unionin tuomioistuimelle kolme kysymystä, jotka koskevat tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY² 7 artiklan tulkintaa.

2. Ennakkoratkaisupyyntö perustuu oikeusriitaan, jossa kantajana on Maribel Dominguez (jäljempänä pääasian kantaja) ja vastaajana hänen työnantajansa Centre Informatique du Centre Ouest Atlantique (jäljempänä pääasian vastaaja) ja jossa on kyse siitä, onko viimeksi mainittu ja missä määrin velvollinen maksamaan rahallisen korvauksen vuosilomasta, jota pääasian kantaja ei tapaturman vuoksi voinut pitää. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tässä yhteydessä tärkeä selvitystä kaipaava näkökohta on se, miten kyseisen loman pituus on laskettava, ja käsiteltävän asian erityispiirteenä on se, että asiaa koskevan kansallisen oikeuden mukaan vuosilomaa koskeva oikeus ensinnäkin edellyttää, että työntekijä on työskennellyt vähimmäismäärän päiviä, eikä kaikenlaista tapaturmasta johtuvaa poissaoloa työpaikalta toiseksi lasketa työajaksi.

3. Lomaoikeuden olemassaoloa ja sen tarkkaa laajuutta ei kuitenkaan voida todeta, ennen kuin on selvitetty, voidaanko edellä mainittujen kansallisten säännösten ylipäätään katsoa olevan sopusoinnussa direktiivin 2003/88 7 artiklan kanssa ja voiko pääasian kantaja vedota suoraan kyseiseen direktiiviin vastaajaa vastaan. Käsiteltävässä asiassa tulee esiin yhtäältä oikeudellisia kysymyksiä, joihin unionin tuomioistuin on antanut yksiselitteisen vastauksen, joten se voi lähtökohtaisesti viitata asiaa koskeviin tuomioihin. Toisaalta unionin tuomioistuinta pyydetään lausumaan siitä, miten palkallista vuosilomaa koskeva oikeus on sijoitettava unionin oikeusjärjestyksen normihierarkiaan ja voiko työntekijä vedota siihen suoraan myös työnantajaansa vastaan.

4. Tätä tarkoitusta varten on tutkittava neljää erilaista lähestymistapaa, joilla työntekijää on tarkoitus auttaa käyttämään oikeuksiaan työnantajaan nähden. Ensin on tutkittava direktiivien horisontaalisen oikeusvaikutuksen mahdollisuutta. Tämän jälkeen on tarkasteltava Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan välitöntä sovellettavuutta ottaen huomioon, että perusoikeuskirjasta on tullut oikeudellisesti sitova. Yhtenä vaihtoehtona on tutkittava, voidaanko mahdollista yleistä oikeusperiaatetta, jonka mukaan työntekijällä on oikeus vuosilomaan, soveltaa välittömästi. Lopuksi tarkastellaan, missä määrin voidaan soveltaa unionin tuomioistuimen asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa³ kehittämää lähestymistapaa. Tässä yhteydessä selvitetään yksityiskohtaisesti tämän lähestymistavan etuja ja haittoja. Nyt käsiteltävässä asiassa unionin tuomioistuimella on tilaisuus tarkastella kyseistä lähestymistapaa dogmaattiselta kannalta, jotta sitä voidaan tarvittaessa täsmentää.

2 — EUVL L 299, s. 9.

3 — Asia C-555/07, Küçükdeveci, tuomio 19.1.2010 (Kok., s. I-365).

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin säännöstö⁴

1. Euroopan unionin perusoikeuskirja

5. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) IV lukuun ("Yhteisvastuu") sisältyvässä 31 artiklassa vahvistetaan jokaisen työntekijän oikeus "oikeudenmukaisiin ja kohtuullisiin työoloihin ja työehtoihin". Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Jokaisella työntekijällä on oikeus enimmäistyöajan rajoitukseen sekä päivittäisiin ja viikoittaisiin lepojaksoihin ja palkalliseen vuosilomakauteen."

6. Perusoikeuskirjan VII lukuun ("Yleiset määräykset") sisältyvässä 51 artiklassa määritetään perusoikeuskirjan soveltamisala. Sen 51 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Tämän perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Tämän vuoksi ne kunnioittavat tämän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia, noudattavat sen sisältämiä periaatteita ja edistävät niiden soveltamista kukin toimivaltuuksiensa mukaisesti."

2. Direktiivi 2003/88

7. Direktiivin 2003/88 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Tarkoitus ja soveltamisala

1. Tässä direktiivissä vahvistetaan turvallisuutta ja terveyttä koskevat vähimmäisvaatimukset työajan järjestämistä varten.

2. Tämä direktiivi koskee:

a) – – vuosilomaa – –

– –"

8. Kyseisen direktiivin 7 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Vuosiloma

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jokainen työntekijä saa vähintään neljän viikon palkallisen vuosiloman tällaisen loman saamiselle ja myöntämiselle kansallisessa lainsäädännössä ja/tai käytännössä vahvistettujen edellytysten mukaisesti.

2. Palkallisen vuosiloman vähimmäisaikaa ei saa korvata rahalla, paitsi kun työsuhde päättyy."

9. Direktiivin 2003/88 17 artiklan nojalla jäsenvaltiot voivat poiketa tietyistä direktiivin säännöksistä. Sen 7 artiklasta ei voida poiketa.

4 — Euroopan unionista tehdyssä sopimuksessa ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa käytettyjen nimitysten mukaisesti yhteisön oikeudesta ja unionin oikeudesta käytetään yhteiskäsitettä "unionin oikeus". Siltä osin kuin jäljempänä on kyse primaarioikeuden määräyksistä, ne ovat ratione temporis sovellettavia määräyksiä.

B Kansallinen säännöstö

10. Pääasiassa sovellettavassa työoikeuskoodeksin (code du travail) L. 223-2 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Työntekijällä, joka viitevuoden aikana osoittaa olleensa saman työnantajan palveluksessa ajan, joka vastaa vähintään yhtä tosiasiallista työskentelykuukautta, on oikeus lomaan, jonka pituus on kaksi ja puoli työpäivää työskentelykuukautta kohden niin, että myönnettävän loman kokonaiskesto ei ylitä 30:tä työpäivää.”

11. Uuden työoikeuskoodeksin L. 3141-3 §:ssä, sellaisena kuin se on muutettuna 20.8.2008 annetulla lailla, säädetään seuraavaa:

”Työntekijällä, joka osoittaa työskennelleensä saman työnantajan palveluksessa ajan, joka vastaa vähintään kymmentä tosiasiallista työpäivää, on oikeus kahden ja puolen työpäivän pituiseen lomaan työskentelykuukautta kohden. Loman kokonaiskesto ei saa ylittää 30:tä työpäivää.”

12. Kyseessä olevana aikana sovellettavan työoikeuskoodeksin L. 223-4 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Loman pituutta määritettäessä tosiasialliseen työskentelykuukauteen rinnastettavia ovat neljää viikkoa tai 24:ää päivää vastaavat työskentelykaudet. Palkalliset loma-ajat, tämän koodeksin L.212-5-1 §:ssä ja maaseutulain (code rural) L.713-9 §:ssä säädetty korvaavat lepoajat, L.122-25–L.122-30 §:ssä säädetty raskaana olevien naisten lepoajat, työajan lyhennyksenä saadut lepopäivät ja enintään yhden vuoden keskeytymättömät ajanjaksot, joiden aikana työ sopimuksen soveltaminen keskeytyy työtapaturman tai ammattitaudin johdosta, katsotaan tosiasiallisiksi työskentelykausiksi. (Loman pituuden määrittelemiseksi tosiasiallisiksi työskentelykausiksi katsotaan myös ajanjaksot, joiden aikana palkattu työntekijä tai oppisopimuksella työskentelevä henkilö millä tahansa perusteella suorittaa asevelvollisuuttaan tai on kutsuttu sitä suorittamaan).”

13. Työoikeuskoodeksin nykyisessä L.3141-5 §:ssä puolestaan säädetään seuraavaa:

”Tosiasiallisiksi työskentelykausiksi loman pituuden määrittämiseksi katsotaan

- 1) palkalliset loma-ajanjaksot
- 2) äitiys- ja isyyslomat, adoptiolomat ja vanhempainlomat
- 3) tämän koodeksin L.3121-26 §:ssä ja maaseutulain L.713-9 §:ssä säädetty pakolliset korvaavat lepoajat
- 4) työajan lyhennyksenä saadut lepopäivät
- 5) enintään yhden vuoden keskeytymättömät ajanjaksot, joina työ sopimuksen soveltaminen on keskeytynyt työtapaturman tai ammattitaudin johdosta
- 6) ajanjaksot, joiden aikana palkattu työntekijä millä tahansa perusteella suorittaa asevelvollisuuttaan tai on kutsuttu sitä suorittamaan.”

14. Sosiaaliturvalaitosten henkilöstöön sovellettavan kansallisen työehtosopimuksen liitteenä olevan malliohjesäännön XIV §:n 4 momentissa määrätään, että oikeutta vuosilomaan ei ole vuonna, johon kohdistuvat sairaudesta tai pitkäaikaisesta sairaudesta aiheutuneet poissaolot, jotka ovat johtaneet vähintään 12 kuukauden yhtäjaksoiseen työn keskeytymiseen, poissaolot pakollisen asepalvelun vuoksi sekä työehtosopimuksen 410, 44 ja 46 §:ssä määrätty palkattomat lomat; oikeus vuosilomaan syntyy uudelleen työhönpaluupäivänä, jolloin loman pituus vahvistetaan suhteessa tosiasialliseen työskentelyaikaan, josta ei vielä ole myönnetty vuosilomaa.

III Tosiseikat, pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

15. Pääasian kantaja on työskennellyt 10.1.1987 lähtien pääasian vastaajan palveluksessa sosiaaliturvalaitosten henkilöstöön sovellettavan työehtosopimuksen mukaisesti.

16. Pääasian kantajalle tapahtui 3.11.2005 kodin ja työpaikan välillä työmatkatapaturma. Hän oli kyseisen tapaturman vuoksi sairauslomalla 3.11.2005–7.1.2007.

17. Pääasian kantaja palasi työhönsä 8.1.2007 ja teki ensin puolipäivätyötä ja 8.2.2007 lähtien kokopäivätyötä. Hänen paluunsa jälkeen pääasian vastaaja ilmoitti hänen poissaolonsa aikana vastaajan laskelmien mukaan kertyneiden lomapäivien määrän. Pääasian kantaja vastusti laskelmaa ja vaati tältä ajalta 22,5 palkallista vuosilomapäivää tai toissijaisesti 1 971,39 euron suuruisen korvauksen.

18. Pääasian kantaja saattoi asian ensin Conseil de prud'hommes de Limogesin käsiteltäväksi, joka hylkäsi vaatimukset 15.1.2008 tekemällään päätöksellä. Hän valitti päätöksestä Cour d'appel de Limogesiin. Valitus kuitenkin hylättiin 16.9.2008 annettulla tuomiolla, jossa Cour d'appel muun muassa totesi, että pääasian vastaaja oli työnantajana soveltanut oikein asiaa koskevia työoikeuden säännöksiä ja katsonut perustellusti, ettei lomaoikeutta ollut syntynyt, koska pääasian kantaja oli ollut työmatkatapaturman vuoksi poissa yli 12 kuukautta eikä ollut sinä aikana työskennellyt tosiasiallisesti. Cour d'appel totesi lisäksi, ettei pääasian kantaja voi vedota työtapaturman yhteydessä sovellettaviin työoikeuden säännöksiin.

19. Pääasian kantaja teki tuomiosta Cour de cassationiin valituksen, jossa hän ensinnäkin väittää, että työmatkatapaturma on rinnastettava työtapaturmaan, minkä vuoksi hänen on voitava hyötyä samasta järjestelmästä. Toiseksi hän toteaa, että palkallista lomaa laskettaessa työmatkatapaturmaa seurannut työehtosopimuksen keskeytymisaika on rinnastettava tosiasialliseen työskentelyaikaan.

20. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuimien esittää laajalti lainatun unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella epäilyjä, jotka koskevat sekä asiaa koskevien kansallisten työoikeuden säännösten yhteensoveltuvuutta että kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta jättää soveltamatta unionin oikeuden vastaisia kansallisia säännöksiä.

21. Tässä tilanteessa Cour de cassation on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Onko direktiivin 2003/88 – 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille säännöksille tai käytännöille, joiden mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän (tai yhden kuukauden) tosiasiallinen työskentely viitekaudella?
- 2) Jos vastaus edelliseen kysymykseen on myönteinen, onko kansallisen tuomioistuimen, jonka ratkaistavana on yksityisten välinen riita, jätettävä direktiivin 2003/88 – 7 artiklan nojalla, jossa vahvistetaan erityinen velvollisuus työnantajalle antamalla oikeus palkalliseen lomaan työntekijälle, joka on poissa työstä terveydellisistä syistä vähintään yhden vuoden, soveltamatta sellaista vastakkaista kansallista säännöstä, jonka mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän tosiasiallinen työskentely viitevuoden aikana?

- 3) Siltä osin kuin direktiivin 2003/88 – 7 artiklassa ei tehdä eroa työntekijöiden välillä sen mukaan, johtuuko heidän poissaolonsa työstä viitekaudella työtapaturmasta, ammattitaudista, työmatkatapaturmasta vai työstä johtumattomasta sairaudesta, onko työntekijöillä kyseisen artiklan nojalla oikeus palkalliseen lomaan, jonka pituus on sama riippumatta heidän terveydellisistä syistään johtuvan poissaolonsa alkuperästä, vai täytyykö kyseistä artiklaa tulkita niin, että se ei ole esteenä sille, että palkallisen loman pituus voi olla erilainen työntekijän poissaolon syyn perusteella, koska kansallisessa laissa säädetään tietyin edellytyksin direktiivissä [2003/88] säädettyä vähintään neljän viikon lomaa pidemmästä palkallisesta vuosilomasta?”

IV Oikeudenkäyntimenettely unionin tuomioistuimessa

22. Ennakkoratkaisupyyntö, joka on päivätty 2.6.2010, saapui unionin tuomioistuimen kirjaamoon 7.6.2010.
23. Pääasian asianosaiset, Ranskan, Tanskan ja Alankomaiden hallitukset sekä Euroopan komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklassa mainitussa määräajassa.
24. Pääasian asianosaisten edustajat sekä Ranskan, Tanskan ja Alankomaiden hallitusten ja komission asiamiehet esittivät suullisia huomautuksia 17.5.2011 pidetyssä istunnossa.

V Asianosaisten ja muiden osapuolten keskeiset lausumat

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

25. Kaikki pääasian asianosaiset ja muut osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen voidaan vastata unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön, ennen kaikkea asiassa BECTU⁵ ja yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym.⁶ annettujen tuomioiden, perusteella. Niiden mukaan kyseiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastaavasti vastattava, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille säännöksille tai käytännöille, joiden mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän (tai yhden kuukauden) tosiasiallinen työskentely viitekaudella.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

26. Sekä asianosaisten ja muiden osapuolten perustelut että niiden tähän ennakkoratkaisukysymykseen ehdottamat vastaukset poikkeavat huomattavasti toisistaan.
27. Pääasian kantaja viittaa asiassa Simmenthal⁷ ja yhdistetyissä asioissa Melki⁸ annettuihin tuomioihin ja toteaa, etteivät asiassa BECTU annetussa tuomiossa esitetyt toteamukset estä direktiivin 2003/88 7 artiklan välitöntä sovellettavuutta. Hänen mielestään kansallisella tuomioistuimella on siinä mielessä yksinkertainen tilanne, että sen on jätettävä soveltamatta sellaisia kansallisia säännöksiä, joiden mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden käyttö edellyttää unionin oikeuden kanssa ristiriitaisen edellytyksen täyttämistä.

5 — Asia C-173/99, BECTU, tuomio 26.6.2001 (Kok., s. I-4881).

6 — Yhdistetyt asiat C-350/06 ja C-520/06, Schultz-Hoff ym., tuomio 20.1.2009 (Kok., s. I-179).

7 — Asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978 (Kok., s. 629, Kok. Ep. IV, s. 73).

8 — Yhdistetyt asiat C-188/10 ja C-189/10, Melki, tuomio 22.6.2010 (Kok., s. I-5667).

28. Pääasian vastaaja vetoaa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsemaan oikeuskäytäntöön ja tekee sen perusteella päinvastaisen päätelmän. Sen mukaan kyseisessä oikeuskäytännössä kehitettyjen periaatteiden mukaan kansallinen tuomioistuin ei voi jättää soveltamatta kansallista säännöstä yksityisten välisessä oikeusriidassa sillä perusteella, että se on ristiriidassa direktiivin kanssa. Tällainen menettely nimittäin vastaisi *contra legem* -tulkintaa. Pääasian vastaaja katsoo, että kun otetaan huomioon itse direktiivin määritelmä, jonka mukaan sillä annetaan jäsenvaltioille ohjeita ja eikä siitä johdu kansalaisille välittömiä velvoitteita, ei vakiintunutta oikeuskäytäntöä ole syytä muuttaa, sillä muuten direktiivien ja asetusten välinen ero poistuisi.

29. Ranskan ja Alankomaiden hallitukset menevät oikeuskäytäntöä analysoidessaan vielä hieman pitemmälle.

30. Ranskan hallitus esimerkiksi palauttaa mieleen paitsi Cour de cassationin mainitseman oikeuskäytännön myös asioissa Mangold⁹ ja Küçükdeveci¹⁰ annetut tuomiot. Kyseisissä tuomioissa unionin tuomioistuin on Ranskan hallituksen mukaan kehittänyt edelleen oikeuskäytäntöään, joka koskee kansallisen tuomioistuimen asemaa unionin oikeuden vastaisten kansallisten säännösten tapauksessa. Ranskan hallituksen mukaan tuomioista ilmenee, että kansallisen säännöksen ollessa ristiriidassa unionin oikeuden yleisen oikeusperiaatteen kanssa kansallisen tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta kansallista säännöstä. Ranskan hallitus huomauttaa tässä yhteydessä, että oikeutta palkalliseen vuosilomaan on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pidettävä ”unionin sosiaalioikeuden periaatteena, jolla on erityinen merkitys”, mutta että unionin tuomioistuin ei ole vielä tunnustanut sitä unionin oikeuden yleiseksi oikeusperiaatteeksi, kuten esimerkiksi ikään perustuvan syrjinnän kieltoa. Näin ollen edellä mainittua oikeuskäytäntöä ei voida Ranskan hallituksen mukaan laajentaa koskemaan oikeutta palkalliseen vuosilomaan.

31. Ranskan hallituksen mukaan toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on näin ollen vastattava, että jos direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohta on esteenä kansalliselle säännökselle, jonka mukaan palkallisen vuosilomaoikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän (tai yhden kuukauden) työskentely viitevuoden aikana, tuomioistuin, jonka ratkaistavana on yksityisten välinen riita, ei voi direktiivin kyseisen säännöksen nojalla jättää soveltamatta kansallista säännöstä.

32. Alankomaiden hallitus esittää toteamuksia ainoastaan tästä ennakkoratkaisukysymyksestä. Se katsoo, että Cour de cassationin mainitseman unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tuomioistuin, jonka ratkaistavana on yksityisten välinen riita, ei ole velvollinen jättämään soveltamatta direktiivin säännöksen kanssa ristiriidassa olevaa kansallista säännöstä. Kansallisen tuomioistuimen on sen sijaan tulkittava ja sovellettava kansallista oikeutta direktiivin mukaisesti.

33. Alankomaiden hallituksen mukaan asiassa Küçükdeveci annetusta tuomiosta ja siitä, että oikeutta vuosilomaan on pidetty ”unionin sosiaalioikeuden periaatteena, jolla on erityinen merkitys”, ei voida päätellä muuta, etenkään kun kyseinen periaate ei ole yleinen oikeusperiaate.

34. Ranskan ja Alankomaiden hallitukset päättelevät, ettei unionin tuomioistuimen asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa esittämiä toteamuksia sovelleta käsiteltävässä asiassa, mutta komission mielestä ei ole mitään syytä sulkea analogisen soveltamisen mahdollisuutta pois pääasiassa.

35. Komission mukaan toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että kansallinen tuomioistuin on toimivaltansa rajoissa velvollinen varmistamaan yksityiselle annettavan oikeussuojan ja unionin oikeuden täyden tehokkuuden, missä yhteydessä se voi tarvittaessa jättää soveltamatta kaikkia kansallisia säännöksiä, jotka ovat ristiriidassa palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden kanssa.

9 — Asia C-144/04, Mangold, tuomio 22.11.2005 (Kok., s. I-9981).

10 — Edellä alaviitteessä 3 mainitussa asiassa Küçükdeveci annettu tuomio.

C Kolmas ennakkoratkaisukysymys

36. Pääasian kantajan mukaan tähän ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että direktiivin 2003/88 7 artiklaa on tulkittava siten, että se on esteenä palkallisen loman pituuden vaihtelulle työntekijän poissaolon syyn mukaan. Kyseisessä direktiivin säännöksessä sen sijaan säädetään, että työntekijöillä on oikeus samanpituiseen palkalliseen lomaan poissaolonsa syystä riippumatta.

37. Pääasian vastaaja esittää päinvastaisen näkemyksen. Sen mukaan direktiivin 2003/88 7 artikla ei ole esteenä sille, että säännökset, joissa määritetään palkallisen vuosiloman pituus, ovat poissaoloajan tosiasialliseen työssäoloaikaan rinnastamisen osalta edullisempia sairauden tai työtapaturman vuoksi poissa oleville työntekijöille kuin niille työntekijöille, jotka eivät ole poissa työtapaturman vuoksi.

38. Ranskan hallitus päätelee edellä mainitusta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, että direktiivin 2003/88 7 artiklaa on tulkittava siten, että palkallisen vuosiloman pituus voi vaihdella työntekijän poissaolon syyn mukaan, jos kyseisessä direktiivin säännöksessä säädetty vähintään neljän viikon pituinen loma on varmistettu.

39. Komissio toteaa, ettei ennakkoratkaisupyyntöä käy yksiselitteisesti ilmi, mihin kansallisen oikeuden tilanteeseen kolmas ennakkoratkaisukysymys perustuu, mutta se ehdottaa, että siihen vastataan Ranskan hallituksen ehdottamalla tavalla.

VI Oikeudellinen arviointi

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

40. Ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, voiko jäsenvaltio direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohdan nojalla asettaa palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytykseksi kansallisessa oikeudessa tarkemmin määritellyn vähimmäistyöajan, joka oli Ranskan oikeuden mukaan alun perin yksi kuukausi mutta on lakimuutoksen jälkeen nykyään enää kymmenen päivää.

41. Tämän ennakkoratkaisukysymyksen vastaus voidaan johtaa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, erityisesti asiassa BECTU ja yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym. annetuista tuomioista. Tästä syystä on suositeltavaa palauttaa mieleen unionin tuomioistuimen kulloinkin esittämät merkitykselliset toteamukset ja tarkastella niiden sovellettavuutta pääasiaan.

42. Kuten unionin tuomioistuin on todennut vakiintuneessa oikeuskäytännössään, oikeutta palkalliseen vuosilomaan on pidettävä unionin sosiaalioikeuden periaatteena, jolla on erityinen merkitys ja josta ei voi poiketa ja jonka toimivaltaiset kansalliset viranomaiset voivat panna täytäntöön ainoastaan direktiivissä 2003/88 nimenomaisesti määritellyissä rajoissa.¹¹ Vahvistamalla oikeuden palkalliseen vuosilomaan

11 — Ks. edellä alaviitteessä 5 mainittu asia BECTU, tuomion 43 kohta; asia C-342/01, Merino Gómez, tuomio 18.3.2004 (Kok., s. I-2605, 29 kohta) ja yhdistetyt asiat C-131/04 ja C-257/04, Robinson-Steele ym., tuomio 16.3.2006 (Kok., s. I-2531, 48 kohta); direktiivistä 2003/88 ks. edellä alaviitteessä 6 mainitut yhdistetyt asiat Schultz-Hoff ym., tuomion 22 kohta; asia C-277/08, Vicente Pereda, tuomio 10.9.2009 (Kok., s. I-8405, 18 kohta) ja asia C-486/08, Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, tuomio 22.4.2010 (Kok., s. I-3527, 28 kohta). Ks. oikeuskäytännön tiivistelmä teoksessa Schrammel, W. ja Winkler, G., *Europäisches Arbeits- und Sozialrecht*, Wien, 2010, s. 179–180.

johdetussa oikeudessa unionin lainsäätäjä halusi varmistaa, että työntekijä saa kaikissa jäsenvaltioissa tosiasiallisen lepoajan ”hänen turvallisuutensa ja terveytensä suojelemiseksi”.¹² Kuten unionin tuomioistuin on selvittänyt oikeuskäytännössään, palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden tarkoituksena on mahdollistaa se, että työntekijä voi levätä ja että hänellä on lepo- ja vapaa-aikaa.¹³

43. Etenkin siksi, että tätä periaatetta pidetään unionin oikeusjärjestyksessä erittäin merkityksellisenä, edellä mainitussa asiassa BECTU annetun tuomion 52 kohdassa todettiin, että direktiivin 93/104/EY 7 artiklan 1 kohdassa – joka on sanamuodoltaan identtinen sen korvanneen direktiiviin 2003/88 sisältyvän 7 artiklan 1 kohdan kanssa – ”estetään jäsenvaltioita rajoittamasta yksipuolisesti kaikille työntekijöille myönnettyä, palkallista vuosilomaa koskevaa oikeutta siten, että jäsenvaltiot soveltavat kyseisen oikeuden syntymistä koskevaa sellaista *edellytystä*, jonka vuoksi tietyt työntekijät jäävät mainitun oikeuden ulkopuolelle”.

44. Saman tuomion 53 kohdassa todettiin lisäksi, että ”jäsenvaltiot voivat kansallisessa lainsäädännössään säätää palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden käyttämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvistä edellytyksistä täsmentämällä ne konkreettiset olosuhteet, joissa työntekijät voivat käyttää mainittua oikeutta, joka heille syntyy koko työskentelyajan perusteella, mutta ne eivät voi asettaa minkäänlaisia edellytyksiä kyseisen suoraan direktiivistä 93/104/EY johtuvan oikeuden *syntymiselle*”.

45. Edellä mainitun tuomion 55 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin totesi edelleen, että jäsenvaltioiden säännösten voimaan saattamiseksi toteuttamiin toimenpiteisiin voi toki sisältyä tiettyjä eroja palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden käyttämiseen liittyvien edellytysten osalta, sillä direktiivissä säädetään ainoastaan yhteisön tasolla tapahtuvaa yhdenmukaistamista koskevista vähimmäisvaatimuksista työajan järjestämisen osalta ja jätetään tarvittavien yksityiskohtaisten täytäntöönpano- ja soveltamissääntöjen vahvistaminen jäsenvaltioiden tehtäväksi. Yhteisöjen tuomioistuin painotti tässä yhteydessä, että ”kyseisessä direktiivissä ei sallita sitä, että jäsenvaltiot estävät kaikille työntekijöille nimenomaisesti myönnetyn oikeuden *syntymisen*”.

46. Edellä esitettyä oikeuskäytäntöä on tulkittava siten, että unionin tuomioistuin lähtökohtaisesti tunnustaa jäsenvaltioiden toimivallan vahvistaa niin kutsuttuja yksityiskohtaisia täytäntöönpanosääntöjä, joilla ne voivat säännellä yksityiskohtaisesti tiettyjä vuosilomaa koskevan oikeuden käyttöön liittyviä seikkoja, esimerkiksi sitä, miten työntekijät voivat käyttää sitä lomaa, johon heillä on oikeus työsuhteensa ensimmäisten viikkojen kuluessa. Jäsenvaltioiden sääntelytoimivalta rajoittuu kuitenkin siihen, kun valittu sääntely vaikuttaa palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden tosiasiallisuuteen siten, ettei sillä enää taata lomaoikeuden tarkoituksen saavuttamista. Tämä pätee esimerkiksi kansalliseen säännökseen, jossa ei määritetä sitä, ”miten” lomaoikeutta käytetään, vaan se, ”voidaanko” sitä käyttää.

47. Pääasiassa on selvästikin kyseessä tällainen säännös, kuten Ranskan hallitus on itsekin myöntänyt, etenkin kun lomaoikeuden syntyminen edellyttää, että työntekijä työskentelee vähintään yhden kuukauden (sovellettaessa sittemmin muutetun työoikeuskoodeksin L. 223-2 §:n 1 momenttia) tai kymmenen päivää (sovellettaessa nykyisen työoikeuskoodeksin L. 3141-3 §:ää). Kuten Ranskan hallitus on kirjallisissa huomautuksissaan yksityiskohtaisesti perustellut, vähintään kymmenen päivän työskentelyn edellyttäminen voidaan perustella vuosiloman pituuden laskentaa koskevilla yksityiskohtaisilla säännöillä. Vuosiloma vastaa tiettyä määrää työpäiviä siten, että yksi lomapäivä vastaa tämän laskentamenetelmän mukaan kymmentä työpäivää.

12 — Ks. edellä alaviitteessä 5 mainittu asia BECTU, tuomion 44 kohta; edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Merino Gómez, tuomion 30 kohta; edellä alaviitteessä 6 mainitut yhdistetyt asiat Schultz-Hoff ym., tuomion 23 kohta ja edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Vicente Pereda, tuomion 21 kohta.

13 — Ks. edellä alaviitteessä 6 mainitut yhdistetyt asiat Schultz-Hoff ym., tuomion 25 kohta ja edellä alaviitteessä 11 mainittu asia Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, tuomion 30 kohta.

48. Kuten Ranskan hallitus on myöntänyt, viittaus siihen, että vuosiloma on laskettava tarkasti yksittäisessä tapauksessa, ei kuitenkaan muuta sitä, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ei voida poiketa säännöstä, jonka mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden toteutumista ei saa estää yksittäisten jäsenvaltioiden toimenpiteillä niiden pannessa sitä täytäntöön. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että asiassa BECTU annettu tuomio koski samankaltaista tilannetta kuin nyt käsiteltävä asia, joten siinä kehitettyjä oikeuskäytäntöperiaatteita voidaan soveltaa suoraan pääasiaan. Asiassa BECTU yhteisöjen tuomioistuimelta nimittäin tiedusteltiin, sallitaanko direktiivin 93/104 7 artiklan 1 kohdassa se, että jäsenvaltio antaa kansallista lainsäädäntöä, jonka mukaan työntekijä saa oikeuden palkalliseen vuosilomaan vasta sen jälkeen, kun hän on ollut saman työnantajan palveluksessa 13 viikon pituisen vähimmäisajan. Koska yhteisöjen tuomioistuin vastasi tähän kysymykseen nimenomaan kieltävästi, riidanalaisen Ranskan säännöksen ei voida nähdäkseni katsoa olevan sopusoinnussa direktiivin 2003/88 kanssa.

49. Tässä ennakkoratkaisumenettelyssä on selvitettävä myös pääasiassa esiin otettu oikeudellinen kysymys, johon pääasian vastaaja kirjallisissa huomautuksissaan¹⁴ perustellusti viittasi, nimittäin se, voiko oikeus palkalliseen vuosilomaan syntyä myös aikana, jona työntekijä on ollut poissa sairauden vuoksi. Tämä oikeudellinen kysymys on selvitettävä siitä syystä, että sen perusteella viime kädessä määräytyy, kuuluuko pääasian kantajalle ylipäätään tältä ajalta lomaoikeuksia vai voidaanko häntä vastaan vedota poissaoloon työstä.

50. Oikeuskäytännöstä saadaan hyödyllisiä viitteitä myös tähän kysymykseen vastattaessa. Erityisen hyödylliseksi osoittautuu yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym. annettu tuomio, jonka 39 kohdassa ensinnäkin todettiin, että direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetty oikeus palkalliseen vuosilomaan koskee ”jokaista työntekijää”. Merkityksellisinä on pidettävä tässä yhteydessä myös kyseisen tuomion 40 kohdassa esitettyjä toteamuksia, joiden mukaan ”direktiivissä 2003/88 ei tämän viimeksi mainitun oikeuden osalta eroteta millään tavoin työntekijöitä, jotka ovat poissa työstä lyhyt- tai pitkäkestoisen sairausloman vuoksi lomavuoden aikana, työntekijöistä, jotka ovat tosiasiallisesti työskennelleet kyseisen vuoden aikana”.

51. Yhteisöjen tuomioistuin teki tästä mainitun tuomion 41 kohdassa nähdäkseni myös tässä ennakkoratkaisumenettelyssä tärkeän päätelmän, sillä se totesi, että ”kun kyse on asianmukaisesti määrätystä sairauslomasta, jäsenvaltio ei voi asettaa palkallista vuosilomaa koskevalle oikeudelle, joka jo direktiivin 2003/88 mukaankin kuuluu kaikille työntekijöille, edellytystä, jonka mukaan työntekijän on ollut tosiasiallisesti työskenneltävä kyseisen valtion määräämän lomavuoden aikana”.

52. Edellä esitettyä oikeuskäytäntöä on näin ollen tulkittava siten, ettei sairaudesta johtuva työntekijän poissaolo viitevuoden aikana ole esteenä hänen palkallista vuosilomaa koskevan oikeutensa syntymiselle, jos hän oli asianmukaisesti määrättyllä sairauslomalla. Oikeudelliselta kannalta tämä tarkoittaa, että työstäpoissaolot, jotka johtuvat asianomaisen työntekijän määräämisvallasta riippumattomasta syystä, kuten sairaudesta, on laskettava työssäoloajaksi. Näin todetaan myös palkallisista vuosilomista 24.6.1970 tehdyn ILO:n yleissopimuksen nro 132 (muutettu versio) 5 artiklan 4 kohdassa, johon unionin tuomioistuimen esittämät vuosiloman ja sairausloman välistä suhdetta koskevat pohdinnat perustuvat.

53. Kokoavasti on todettava, että riidanalainen säännös on ristiriidassa direktiivin 2003/88 kanssa. Tämän päätelmän tekee myös Ranskan hallitus, joka totesi kirjallisissa huomautuksissaan pyrkivänsä siihen, että työoikeuskoodeksin L. 3141-3 §:ää muutetaan.¹⁵ Ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on näin ollen vastattava, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille säännöksille tai käytännöille, joiden mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän (tai yhden kuukauden) tosiasiallinen työskentely viitekaudella.

14 — Ks. pääasian vastaajan kirjelmän s. 8.

15 — Ks. Ranskan hallituksen kirjelmän 29 kohta.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

1. Yleistä

a) Keskeiset oikeudelliset seikat

54. Toinen ennakkoratkaisukysymys on esitetty nimenomaisesti ainoastaan siltä varalta, että riidanalaisen kansallisen säännöksen todetaan – kuten edellä – olevan ristiriidassa unionin oikeuden kanssa. Kuten ennakkoratkaisupyyntönsä nimenomaan tästä ennakkoratkaisukysymyksestä esitetyistä toteamuksista voidaan päätellä,¹⁶ ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, asetetaanko sille direktiivin 2003/88 7 artiklassa unionin oikeuteen perustuva velvoite jättää soveltamatta riidanalaista kansallista säännöstä yksityisten välisessä oikeusriidassa.

55. Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää joitakin toteamuksia kahdesta keskeisestä toisiinsa liittyvästä oikeudellisesta seikasta. Ensinnäkin on kyse unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesta kansallisten tuomioistuinten asemasta unionin oikeutta sovellettaessa. Toiseksi on tarkasteltava unionin oikeusjärjestyksessä vuosilomaoikeudelle annettua merkitystä ja tämän oikeuden toteutettavuutta.

b) Yksityisten välisen oikeusriidan olemassaolo

56. Ennen näiden ennakkoratkaisukysymyksen keskeisten seikkojen tarkastelua haluan täydellisyyden vuoksi huomauttaa, että pääasiassa on mielestäni kiistatta vastakkain kaksi yksityishenkilöä.

57. Ensin on muistutettava, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ainoastaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana on määrittää niiden kysymysten kohde, jotka se aikoo esittää. Yksinomaan kansallisten tuomioistuinten, joissa asia on vireillä ja jotka vastaavat annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämällä kysymyksillä merkitystä asian kannalta.¹⁷

58. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin selvästikin katsoo ennakkoratkaisupyyntönsä, että kyseessä on yksityisten välinen oikeusriita, tai ei ainakaan nimenomaisesti tutki, kuuluuko pääasian vastaaja mahdollisesti Ranskan valtioon julkishallinnon osana, tämä arviointi sitoo myös unionin tuomioistuinta.

59. Unionin tuomioistuin voi kuitenkin poikkeuksellisesti arvioida syitä, joiden vuoksi kansallinen tuomioistuin on esittänyt tietyn ennakkoratkaisukysymyksen. Näin on oikeuskäytännön mukaan silloin, kun ennakkoratkaisupyyntöllä pyritään todellisuudessa saamaan unionin tuomioistuimelta ratkaisu keinotekoisen riidan avulla taikka neuvoa-antava lausunto yleisluonteisista tai hypoteettisista kysymyksistä, tai kun pyydettyä unionin oikeuden tulkittamisella ei ole mitään yhteyttä oikeusriidan tosiseikkoihin tai kohteeseen taikka unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin.¹⁸

16 — Ks. ennakkoratkaisupyyntönsä s. 5, jossa toisen ennakkoratkaisukysymyksen kohde esitetään hieman selkeämmin.

17 — Ks. asia C-316/09, MSD Sharp, tuomio 5.5.2011 (Kok., s. I-3249, 21 kohta) ja yhdistetyt asiat C-376/05 ja C-377/05, Brünsteiner ja Autohaus Hilgert, tuomio 30.11.2006 (Kok., s. I-11383, 26 kohta).

18 — Ks. mm. asia 244/80, Foglia v. Novello, tuomio 16.12.1981 (Kok., s. 3045, Kok. Ep. VI, s. 251, 18 kohta); yhdistetyt asiat C-422/93–C-424/93, Zabala Erasun ym., tuomio 15.6.1995 (Kok., s. I-1567, 29 kohta); asia C-415/93, Bosman, tuomio 15.12.1995 (Kok., s. I-4921, 61 kohta); asia C-314/96, Djabali, tuomio 12.3.1998 (Kok., s. I-1149, 19 kohta); asia C-379/98, PreussenElektra, tuomio 13.3.2001 (Kok., s. I-2099, 39 kohta); asia C-380/01, Schneider, tuomio 5.2.2004 (Kok., s. I-1389, 22 kohta); asia C-212/06, Gouvernement de la Communauté française ja Gouvernement wallon, tuomio 1.4.2008 (Kok., s. I-1683, 29 kohta) ja yhdistetyt asiat C-261/07 ja C-299/07, VTB-VAB, tuomio 23.4.2009 (Kok., s. I-2949, 33 kohta).

60. Nämä edellytykset eivät kuitenkaan täyty käsiteltävässä asiassa. Asianosaisten ja muiden osapuolten istunnossa esittämien selventävien huomautusten mukaan pääasiassa on kyse työoikeudellisesta sopimuksesta johtuvasta oikeusriidasta, jossa pääasian vastaaja on pääasian kantajan kanssa vastakkain yksityishenkilönä eikä missään tapauksessa julkisia tehtäviä hoitavana viranomaisena. Nämä toteamukset vahvistavat lopulta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen arvioinnin.

2. Kansallisen tuomioistuimen asema yksityisten välisessä oikeusriidassa

a) Direktiivien sovellettavuutta koskevat unionin oikeuden rajat

61. Kansallisen tuomioistuimen tehtävästä silloin, kun sen on ratkaistava yksityisten välinen oikeusriita, jossa ilmenee, että kyseinen kansallinen lainsäädäntö on unionin oikeuden vastainen, unionin tuomioistuin on todennut, että kansallisten tuomioistuinten asiana on turvata unionin oikeuden oikeussääntöihin perustuva yksityisten oikeussuoja ja taata mainittujen säännösten täysi vaikutus.¹⁹ Yksityisten oikeussubjektien välisissä oikeusriidoissa on kuitenkin tärkeä rajoitus, sillä oikeuskäytännön mukaan direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda velvoitteita yksityiselle oikeussubjektille eikä siihen näin ollen sellaisenaan voida vedota tällaista henkilöä vastaan.²⁰

62. Unionin tuomioistuimen mukaan tästä seuraa, että edes sellaista direktiivin säännöstä, joka on selkeä, täsmällinen ja ehdoton ja jolla pyritään myöntämään yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia ja asettamaan heille velvollisuuksia, ei voida soveltaa sellaisenaan yksityisten oikeussubjektien välisessä oikeusriidassa. Unionin tuomioistuin perustelee näkemystään sillä, että unionilla olisi muuten toimivalta asettaa välittömästi oikeusvaikutuksien velvoitteita yksityisille oikeussubjekteille, vaikka sillä itse asiassa on tämä toimivalta ainoastaan silloin, kun sillä on toimivalta antaa asetuksia.²¹ Tässä näkemyksessä kunnioitetaan direktiivin ominaisluonnetta, sillä direktiivi aiheuttaa määritelmänsä mukaan velvoitteita suoraan ainoastaan jäsenvaltioille, joille se on SEUT 288 artiklan kolmannen kohdan mukaisesti osoitettu, ja siinä voidaan asettaa velvoitteita yksityisille oikeussubjekteille ainoastaan kansallisten täytäntöönpanotoimenpiteiden välityksellä.

63. Tätä oikeuskäytäntöä on syytä noudattaa. Näin ollen on hylättävä myös horisontaalisia suhteita ajatellen useaan otteeseen ehdotettu²² eron tekeminen direktiivien myönteisen ja kielteisen välittömän oikeusvaikutuksen välillä. Tämän näkemyksen mukaan direktiiveistä, joita ei ole saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, ei voi aiheutua yksityiselle suoraan velvoitteita muita yksityisiä oikeussubjekteja kohtaan, mutta direktiivien vastaista kansallista oikeutta – noudattamalla unionin oikeuden ensisijaisen sovellettavuuden periaatetta – on jätettävä soveltamatta myös yksityisten välisissä oikeusriidoissa. Tätä vastaan todetaan perustellusti, että tällainen lähestymistapa olisi haitallinen oikeusvarmuuden kannalta.²³ Direktiivin vastaisen kansallisen oikeussäännön normatiivisesta asiayhteydestä riippuen sen soveltamatta

19 — Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 45 kohta; asia C-268/06, Impact, tuomio 15.4.2008 (Kok., s. I-2483, 42 kohta) ja yhdistetyt asiat C-397/01–C-403/01, Pfeiffer ym., tuomio 5.10.2004 (Kok., s. I-8835, 111 kohta).

20 — Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 46 kohta; edellä alaviitteessä 19 mainitut yhdistetyt asiat Pfeiffer ym., tuomion 108 kohta; asia C-91/92, Faccini Dori, tuomio 14.7.1994 (Kok., s. I-3325, Kok. Ep. XVI, s. I-1, 20 kohta); asia 14/86, Pretore di Salò, tuomio 11.6.1987 (Kok., s. 2545, Kok. Ep. IX, s. 111, 19 kohta) ja asia 152/84, Marshall, tuomio 26.2.1986 (Kok., s. 723, Kok. Ep. VIII, s. 457, 48 kohta). Direktiivien horisontaalisesta oikeusvaikutuksesta ks. Vclouch, P., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (toim. Heinz Mayer), Wien, 2004, EY 249 artikla, s. 23, 72 kohta; Knes, R., "Uporaba in učinkovanje direktiv s področja varstva okolja v upravnih in sodnih postopkih", *Varstvo narave*, 2008, s. 14, 15 ja erityisesti työoikeudesta Thüsing, G., *Europäisches Arbeitsrecht*, München, 2008, s. 14, 29 ja 30 kohta.

21 — Edellä alaviitteessä 20 mainittu asia Faccini Dori, tuomion 24 kohta.

22 — Ks. esim. julkisasiamies Alberin 18.1.2000 esittämä ratkaisuehdotus asiassa C-343/98, Collino ja Chiappero, tuomio 14.9.2000 (Kok., s. I-6659, ratkaisuehdotuksen 29–31 kohta) ja julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomerin 6.5.2003 esittämä ratkaisuehdotus edellä alaviitteessä 19 mainituissa yhdistetyissä asioissa Pfeiffer ym., 58 kohta; ottaen huomioon syrjinnän vastaisen lainsäädännön erityispiirteet: julkisasiamies Botin 7.7.2009 esittämä ratkaisuehdotus edellä alaviitteessä 3 mainituissa asioissa Küçükdeveci, 63 ja 70 kohta.

23 — Ks. Herresthal, C., *Rechtsfortbildung im europarechtlichen Bezugsrahmen – Methoden, Kompetenzen, Grenzen dargestellt am Beispiel des Privatrechts*, München, 2006, s. 81–82 ja v. Danwitz, T., "Rechtswirkung von Richtlinien in der neueren Rechtsprechung des EuGH", *Juristenzeitung*, 2007, s. 697, 703.

jättäminen voi nimittäin johtaa yksityisten oikeussubjektien velvoitteiden laajentumiseen; tämä taas riippuu – unionin oikeuden näkökulmasta – pikemminkin sattumanvaraisista tekijöistä, esimerkiksi siitä, sisältyykö kansalliseen oikeuteen jokin toinen (velvoitteita aiheuttava) säännös, johon voidaan vedota jätettäessä soveltamatta direktiivien vastaista oikeutta.

64. Tämän oikeuskäytännön mukaan pääasian kantaja ei siis voisi vedota direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaan vaatiessaan, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuim jättää soveltamatta unionin oikeuden vastaista kansallista säännöstä.

65. Unionin tuomioistuim on kuitenkin kompensoinut tätä direktiivien välittömän horisontaalisen oikeusvaikutuksen puuttumista korostamalla, että on olemassa vaihtoehtoisia ratkaisuja, joilla pystytään täyttämään sellaisen yksityisen oikeussubjektin vaatimukset, joka katsoo kärsineensä siitä, että direktiiviä ei ole pantu täytäntöön tai että se on pantu täytäntöön virheellisesti. Tässä on kyse yhtäältä mahdollisuudesta tulkita kansallista oikeutta direktiivien mukaisesti ja toisaalta unionin oikeuteen perustuvaa jäsenvaltion vastuuta koskevien periaatteiden soveltamisesta unionin oikeuden rikkomisen vuoksi.

66. Unionin tuomioistuim on perustellut direktiivin mukaista tulkintatapaa kaikilla jäsenvaltioiden viranomaisilla, myös tuomioistuimilla toimivaltansa rajoissa, olevalla velvoitteella saavuttaa direktiivissä säädetty tulos sekä toteuttaa kaikki yleis- tai erityistoimenpiteet, jotka ovat aiheellisia tämän velvoitteen täyttämisen varmistamiseksi.²⁴ Sovellettaessa kansallista lainsäädäntöä sitä on näin ollen tulkittava kaikin käytettävissä olevin tulkintatavoin mahdollisimman pitkälle direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta direktiivissä tarkoitettu tulos saavutettaisiin ja SEUT 288 artiklan kolmatta kohtaa noudatettaisiin.²⁵ Yhdistetyissä asioissa Pfeiffer ym. annetussa tuomiossa²⁶ selvitettiin, miten kansallisen tuomioistuimen on meneteltävä yksityisten välisessä oikeusriidassa. Mikäli kansallisessa oikeudessa, siinä hyväksyttyjen tulkintatapojen mukaan, sallitaan eräissä tilanteissa joko kansallisen oikeuden säännöksen sellainen tulkinta, että ristiriita kansallisen oikeuden jonkin toisen säännöksen kanssa voidaan välttää, tai se, että ensin mainitun säännöksen soveltamisalaa rajoitetaan soveltamalla sitä ainoastaan siinä määrin kuin se on yhteensopiva mainitun toisen säännöksen kanssa, kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus soveltaa näitä samoja tulkintatapoja pyrkiäkseen saavuttamaan direktiivillä tavoitellun lopputuloksen.

67. Kuten unionin tuomioistuim on useasti todennut, velvollisuutta tulkita kansallista oikeutta direktiivin mukaisesti rajoittavat kuitenkin esimerkiksi oikeusvarmuuden periaatteen kaltaiset yleiset oikeusperiaatteet niin, ettei se voi olla perusteena kansallisen oikeuden *contra legem* -tulkinnalle.²⁷

68. Ennakkoratkaisupyyntöä ei käy nimenomaisesti ilmi, voidaanko kansallista oikeutta ylipäättään tulkita direktiivin mukaisesti. Ennakkoratkaisupyyntön kokonaisarviointiin perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ainoana vaihtoehtona oli jättää soveltamatta riidanalaista säännöstä, jotta se voi päätyä direktiivin mukaiseen tulkintaan. Koska ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuim on esittänyt ennakkoratkaisupyyntössään tätä tulkintatapaa koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön, voidaan olettaa, ettei direktiivin mukainen tulkinta ole mahdollinen pääasiassa ilman kansallisen oikeuden *contra legem* -tulkintaa.

24 — Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 47 kohta; asia 14/83, von Colson ja Kamann, tuomio 10.4.1984 (Kok., s. 1891, Kok. Ep. VII, s. 557, 26 kohta); asia C-106/89, Marleasing, tuomio 13.11.1990 (Kok., s. I-4135, Kok. Ep. X, s. 599, 8 kohta); edellä alaviitteessä 20 mainittu asia Faccini Dori, tuomion 26 kohta; asia C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, tuomio 18.12.1997 (Kok., s. I-7411, 40 kohta); edellä alaviitteessä 19 mainitut yhdistetyt asiat Pfeiffer ym., tuomion 110 kohta ja yhdistetyt asiat C-378/07–C-380/07, Angelidaki ym., tuomio 23.4.2009 (Kok., s. I-3071, 106 kohta).

25 — Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 48 kohta ja edellä alaviitteessä 24 mainittu asia von Colson ja Kamann, tuomion 26 kohta.

26 — Edellä alaviitteessä 19 mainitut yhdistetyt asiat Pfeiffer ym., tuomion 116 kohta.

27 — Ks. vastaavasti asia 80/86, Kolpinghuis Nijmegen, tuomio 8.10.1987 (Kok., s. 3969, Kok. Ep. IX, s. 215, 13 kohta); asia C-212/04, Adeneler ym., tuomio 4.7.2006 (Kok., s. I-06057, 110 kohta); edellä alaviitteessä 19 mainittu asia Impact, tuomion 100 kohta; edellä alaviitteessä 24 mainitut yhdistetyt asiat Angelidaki ym., tuomion 199 kohta ja asia C-12/08, Mono Car Styling, tuomio 16.7.2009 (Kok., s. I-6653, 61 kohta).

b) Mahdolliset vaihtoehtoiset lähestymistavat

69. On siis tutkittava, voisiko kansallinen tuomioistuin kuitenkin tietyin edellytyksin jättää soveltamatta riidanalaista säännöstä yksityisten välisessä suhteessa. Tässä yhteydessä voidaan nähdäkseni soveltaa kolmea erilaista lähestymistapaa, ja selvitän niitä jäljempänä yksityiskohtaisesti ja tarkastelen niiden toteutettavuutta.

70. Aluksi on tutkittava, voidaanko perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistettua perusoikeutta soveltaa välittömästi.²⁸ Tämän jälkeen on analysoitava, voidaanko oikeutta palkalliseen vuosilomaan pitää unionin oikeuden yleisenä oikeusperiaatteena ja soveltaa välittömästi yksityisten oikeussubjektien välisessä suhteessa.²⁹ Lopuksi on tarkasteltava kriittisesti unionin tuomioistuimen asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa noudattamaa lähestymistapaa, jotta voidaan arvioida sen sovellettavuutta nyt käsiteltävään asiaan.³⁰

i) Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistetun perusoikeuden välitön sovellettavuus

71. Kuten edellä todettiin, ensimmäinen lähestymistapa voisi olla perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistetun palkallista vuosilomaa koskevan perusoikeuden välitön soveltaminen.

– Perusoikeuskirjan sovellettavuus

72. Vaikka perusoikeuskirja olikin alkujaan luonteeltaan lähinnä toteava siinä mielessä, että siinä ilmaistiin unionin sitoutuminen perusoikeuksien kunnioittamiseen, perusoikeuskirja sai Lissabonin sopimuksen voimaan tullessa 1.12.2009 SEU 6 artiklan 1 kohdan nojalla unionin oikeusjärjestyksessä lopullisesti saman oikeudellisen arvon kuin perussopimukset.³¹ Tästä seuraa, että unionin toimielinten antamia työajan järjestämistä koskevia säädöksiä on perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa vahvistetun perusoikeuksien kunnioittamiseen sitoutumisen vuoksi arvioitava nykyisin kyseisen määräyksen perusteella. Määräys sitoo myös jäsenvaltioita unionin oikeuden täytäntöönpanossa.³²

73. Koska pääasian tosiseikat tapahtuivat vuosina 2005–2007 eli aikana, jona perusoikeuskirja ei ollut tullut vielä voimaan, sitä ei voida tarkkaan ottaen soveltaa *ratione temporis* käsiteltävän asian tosiseikkoihin. Tällöin jätettäisiin kuitenkin huomiotta, että unionin tuomioistuimet ovat antaneet perusoikeuskirjalle huomattavan merkityksen unionin oikeuden tulkinnassa jo kauan ennen sen muodollista sisällyttämistä unionin oikeusjärjestykseen.³³ Perusoikeuskirjan käyttöä tulkintaohjeena ei voida kiistää, etenkin kun siinä vahvistetaan oikeuksia, jotka on vahvistettu useissa oikeusvälineissä ja jotka pohjautuvat jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen, minkä vuoksi niitä voidaan pitää viime kädessä eurooppalaisen arvojärjestyksen ilmentymänä.

28 — Ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 71–88 kohta.

29 — Ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 89–143 kohta.

30 — Ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 144–169 kohta.

31 — Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 22 kohta ja asia C-279/09, DEB, tuomio 22.12.2010 (Kok., s. I-13849, 30 kohta).

32 — Ks. Jarass, H. D., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union – Kommentar*, München, 2010, 31 artiklasta 3 kohta, s. 277 ja 51 artiklasta 6 kohta, s. 413.

33 — Näin todetaan perustellusti teoksessa Lenaerts, K. ja Van Nuffel, P., *European Union Law*, London, 2011, s. 832, 22-022 kohta. Ks. asia C-540/06, parlamentti v. neuvosto, tuomio 27.6.2006 (Kok., s. I-5769, 38 ja 58 kohta); asia C-432/05, Unibet, tuomio 13.3.2007 (Kok., s. I-2271, 37 kohta); asia C-438/05, International Transport Workers' Federation ja Suomen Merimies-Unioni, tuomio 11.12.2007 (Kok., s. I-10779, 90 ja 91 kohta); asia C-275/06, Promusicae, tuomio 29.1.2008 (Kok., s. I-271, 61–65 kohta); yhdistetyt asiat C-402/05 P ja C-415/05 P, Al Barakat International Foundation v. neuvosto ja komissio, tuomio 3.9.2008 (Kok., s. I-6351, 335 kohta); edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 22 kohta ja yhdistetyt asiat C-92/09 ja C-93/09, Eifert v. Land Hessen, tuomio 9.11.2010 (Kok., s. I-11063, 45 kohta ja sitä seuraava kohta). Ks. asia T-177/01, Jégo-Quéré v. komissio, tuomio 3.5.2002 (Kok., s. II-2365). Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin viittasi perusoikeuskirjaan asiassa Goodwin v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 11.7.2002 (valitus nro 28957/95, 100 kohta) ja asiassa Bosphorus v. Irlanti, tuomio 30.6.2005 (valitus nro 45036/98, 159 kohta).

74. Perusoikeuskirjan voimaantumisen jälkeen sen sitovuutta tulkinnassa ei ole kiistetty, minkä vahvistaa erityisesti se, että unionin tuomioistuin sisällytti sen oikeudelliseen päättelynsä pohdintoihinsa asiassa Küçükdeveci antamansa tuomion 22 kohdassa, vaikka se ei ilmeisesti ollutkaan ajallisesti sovellettavissa.³⁴ Näin ollen vaikuttaa asianmukaiselta ottaa asiaa koskevat perusoikeuskirjan määräykset lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävässä asiassa tulkittaessa kaikkia muita unionin oikeuden, myös yleisten oikeusperiaatteiden ja johdetun oikeuden, sääntöjä. On vältettävä erityisesti sellaista sääntöjen tulkintaa, joka voisi olla ristiriidassa perusoikeuskirjan arvojen kanssa.

– Kuuluminen perusoikeuksiin

75. Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistetun palkallista vuosilomaa koskevan työntekijöiden oikeuden pitämisestä sosiaalisena perusoikeutena ei nähdäkseni aiheudu erityisiä vaikeuksia. Kuten totesin yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym. esittämässäni ratkaisuehdotuksessa,³⁵ tämän oikeuden sisällyttäminen perusoikeuskirjaan vahvistaa sen kuuluminen perusoikeuksiin. Yhdyn julkisasiamies Tizzanon näkemykseen, sillä hän totesi näin jo asiassa BECTU esittämässään ratkaisuehdotuksessa.³⁶ Tätä näkemystä kannatetaan ymmärtääkseni myös merkittävässä osassa oikeuskirjallisuutta,³⁷ jossa esitetään vastaavanlaisia puoltavia näkemyksiä. Niissä tukeudutaan lähinnä kyseisen perusoikeuksia koskevan määräyksen sanamuotoon ja oikeudelliseen rakenteeseen.

76. Jo kyseisen määräyksen sanamuodosta voidaan nimittäin päätellä, että oikeus palkalliseen vuosilomaan on tarkoitettu ”perusoikeudeksi”, jolloin voidaan heti todeta, ettei se kuulu perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa mainittuihin ”periaatteisiin”, joista ei aiheudu välittömiä subjektiivisia oikeuksia, vaan sen adreassaattien on konkretisoitava sitä toimivaltuuksiensa rajoissa. Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa nimittäin määrätään, että ”jokaisella työntekijällä on *oikeus* enimmäistyöajan rajoitukseen sekä päivittäisiin ja viikoittaisiin lepojaksoihin ja palkalliseen vuosilomakauteen”. Siitä ilmenee selvästi tämän takauksen ihmisoikeuden luonteisuus, etenkin kun kyseissä artiklassa on etusijalla ihmisarvo työelämässä.³⁸ Kyseinen määräys eroaa näin selvästi muista perusoikeuskirjan IV luvun (”Yhteisvastuu”) määräyksistä, jotka on muotoiltu pikemminkin objektiivisoikeudelliseksi takuiksi siten, että niissä myönnetyt oikeudet ”tunnustetaan” tai että niitä ”kunnioitetaan”. Näistä erilaisista muotoiluista ilmenee porrastettu suojan taso oikeushyvän mukaan.³⁹

77. Tämän porrastetun suojajärjestelmän mukaisesti määräyksissä, joihin sisältyy ainoastaan ”periaatteita” ja jotka perusoikeuskirjan 52 artiklan 5 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaisesti ennen kaikkea sitovat tältä osin lainsäätäjää täytäntöönpanossa, usein myös vahvistetaan, että suoja myönnetään ainoastaan ”unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisesti”.⁴⁰ Tällaisten periaatteiden olennaisena ominaisuutena nimittäin on, että niiden soveltaminen edellyttää usein täytäntöönpanotoimien hyväksymistä ja että nämä toimet voidaan toteuttaa ainoastaan noudattamalla

34 — Kuten artikkelissa Fischinger, P., ”Normverwerfungskompetenz nationaler Gerichte bei Verstößen gegen primärrechtliche Diskriminierungsverbote ohne vorherige Anrufung des EuGH”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2011, s. 206, perustellusti huomautetaan, perusoikeuskirjan 21 artiklaa ei voitu soveltaa asiassa Küçükdeveci annetun tuomion perustana olleisiin tosiseikkoihin, koska perusoikeuskirja tuli voimaan vasta paljon irtisanomisen voimaantumista myöhemmin.

35 — Edellä alaviitteessä 6 mainituissa yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym. 24.1.2008 esitetyn ratkaisuehdotuksen 38 kohta.

36 — Julkisasiamies Tizzanon 8.2.2001 esittämä ratkaisuehdotus edellä alaviitteessä 5 mainitussa asiassa BECTU, 28 kohta.

37 — Lenaerts, K., ”La solidarité ou le chapitre IV de la Charte des droits fondamentaux de l’Union européenne”, *Revue trimestrielle des droits de l’homme*, 2010, nro 28, s. 217–218; edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 2 kohta; Picod, F., *Traité établissant une Constitution pour l’Europe, Partie II – La Charte des droits fondamentaux de l’Union*, nide 2, Bruxelles, 2005, II-91 artikla, s. 424, 653; Frenz, W., *Handbuch Europarecht*, nide 4 (Europäische Grundrechte), s. 1078, 3597 kohta ja s. 1164, 3881 kohta ja Riedel, E., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 3. painos, Baden-Baden, 2011, 31 artikla, s. 442, 12 kohta. Artikkelissa Seifert, A., ”Mangold und kein Ende – die Entscheidung der Großen Kammer des EuGH vom 19.1.2010 in der Rechtssache Küçükdeveci”, *Europarecht*, 2010, s. 808, puhutaan perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan yhteydessä perusoikeudesta.

38 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 37 mainittu Riedel, E., 31 artikla, s. 442, 12 kohta.

39 — Schwarze, J., ”Der Grundrechtsschutz für Unternehmen in der Europäischen Grundrechtecharta”, *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2001, s. 519.

40 — Edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 134, 444 kohta.

perussopimuksen mukaista toimivallanjakoa ja toissijaisuusperiaatetta.⁴¹ Se, että periaatteiden voimaantulo edellyttää unionin ja sen jäsenvaltioiden lainsäädännöllisiä, organisatorisia ja käytännön toimia, ilmenee myös niihin sovellettavasta perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan toiseen virkkeeseen sisältyvästä kohdasta ”edistävät niiden soveltamista”.

78. Tämä ei kuitenkaan päde perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaan, joka perustuu tältä osin yksilölliseen vaatimukseen. Sillä, että perusoikeuskirjan 31 artiklan 1 kohta, jossa mainitaan työntekijän ”oikeus sellaisiin työoloihin, jotka ovat hänen terveytensä, turvallisuutensa ja ihmisarvonsa mukaisia”, on muotoiltu varsin abstraktisti ja että sitä on täsmennettävä 2 kohdassa, ei voida perustella koko kyseisen määräyksen pitämistä perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna ”periaatteena”, etenkin kun perusoikeuksia koskevat määräykset saatetaan lähtökohtaisesti muotoilla varsin abstraktisti erityisesti siksi, että poliittiset ja yhteiskunnalliset muutokset voidaan ottaa huomioon.⁴² Tämä pätee erityisesti sosiaalisiin oikeuksiin, joita on usein täsmennettävä erityisesti siksi, että oikeuksien toteutuminen voi niistä aiheutuvien kustannusten vuoksi riippua viime kädessä valtion tosiasiallisista taloudellisista mahdollisuuksista.⁴³

79. Systemaattinen tulkinta ei johda muunlaiseen tulokseen. Myös perusoikeuskirjan 28 ja 29 artiklassa todetaan, että perusoikeuksien haltijoilla on ”oikeus”, jolloin molemmissa artikloissa myönnetään subjektiivisia oikeuksia.⁴⁴ Perusoikeuskirjan 31 artiklassa olevien määräysten läheisyyden, niiden sisällöllisen yhteyden ja rakenteellisen samankaltaisuuden vuoksi myös perusoikeuskirjan 31 artiklassa on oletettava olevan kyseessä subjektiivinen oikeus.

– Kolmansiin kohdistuvan vaikutuksen puuttuminen

Perusoikeuskirjan mukainen perusoikeuksien suojaamisjärjestelmä

80. Perusoikeuskirjan 31 artiklan sanamuodon perusteella voitaisiin ensi näkemältä katsoa, että kyseisestä määräyksestä aiheutuu vaikutuksia kolmansiin⁴⁵ ja että sitä voidaan soveltaa

41 — Ks. Borowsky, M., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 3. painos, Baden-Baden, 2011, 51 artikla, s. 660, 34 kohta.

42 — Edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1164, 3882 kohta.

43 — Idem, s. 135, 444 kohta.

44 — Edellä alaviitteessä 37 mainittu Lenaerts, K. ja Frenz, W., s. 1165, 3884 kohta.

45 — ”Kolmansiin kohdistuvia vaikutuksia” koskevassa ongelmassa on kyse siitä, ovatko perusoikeudet merkityksellisiä ainoastaan yksityisten ja valtion välisissä suhteissa (eli onko ne osoitettu valtiolle) vai koskevatko ne myös kansalaisten keskinäisiä suhteita. Tässä ovat edustettuina sekä teoria, joka koskee perusoikeuksien ”välitöntä vaikutusta kolmansiin”, että teoria, joka koskee niiden ”välillistä vaikutusta kolmansiin”. Välittömällä vaikutuksella kolmansiin tarkoitetaan perusoikeuksien välitöntä sovellettavuutta myös yksityisten välisissä suhteissa. Jonkin perusoikeuden vastaiset oikeustoimet eivät näin ollen ole tämän käsityksen mukaan mahdollisia. Teoriassa, joka koskee ”välillistä vaikutusta kolmansiin”, yleislausekkeita pidetään sitä vastoin perusoikeuksien ”tunkeutumisenä” yksityisoikeuteen; perusoikeuksia koskevassa sääntelyssä vahvistettu arvojärjestelmä on otettava huomioon yleislausekkeiden tulkinnassa. Ainoastaan teoriassa, joka koskee välillistä vaikutusta kolmansiin, voitaisiin saattaa merkitykselliset näkökohdat (esim. perusoikeus ja sopimusvapaus) tasapainoon (ks. tästä Walter, R. ja Mayer, H., *Grundriss des österreichischen Bundesverfassungsrechts*, 9. painos, Wien, 2000, s. 548–549 ja 29.3.2007 esittämäni ratkaisuehdotus asiassa C-80/06, Carp, tuomio 7.6.2007 (Kok., s. I-4473, ratkaisuehdotuksen 69 kohta). Vertailevasta oikeustieteestä, jossa tarkastellaan perusoikeuksien vaikutusta kolmansiin jäsenvaltioissa (ks. Rengeling, H.-W. ja Szczekalla, P., *Grundrechte in der Europäischen Union – Charta der Grundrechte und Allgemeine Rechtsgrundsätze*, Köln, 2004, s. 179–180, 338 kohta ja sitä seuraava kohta), ilmenee, että useimmissa jäsenvaltioissa tämä vaikutus ainakin tunnetaan ja sitä käsitellään mutta että yksittäiset kysymykset ovat vielä osittain selvittämättä ja keskustelun kohteena. Italiassa tunnustetaan sekä välillinen sitovuus samantasoisissa yksityisoikeudellisissa suhteissa että yksityisiin kohdistuva välitön sitovuus oikeudellisissa suhteissa, joissa yhdellä sopimuskumppanilla voi olla enemmän valtaa kuin toisella. Belgiassa keskustellaan perusoikeuksien vaikutuksesta kolmansiin, ja oikeuskäytännössä tunnustetaan nykyään välillinen vaikutus kolmansiin. Myös Itävallassa on osittain vielä erilaisia näkemyksiä. Tätä asiaa ei ole vielä ratkaistu myöskään Kreikassa. Yksittäisten perusoikeuksien vaikutus kolmansiin tunnustetaan ainakin Ranskassa, Irlannissa, Alankomaissa, Portugalissa, Espanjassa ja Sloveniassa. Slovenian oikeustieteessä todetaan, että jotkin Slovenian perustuslaista johtuvat perusoikeudet mahdollistavat (välittömän) vaikutuksen kolmansiin (ks. Krivic, M., ”Ustavno sodišče, pristojnosti in postopek” teoksessa Pavčnik ja Mavčič [toim.], *Ustavno sodstvo*, Cankarjeva založba, 2000, s. 69). Perusoikeuksia koskevista määräyksistä kolmansiin aiheutuvaa vaikutusta ei ole toistaiseksi tunnustettu Tanskassa eikä Luxemburgissa. Yhdistyneessä kuningaskunnassa perusoikeudet on johdettava laeista ja common law -järjestelmästä, koska siellä ei ole kattavan asiakirjan muodossa olevaa kirjoitettua perustuslakia (ks. ”Soziale Grundrechte in Europa”, *Europäisches Parlament – Generaldirektion Wissenschaft, Arbeitsdokument SOCI 104 DE*, s. 26–27). Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevalla oikeuskäytännöllä on kuitenkin ollut yhä tärkeämpi merkitys erityisesti vuoden 1998 ihmisoikeuslain (Human Rights Act) jälkeen ja jo aiemmin unionin oikeuden kautta. Suomessa perusoikeudet eivät sido yksityisiä suoraan; valtio on kuitenkin velvollinen estämään yksityisten tekemät perusoikeuksien loukkaukset.

välittömästi työntekijän ja työnantajan väliseen suhteeseen. Näin ollen myös yksityishenkilöt olisivat teoriassa velvollisia takaamaan oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan perusoikeuskirjan määräykset koskevat ”unionin toimielimiä ja laitoksia sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta”. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 2 kohdassa määrätään lisäksi, että ”tässä perusoikeuskirjassa tunnustettuja oikeuksia, jotka perustuvat yhteisöjen perustamissopimukseen tai Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen, sovelletaan kyseisissä sopimuksissa määriteltyjen edellytysten ja rajoitusten mukaisesti”. Näistä määräyksistä voidaan nähdäkseni päätellä, että perusoikeuksien adressaattien joukkoa rajoitetaan tarkoituksellisesti, mikä puolestaan antaa viitteitä unionin lainsäätäjän tavoitteena olleesta perusoikeuksien antaman suojan luonteesta.

81. Tämän perusteella perusoikeuskirjan 31 artiklassa taattujen oikeuksien soveltamisalaan voidaan puuttua vain, jos unioni tai jäsenvaltiot eivät tarjoa työntekijöilleen oikeudenmukaisia ja kohtuullisia työoloja ja työehtoja tai jos ne eivät anna säädöksiä perusoikeuskirjan 31 artiklassa mainittujen oikeuksien takaamiseksi, vaikka niillä on siihen tarvittava toimivalta.⁴⁶ Kyseisessä määräyksessä myönnetään näin ollen yksityiselle subjektiivinen oikeus, joka on lähinnä se, että unionilla ja sen jäsenvaltioilla on velvollisuus suojella häntä.

82. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen yksiselitteisen sanamuodon perusteella jäsenvaltioiden toiminta voisi heikentää perusoikeutta ainoastaan unionin oikeuden soveltamisen yhteydessä, esimerkiksi niiden saattaessa direktiivejä osaksi kansallista oikeutta.⁴⁷ Kyseisessä määräyksessä vahvistetaan tarkalleen ottaen se, että perusoikeudet sitovat jäsenvaltioita niiden soveltaessa unionin oikeutta, mikä tunnustetaan myös unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä.⁴⁸ Tässä yhteydessä on kuitenkin otettava huomioon, että perusoikeuksien noudattamiseen velvollisilla on täytäntöönpanossa huomattava harkintavalta, koska perusoikeuskirjan 31 artiklassa edellytetään suojaa koskevana perusoikeutena nimenomaan soveltamissääntöjen käyttöönottoa.⁴⁹

83. Koska perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä ensinnäkin selvästikin vahvistetaan, että ovat velvollisia noudattamaan perusoikeuksia, ja koska toiseksi perusoikeuskirjan 31 artiklasta johtuvan perusoikeuden tehtävän arviointi sääntelyn tavoitteen perusteella rajoittuu unionin ja jäsenvaltioiden suojeluvelvoitteeseen, on oletettava, ettei kyseisestä perusoikeudesta aiheudu välittömiä

46 — Edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 9 kohta ja edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., 3909 kohta.

47 — Edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 51 artikla, s. 419, 21 kohta.

48 — Vastaavasti Geiger, R., *EUV/AEUV-Kommentar* (toim. Rudolf Geiger, Daniel-Erasmus Khan ja Markus Kotzur), 5. painos, München, 2010, 51 artikla, s. 1016. Ks. asia C-74/95, rikosoikeudenkäynti vastaan X, tuomio 12.12.1996 (Kok., s. I-6609, 25 kohta); asia C-292/97, Karlsson, tuomio 13.4.2000 (Kok., s. I-2737, 37 kohta); asia C-101/01, Lindqvist, tuomio 6.11.2003 (Kok., s. I-12971, 87 kohta); asia C-305/05, Ordre des barreaux francophones et germanophone ym., tuomio 26.6.2007 (Kok., s. I-5305, 28 kohta) ja edellä alaviitteessä 33 mainittu asia Promusicae, tuomion 68 kohta.

49 — Edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 31 artikla, s. 279, 9 kohta ja 51 artikla, s. 419, 21 kohta ja edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1172, 3910 kohta.

velvoitteita yksityishenkilöille.⁵⁰ Lisäperusteluna sille, ettei perusoikeuksista aiheudu yleisesti välittömiä vaikutuksia kolmansiin, voidaan lisäksi todeta, etteivät yksityishenkilöt voi myöskään noudattaa perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa säädettyä lakia koskevaa rajoitusta ("tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla"). Tämä perusoikeuksiin puuttumista koskeva oikeusvaltiollinen vaatimus voi luonnollisesti koskea ainoastaan unionia ja sen jäsenvaltioita valtiollisina eliminä. Yksityishenkilöille voidaan näin ollen asettaa sitovia velvoitteita enintään välillisesti suojeluvelvoitteen täytäntöönpanosäädösten kautta.⁵¹ Perusoikeuksien mukaista tulkintaa sovelletaan lisäksi myös yksityisoikeudellisissa määräyksissä. Tällä ei ole kuitenkaan merkitystä käsiteltävässä asiassa. Merkityksellinen on sen sijaan toteamus, jonka mukaan perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistettua perusoikeutta palkalliseen vuosilomaan ei sovelleta välittömästi yksityisten välisissä asioissa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen perusoikeuksien suojajärjestelmä

84. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) määrätty perusoikeuksien suojajärjestelmä osoittaa, ettei yksityishenkilöiden tarvitse välttämättä sitoutua noudattamaan välittömästi perusoikeuksia, jotta niin kutsutuissa horisontaalisissa suhteissa voidaan taata asianmukainen perusoikeuksien suoja, vaan että riittää, kun yksityishenkilö voi vedota lainsäätäjän suojeluvelvoitteeseen, jotta yksityisiä voidaan estää heikentämästä perusoikeuksia.

85. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei määrätä perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaan verrattavissa olevasta oikeudesta vuosilomaan, mutta on otettava huomioon, että perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan ja 53 artiklan nojalla Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyvä perusoikeuksien suojan taso on merkityksellinen unionin oikeusjärjestyksessä. Kyseisiä määräyksiä on nimittäin tulkittava niiden merkityksen ja tavoitteen perusteella siten, että perusoikeuskirjassa taattu perusoikeuksien suojan taso ei saa alittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen

50 — Kolmansiin kohdistuva välitön oikeusvaikutus kiistetään seuraavissa: edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 31 artikla, s. 277, 3 kohta ja 51 artikla, s. 421, 24 kohta; sama tekijä, *EU-Grundrechte*, München, 2005, 4 §, s. 42; De Mol, M., "Küçükdeveci: Mangold Revisited – Horizontal Direct Effect of a General Principle of EU Law", *European Constitutional Law Review*, 2010, nro 6, s. 302; edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1172, 3910 kohta; Schiek, D., "Constitutional Principles and Horizontal Effect: Küçükdeveci Revisited", *European Labour Law Journal*, 2010, nro 3, s. 373; Hatje, A., *EU-Kommentar* (toim. Jürgen Schwarze), 2. painos, Baden-Baden, 2009, 51 artikla, s. 2324, 20 kohta; Kingreen, T., *EUV/EGV – Kommentar*, 3. painos, München, 2007, perusoikeuskirjan 51 artikla, s. 2713, 18 kohta, jossa todetaan, että joistakin perusoikeuskirjassa vahvistetuista perusoikeuksista voidaan ensi näkemältä katsoa aiheutuvan oikeusvaikutuksia kolmansiin, mutta tekijä kuitenkin katsoo, etteivät siinä mainitut perusoikeudet vaikuta kolmansiin, koska 51 artiklan 1 kohdan ensimmäinen virke sitoo ainoastaan unionia ja jäsenvaltioita. Se, että yksityiset heikentävät perusoikeuksia, voidaan tekijän mukaan estää valtion velvoitteella suojella muiden kolmansien osapuolten kuin valtioiden tekemiltä loukkauksilta. Vastaavasti myös Riesenhuber, K., *Europäisches Arbeitsrecht*, Hamburg, 2009, 2 §, s. 45, 25 kohta, jonka mukaan perusoikeuskirjassa vahvistetut perusoikeudet eivät sido yksityisiä suoraan vaan ainoastaan välillisesti lainsäätäjän suojeluvelvoitteiden kautta. Myös artikkelissa Kokott, J. ja Sobotta, C., "The Charter of fundamental rights of the European Union after Lisbon", *EUI Working Papers (2010/6) – Academy of European Law*, s. 14, katsotaan, että perusoikeuskirjan 51 artikla estää perusoikeuksien välittömän oikeusvaikutuksen yksityisten välisessä suhteessa. Kolmansiin kohdistuva välitön oikeusvaikutus tunnustetaan teoksessa Dausen, M., *Der Schutz der Grundrechte in der Rechtsordnung der Europäischen Union*, Frankfurt am Main, 2010, s. 99, jossa oikeudellista näkemystä perustellaan viittaamalla unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan myös yksityiset voivat tietyin edellytyksin olla velvollisia takaamaan perusoikeuksia esimerkiksi kansalaisuuteen perustuvassa syrjinnässä tai sukupuolten tasa-arvoisessa kohtelussa. Ks. Streinz, R., *EUV/EGV – Kommentar*, München, 2003, 51 artikla, s. 2652, 10 kohta, jossa ei omaksuta selkeää kantaa vaan todetaan, että teoksessa ei ole käsitelty perusoikeuskirjassa vahvistettujen oikeuksien välitöntä tai välillistä oikeusvaikutusta kolmansiin eikä perusoikeuksia koskevia suojeluvelvoitteita ja että ne on jätetty oikeuskäytännön ja oikeustieteen asiaksi.

51 — Ks. edellä alaviitteessä 32 mainittu Jarass, H., 31 artikla, s. 277, 3 kohta; Knecht, M., *EU-Kommentar* (toim. Jürgen Schwarze), 2. painos, Baden-Baden, 2009, 31 artikla, s. 2276, 4 kohta; edellä alaviitteessä 50 mainittu Kingreen, T. ja Kühling, J., *Europäisches Verfassungsrecht* (toim. Armin von Bogdandy), Heidelberg, 2003, s. 603, jossa katsotaan, että perusoikeuksista voi aiheutua valtiolle velvoitteita suojella yksityisten toimilta, minkä vuoksi tarvitaan kyseenalaista järjestelmää, jossa myös yksityiset ovat velvollisia noudattamaan perusoikeuksia.

vähimmäisvaatimuksia.⁵² Tästä syystä myös SEU 6 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä määrättyä unionin tulevaa Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymistä ajatellen näyttää kuitenkin olevan välttämätöntä ottaa huomioon koko Euroopan laajuisen perusoikeuksien suojajärjestelmän tarjoamat ratkaisut.

86. Tästä on todettava, ettei mihinkään Euroopan ihmisoikeussopimuksessa annettuun perusoikeuden takeeseen sisälly seikkoja, jotka puoltaisivat kolmansiin kohdistuvaa vaikutusta, vaikka jotkin määräykset saattavatkin viitata siihen.⁵³ Kolmansiin kohdistuva vaikutus olisi myös prosessuaalisista syistä lähes mahdoton, koska valituksia, jotka koskevat yksityisten tekemiä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vahvistettujen takeiden loukkauksia, ei lähtökohtaisesti voida Euroopan ihmisoikeussopimuksen 35 artiklan nojalla ottaa tutkittavaksi henkilöllisen soveltamisalan perusteella.⁵⁴ Perusoikeudet suojataan yksityisten välisessä suhteessa sen sijaan siten, että valtiolla on suojeluvelvoite, joka sen on täytettävä toteuttamalla positiivisia toimenpiteitä (niin sanotut positiiviset velvoitteet). Tämän mallin mukaan valtion tehtävänä on puolustaa perusoikeuden haltijaa (uhria) yksityisten (häiriön aiheuttajien) tekemiltä loukkauksilta,⁵⁵ missä yhteydessä sillä on tietty harkintavalta keinojen valinnassa. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa edellytetään, että laissa asetetaan perusoikeuden suojaamiseksi kieltoja, joiden rikkomisesta seuraa rangaistus, ainoastaan erityistapauksissa, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa tarkoitettussa elämän suojaamisessa yksityisten tekemiltä loukkauksilta. Valtio noudattaa suojeluvelvoitettaan säätämällä ja panemalla täytäntöön lakeja siten, että se esimerkiksi varmistaa yksityisoikeudessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisen etujen tasapainon, suojelee perusoikeuksien haltijoita riittävästi rikosoikeuden keinoin yksityisten tekemiltä loukkauksilta tai sääntelee naapuruussuhteisiin sovellettavaan oikeuteen liittyviä asioita asianmukaisesti hallinto-oikeudessa.⁵⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toteaa sitovasti kyseisen suojeluvelvoitteen noudattamatta jättämisen asianomaista valtiota vastaan annetussa tuomiossa.⁵⁷ Koska yksityishenkilöllä ei ole asianosaiskelpoisuutta toimia vastaajana, tällaisessa tuomiossa ei kuitenkaan aseteta vastuuseen häiriön aiheuttajaa, jonka syynä perusoikeuden loukkaus voidaan lopulta katsoa.

87. Tämä lyhyt yleiskatsaus osoittaa jo, että yksityisten sitoutuminen perusoikeuksien kunnioittamiseen on tarpeetonta suojeluvelvoitekäsitteessä, johon Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen perusoikeuksien suojaamisjärjestelmä perustuu, koska se tarjoaa asianmukaisia ratkaisuja oikeuskysymyksiin, joista yleensä keskustellaan kolmansiin kohdistuvan vaikutuksen yhteydessä.⁵⁸ Näin ollen ei voida väittää, että perusoikeuksien suojan taso olisi unionissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen tasoa alhaisempi, jos perusoikeuskirjassa vahvistettujen perusoikeuksien välitön vaikutus kiellettäisiin horisontaalisissa suhteissa.

52 — Ks. Becker, U., *EU-Kommentar* (toim. Jürgen Schwarze), 2. painos, Baden-Baden, 2009, 53 artikla, s. 2333, 1 kohta, jonka mukaan perusoikeuskirjan 53 artiklan tavoitteena on estää perusoikeuksien myöntämisen eri lähteiden väliset ristiriidat. Tämän näkemyksen mukaan kyseinen määräys johtaa lopulta suosituimmuuskohteluun: Jos toinen (esim. Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuva) perusoikeus on perusoikeuskirjassa vahvistettuja oikeuksia laajempi, viimeksi mainittuja ei saa ymmärtää siten, että niissä kielletään laajempi suoja. Jos perusoikeuskirjasta aiheutuu päinvastoin muita perusoikeuksia laajempia oikeudellisia seurauksia, niitä ei nimenomaisesti rajoiteta jo etukäteen.

53 — Vastaavasti Grabenwarter, C., *Europäische Menschenrechtskonvention*, 4. painos, Wien, 2009, s. 130, 14 kohta.

54 — Ks. edellä alaviitteessä 45 mainittu Rengeling, H.-W. ja Szczekalla, P., s. 180, 339 kohta. Ks. asia Ian Nimmo v. Yhdistynyt kuningaskunta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten päätös 11.10.1988 (valitus nro 12327/86) ja asia Scientology Kirche Deutschland e.V. v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten päätös 7.4.1997 (valitus nro 34614/97).

55 — Ks. Reid, K., *A practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 2. painos, London, 2004, s. 46, I-064 kohta; edellä alaviitteessä 53 mainittu Grabenwarter, C., s. 127, 7 kohta; Jarass, H., *EU-Grundrechte*, München, 2005, s. 52, 12 kohta ja edellä alaviitteessä 45 mainittu Rengeling, H.-W. ja Szczekalla, P., s. 180, 339 kohta, jossa kiistetään Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyvien yksittäisten takeiden vaikutus kolmansiin. Kyse on sen sijaan ainoastaan sopimusvaltioiden oikeuden yleissopimuksen mukaisesta tulkinnasta ja niiden niin sanotuista positiivisista velvoitteista (suojeluvelvoitteista), jotka koskevat nimenomaan myös yleissopimuksessa vahvistettujen oikeuksien suojaamista kansallisessa lainsäädännössä. Sama pätee myös muihin ihmisoikeuksien suojaamiseksi tehtyihin kansainvälisiin sopimuksiin, erityisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen.

56 — Edellä alaviitteessä 53 mainittu Grabenwarter, C., s. 131, 15 kohta.

57 — Ks. asia Khurshid Mustafa ja Tarzibachi v. Ruotsi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten tuomio 16.12.2008 (valitus nro 23883/06), 50 kohta [oikeus tiedonsaantiin]; asia Von Hannover v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten tuomio 24.6.2004 (valitus nro 59320/00), 57 kohta [oikeus nauttia yksityiselämän kunnioitusta]; asia Moreno Gómez v. Espanja, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten tuomio 16.11.2004 (valitus nro 4143/02), 55 kohta [oikeus nauttia yksityiselämän kunnioitusta] ja asia Öneriyildiz v. Turkki, Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten tuomio 30.11.2004 (valitus nro 48939/99), 135 kohta [omistusoikeus].

58 — Ks. edellä alaviitteessä 53 mainittu Grabenwarter, C., s. 131, 15 kohta, jonka mukaan kolmansiin kohdistuvasta vaikutuksesta aiheutuvat ongelmat tulevat esiin suojeluvelvoitekäsitteessä.

– Päätelmä

88. Edellä esitetyn perusteella ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei voi perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan perusteella jättää yksityisten välisessä oikeusriidassa soveltamatta unionin oikeuden vastaista kansallista oikeutta, jota ei voida tulkita direktiivin mukaisesti.

ii) Mahdollisen yleisen oikeusperiaatteen välitön sovellettavuus

89. Toinen lähestymistapa voisi olla se, että yksityisten välisessä suhteessa sovelletaan mahdollista unionin oikeuden yleistä oikeusperiaatetta, jonka mukaan työntekijällä on oikeus palkalliseen vuosilomaan.

90. Tällainen lähestymistapa edellyttäisi kuitenkin kahden perusluonteisen kysymyksen selvittämistä. Ensinnäkin olisi tutkittava, onko palkallista vuosilomaa koskevalla oikeudella ylipäättään yleisen oikeusperiaatteen asema unionin oikeusjärjestyksessä. Toiseksi täytyisi selvittää, voidaanko kyseistä yleistä oikeusperiaatetta soveltaa myös yksityisten välisessä suhteessa.

– Vuosilomaa koskevan oikeuden asema unionin oikeusjärjestyksessä

Yleisen oikeusperiaatteen käsite

91. Johdantona ensimmäisen kysymyksen tarkasteluun on selvitettävä lyhyesti yleisten oikeusperiaatteiden käsitettä ja tehtävää unionin oikeudessa.

92. Unionin yleiset oikeusperiaatteet ovat erityisasemassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Yleisen oikeusperiaatteen käsite on kuitenkin edelleen kiistanalainen.⁵⁹ Terminologia on epäyhtenäistä sekä oikeuskirjallisuudessa että oikeuskäytännössä. Osittain erot koskevat ainoastaan sananvalintaa, esimerkiksi, kun unionin tuomioistuin ja julkisasiamiehet viittaavat ”yleisesti tunnustettuun oikeussääntöön”,⁶⁰ ”yleisesti tunnustettuun oikeusperiaatteeseen”,⁶¹ ”perustavanlaatuisiin oikeusperiaatteisiin”,⁶² ”perusperiaatteeseen”,⁶³ yksinkertaisesti ”periaatteeseen”,⁶⁴ ”oikeussääntöön”⁶⁵ tai ”unionin oikeuden perusperiaatteisiin kuuluvaan yleisteen yhdenvertaisuusperiaatteeseen”.⁶⁶

93. Yksimielisyys vallitsee kuitenkin siitä, että yleiset oikeusperiaatteet ovat oikeuskäytännössä hyvin merkityksellisiä aukkojen täyttäjinä ja tulkintaohjeina.⁶⁷ Tämä johtuu varsinkin siitä, että unionin oikeusjärjestys on kehittyvä oikeusjärjestys, jonka on yhdentymiskehitykseen liittyvän avoimuutensa vuoksi välttämättä oltava vaillinainen ja tulkinnanvarainen. Tämän perusteella ilmeisesti myös unionin tuomioistuin on luopunut yleisten oikeusperiaatteiden täsmällisestä luokittelusta säilyttääkseen

59 — Ks. Schwarze, J., *European Administrative Law*, Luxembourg, 2006, s. 65 ja Sariyannidou, E., *Institutional balance and democratic legitimacy in the decision-making process of the EU*, Bristol, 2006, s. 145.

60 — Asia 8/55, Fédération Charbonnière de Belgique v. korkea viranomainen, tuomio 16.7.1956 (Kok., s. 199, 311, Kok. Ep. I, s. 1).

61 — Asia 13/57, Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie v. korkea viranomainen, tuomio 21.6.1958 (Kok., s. 273, 304).

62 — Yhdistetyt asiat 42/59 ja 49/59, SNUPAT v. korkea viranomainen, tuomio 22.3.1961 (Kok., s. 111, 169, Kok. Ep. I, s. 95).

63 — Asia 85/76, Hofmann-La Roche v. komissio, tuomio 13.2.1979 (Kok., s. 461, 511, Kok. Ep. IV, s. 341).

64 — Yhdistetyt asiat 43/59, 45/59 ja 48/59, Von Lachmüller ym. v. komissio, tuomio 15.7.1960 (Kok., s. 967, 989).

65 — Asia 14/61, Hoogovens v. korkea viranomainen, tuomio 12.7.1962 (Kok., s. 513, 549).

66 — Yhdistetyt asiat 117/76 ja 16/77, Ruckdeschel ym. v. HZA Hamburg-St. Annen, tuomio 19.10.1977 (Kok., s. 1753, Kok. Ep. III, s. 449, 7 kohta).

67 — Ks. Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, 2. painos, London, 2006, s. 17–18 ja 29–30, jossa yhtäältä viitataan yleisten oikeusperiaatteiden tehtävään aukkojen täyttäjinä yhteisön oikeudessa, mikä johtuu siitä, että yhteisön oikeusjärjestys on uusi ja nuori oikeusjärjestys, jota on tarpeen kehittää edelleen. Lisäksi Tridimas toteaa, että EY:n perustamissopimus on puitesopimus, jossa on runsaasti yleisluonteisia määräyksiä ja epämääräisiä oikeudellisia käsitteitä, jotka antavat yhteisöjen tuomioistuimelle laajat valtuudet oikeuden kehittämiseen. Toisaalta Tridimas viittaa yleisten oikeusperiaatteiden tehtävään johdetun oikeuden tulkintaohjeina. Ks. Lenaerts, K. ja Van Nuffel, P., *Constitutional Law of the European Union*, 2. painos, London, 2005, s. 711, 17-066 kohta, jossa todetaan, että hallintoelimet yleensä turvautuvat yleisiin oikeusperiaatteisiin tulkittaessaan yhteisön oikeutta, varsinkin silloin, kun tulkittavassa lainsäädännössä on epäselvyyksiä tai aukkoja. Ks. Toriello, F., *I principi generali del diritto comunitario – Il ruolo della comparazione*, Milano, 2000, s. 141, jossa mainitaan sekä tehtävä aukkojen täyttäjinä että tehtävä tulkintaohjeina mutta jossa luetellaan myös muita tehtäviä.

joustavuutensa, jota se tarvitsee voidakseen ratkaista esille tulevat asiakysymykset terminologisista eroista riippumatta.⁶⁸ Yleiset oikeusperiaatteet ovat merkityksellisiä myös unionin säädösten laillisuuden ja pätevyyden arviointiperusteina⁶⁹ sekä perustana tuomioistuimille oikeuden luomisessa.⁷⁰

94. Yhden oikeuskirjallisuudessa esiintyvän määritelmän mukaan yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluvat ne unionin kirjoittamattoman primaarioikeuden perusnormit, jotka sisältyvät luonnostaan Euroopan unionin oikeusjärjestykseen tai ovat yhteisiä jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksille.⁷¹ Periaatteessa voidaan erottaa toisistaan unionin oikeuden yleiset oikeusperiaatteet suppeassa merkityksessä – siis oikeusperiaatteet, jotka kehitetään yksinomaan perussopimusten hengen ja järjestelmän perusteella ja jotka koskevat unionin oikeuden erityisiä ongelmia – ja ne yleiset oikeusperiaatteet, jotka ovat yhteisiä jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksille ja perustuslaillisille järjestelmille.⁷² Ensin mainittu yleisten oikeusperiaatteiden ryhmä voidaan johtaa suoraan unionin primaarioikeudesta, kun taas toisen ryhmän määrittelemiseksi unionin tuomioistuin käyttää lähinnä kriittisesti arvioivaa oikeusvertailua,⁷³ jonka yhteydessä ei kuitenkaan sovelleta pienimmän yhteisen nimittäjän menetelmää. Tällöin ei myöskään pidetä välttämättömänä, että tällä tavoin kehitetyt oikeusperiaatteet konkreettisessa muodossa esiintyisivät unionin tasolla aina samanaikaisesti kaikissa keskenään vertailluissa oikeusjärjestyksissä.⁷⁴

95. Yleisille oikeusperiaatteille on ominaista se, että niissä konkretisoidaan unionin ja sen jäsenvaltioiden perustavanlaatuisia periaatteita, mikä selittää niiden aseman primaarioikeutena unionin oikeusjärjestyksen normihierarkiassa.⁷⁵ Erityisen merkittäviä ovat varsinkin unionin tuomioistuinten tämän yleisnimityksen rajoissa kehittämä ja turvaama perusoikeuksien suoja suppeassa merkityksessä sekä sellaisten perusoikeuksiin rinnastettavien menettelyllisten oikeuksien laatiminen, jotka yleisinä oikeusvaltion periaatteina on nostettu unionin perustuslakiin kuuluviksi.⁷⁶ Yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluvat näin ollen myös sellaiset periaatteet, jotka liittyvät läheisesti SEU 2 artiklassa tarkoitettuihin vapauden, demokratian, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion kaltaisiin Euroopan unionin perusperiaatteisiin ja jotka voidaan johtaa näistä perusperiaatteista. Jos jäsenvaltio loukkaa niitä, tämä voi johtaa SEU 7 artiklassa tarkoitettun seuraamusjärjestelmän soveltamiseen.

68 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 59 mainittu Schwarze, J., s. 65.

69 — Ks. Lenaerts, K. ja Gutiérrez-Fons, J. A., ”The constitutional allocation of powers and general principles of law”, *Common Market Law Review*, 2010, s. 1629 ja edellä alaviitteessä 67 mainittu Toriello, F., s. 141.

70 — Ks. edellä alaviitteessä 67 mainittu Toriello, F., s. 141.

71 — Ks. Schweitzer, M., Hummer, W. ja Obwexer, W., *Europarecht*, s. 65, 240 ja 241 kohta.

72 — Vastaavasti Lengauer, A.-M., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (toim. Heinz Mayer), Wien, 2004, 220 artikla, s. 65, 27 kohta ja edellä alaviitteessä 67 mainittu Toriello, F., s. 315–318.

73 — Vastaavasti Schweitzer, M., Hummer, W. ja Obwexer, W., *Europarecht*, s. 66, 244 kohta; Oppermann, T., *Europarecht*, 3. painos, München, 2005, s. 144, 21 kohta ja edellä alaviitteessä 67 mainittu Toriello, F., s. 140.

74 — Ks. edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 6.

75 — Yleisen käsityksen mukaan yleiset oikeusperiaatteet ovat osa primaarioikeutta (ks. Schroeder, W., *EUV/EGV – Kommentar* (toim. Rudolf Streinz), 249 artikla, s. 2159, 15 kohta). Unionin tuomioistuin on todennut toistuvasti, että unionin toimielinten antamia säädöksiä on arvioitava yleisten oikeusperiaatteiden perusteella. Ks. asia 29/69, Stauder, tuomio 12.11.1969 (Kok., s. 419, Kok. Ep. I, s. 419, 7 kohta) ja asia 44/79, Hauer, tuomio 13.12.1979 (Kok., s. 3727, Kok. Ep. IV, s. 677, 14 kohta ja sitä seuraava kohta).

76 — Näin myös Wegener, B. teoksessa Calliess ja Ruffert (toim.), *Kommentar zu EUV/EGV*, 3. painos, München, 2007, 220 artikla, s. 1956, 37 kohta ja edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 2 ja 3.

96. Unionin oikeuden yleisinä oikeusperiaatteina on tunnustettu esimerkiksi tärkeitä oikeusvaltion periaatteita, kuten suhteellisuusperiaate,⁷⁷ oikeudellinen selkeys⁷⁸ tai yksityisen oikeussubjektin oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan.⁷⁹ Tähän ryhmään kuuluvat myös monet hyvän hallinnon yleiset periaatteet, kuten luottamuksensuojan periaate,⁸⁰ ne bis in idem -periaate,⁸¹ oikeus tulla kuulluksi,⁸² myös antamalla mahdollisuus esittää huomautuksia epäedullisesti vaikuttavien toimenpiteiden tapauksessa,⁸³ säädöksiä koskeva perusteluvelvollisuus⁸⁴ ja virallisperiaate.⁸⁵ Niihin kuuluu myös vetoaminen ”ylivoimaisiin esteisiin”.⁸⁶ On kuitenkin olemassa myös periaatteita, jotka eivät ole vieraista sopimusoikeudelle, esimerkiksi yleinen pacta sunt servanda -oikeusperiaate⁸⁷ tai myös clausula rebus sic stantibus -periaate.⁸⁸

97. Hyvinvointivaltion suuntaan viittaavat esimerkiksi yhteisvastuullisuuden periaatteen tunnustaminen⁸⁹ ja viranomaisen huolenpitovelvoite työntekijöitään kohtaan.⁹⁰ Euroopan unionin sisäisten suhteiden federalistiset piirteet on tunnustettu muun muassa korostamalla toistuvasti jäsenvaltioiden välisen yhteistyön periaatetta ja niiden yhteistyövelvoitteita suhteessa unioniin. Unionin tuomioistuin onkin EY 10 artiklan nojalla kehittänyt yhteisön keskinäisen lojaliteettiperiaatteen.⁹¹ Lisäksi unionin tuomioistuin on tunnustanut kannattavansa demokratian periaatetta esimerkiksi todetessaan, että parlamentin on saatava osallistua tosiasiallisesti unionin lainsäädäntömenettelyyn perustamissopimuksessa määrättyjen menettelyjen mukaisesti.⁹²

98. Niihin unionin perusoikeuksiin, jotka unionin tuomioistuin on tunnustanut edellä mainitun arvioivan oikeusvertailun avulla ja ottaen huomioon kansainväliset ja eurooppalaiset ihmisoikeussopimukset, kuuluvat liberaaleille ja demokraattisille yhteisöille ominaiset perus- ja ihmisoikeudet, kuten mielipiteenvapaus⁹³ ja yhdistymisvapaus.⁹⁴ Niihin kuuluvat myös välittömästi perussopimuksista johtuvat perusperiaatteet, kuten kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää koskeva kielto⁹⁵ ja sukupuoleen perustuvaa syrjintää koskeva kielto.⁹⁶

77 — Ks. asia C-359/92, Saksa v. neuvosto, tuomio 9.8.1994 (Kok., s. I-3681). Jo ennen tämän ajatuksen kirjaamista EY 5 artiklan kolmanteen kohtaan (josta on tullut SEU 5 artiklan 4 kohta) oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa oli kiistatonta se, että yhteisön toimivaltaa käytettäessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta (ks. Lienbacher, G., *EU-Kommentar* (toim. Jürgen Schwarze), 1. painos, Baden-Baden, 2000, EY 5 artikla, s. 270, 36 kohta).

78 — Ks. asia 32/79, komissio v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 10.6.1980 (Kok., s. 2403, Kok. Ep. V, s. 285).

79 — Ks. asia T-192/99, Dunnett, Hackett ja Turró Calvet v. Euroopan investointipankki, tuomio 6.3.2001 (Kok., s. II-813). Ks. erityisesti oikeudesta saada asiansa tosiasiallisesti käsitellyksi tuomioistuimissa asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986 (Kok., s. 1651, Kok. Ep. VIII, s. 621, 18 ja 19 kohta); asia 222/86, Heylens ym., tuomio 15.10.1987 (Kok., s. 4097, Kok. Ep. IX, s. 225, 14 kohta); asia C-424/99, komissio v. Itävalta, tuomio 27.11.2001 (Kok., s. I-9285, 45 kohta); asia C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores v. neuvosto, tuomio 25.7.2002 (Kok., s. I-6677, 39 kohta); asia C-467/01, Eribrand, tuomio 19.6.2003 (Kok., s. I-6471, 61 kohta); edellä alaviitteessä 33 mainittu asia Unibet, tuomion 37 kohta ja edellä alaviitteessä 31 mainittu asia DEB, tuomion 29 kohta.

80 — Ks. asia C-402/98, Agricola Tabacchi Bonavicina, tuomio 6.7.2000 (Kok., s. I-5501).

81 — Ks. asia 14/68, Walt Wilhelm, tuomio 13.2.1969 (Kok., s. I, Kok. Ep. I, s. 377).

82 — Ks. asia 32/62, Alves, tuomio 4.7.1963 (Kok., s. 109).

83 — Ks. asia 55/69, Cassella Farbwerke Mainkur v. komissio, tuomio 14.7.1972 (Kok., s. 887); yhdistetyt asiat 33/79 ja 75/79, Kuhner v. komissio, tuomio 28.5.1980 (Kok., s. 1677); asia C-135/92, Fiskano v. komissio, tuomio 29.6.1994 (Kok., s. I-2885); asia C-32/95 P, komissio v. Lisrestal ym., tuomio 24.10.1996 (Kok., s. I-5373, 21 kohta); asia C-462/98 P, Mediocurso v. komissio, tuomio 21.9.2000 (Kok., s. I-7183, 36 kohta); asia C-395/00, Cipriani, tuomio 12.12.2002 (Kok., s. I-11877, 51 kohta); yhdistetyt asiat C-439/05 P ja C-454/05 P, Land Oberösterreich ja Itävalta v. komissio, tuomio 13.9.2007 (Kok., s. I-7141) ja asia C-349/07, Sopropre, tuomio 18.12.2008 (Kok., s. I-10369, 36 ja 37 kohta).

84 — Ks. asia 125/77, Koninklijke Scholten-Honig, tuomio 25.10.1978 (Kok., s. 1991).

85 — Ks. asia C-269/90, Technische Universität München, tuomio 21.11.1991 (Kok., s. I-5469, Kok. Ep. XI, s. I-485).

86 — Ks. asia 68/77, IFG v. komissio, tuomio 14.2.1978 (Kok., s. 353).

87 — Ks. asia T-154/01, Distilleria Palma v. komissio, tuomio 25.5.2004 (Kok., s. II-1493, 45 kohta).

88 — Ks. asia T-306/01, Ali Yusuf ja Al Barakaat International Foundation v. neuvosto, tuomio 21.9.2005 (Kok., s. II-3533, 277 kohta).

89 — Ks. yhdistetyt asiat 154/78, 205/78, 206/78, 226/78-228/78, 263/78, 264/78, 39/79, 31/79, 83/79 ja 85/79, Ferriera Valsabbia v. komissio, tuomio 18.3.1980 (Kok., s. 907, Kok. Ep. V, s. 101).

90 — Ks. yhdistetyt asiat 33/79 ja 75/79, Kuhner v. komissio, tuomio 28.5.1980 (Kok., s. 1677).

91 — Ks. asia 804/79, komissio v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 5.5.1981 (Kok., s. 1045, Kok. Ep. VI, s. 81).

92 — Ks. asia C-65/93, parlamentti v. neuvosto, tuomio 30.3.1995 (Kok., s. I-643, 21 kohta).

93 — Ks. yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBVB v. komissio, tuomio 17.1.1984 (Kok., s. 19, Kok. Ep. VII, s. 421).

94 — Ks. edellä alaviitteessä 18 mainitussa asiassa Bosman annettu tuomio.

95 — Ks. asia 237/83, Prodest, tuomio 12.7.1984 (Kok., s. 3153).

96 — Ks. asia 149/77, Defrenne, tuomio 15.6.1978 (Kok., s. 1365, Kok. Ep. IV, s. 127).

Oikeus palkalliseen vuosilomaan Euroopan unionissa

99. On epäselvää, täyttääkö oikeus palkalliseen vuosilomaan oikeuskäytännössä yleiselle oikeusperiaatteelle asetetut vaatimukset. Tämä edellyttäisi, että tällainen oikeus unionin työoikeuden alalla olisi edellä mainittujen esimerkkien tapaan niin perustavanlaatuisen tärkeä, että se on ilmaistu lukuisissa unionin primaarioikeuden tai johdetun oikeuden säännöissä.

100. Muina lähteinä on otettava huomioon ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien suojaamiseksi tehdyt lukuisat kansainväliset sopimukset, joihin unionin jäsenvaltiot ovat liittyneet.

101. Myös jäsenvaltioiden oikeutta on tutkittava. Unionin tuomioistuimen usein soveltaman oikeusvertailevan lähestymistavan avulla voitaisiin nimittäin selvittää, onko kyseisellä oikeudella valtiosääntöperinteiden⁹⁷ tai ainakin kansallisen työoikeuden keskeisten säännösten perusteella erityisen merkittävä asema kansallisissa oikeusjärjestyksissä.

– Unionin oikeussäännöt

102. Tarkasteltaessa asian kannalta merkityksellisiä unionin oikeussääntöjä jäljempänä voidaan viitata edellä esitettyihin toteamuksiin palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden luokittelusta perusoikeudeksi. Kuten jo todettiin, kyseisen oikeuden kodifiointi perusoikeuskirjan 31 artiklan 1 kohdassa vahvistaa sen erityisen merkittävän aseman unionin oikeusjärjestyksessä. Tässä yhteydessä on muistutettava, että kuten perusoikeuskirjan johdannon viidennessä perustelukappaleessa todetaan, ”perusoikeuskirjassa vahvistetaan – oikeudet, jotka perustuvat erityisesti jäsenvaltioille yhteisiin valtiosääntöperinteisiin ja kansainvälisiin velvoitteisiin, – ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen, yhteisön ja Euroopan neuvoston hyväksymiin sosiaalisiin peruskirjoihin sekä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön”. Toisin sanoen perusoikeuskirjassa vahvistetaan Euroopan unionissa nykyään noudatettavat perusoikeudet.

103. Vaikka on selvää, että direktiivin 93/104 7 artiklan 1 kohtaa – direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaa edeltänyttä säännöstä – on käytetty mallina perusoikeuskirjan 31 artiklan 1 kohdan muotoilussa, tästä ei pidä päätellä, että oikeus palkalliseen vähimmäisvuosilomaan vahvistettiin vasta työaikadirektiivissä. Kyseisen oikeuden on nimittäin myönnetyn lomajakson kestosta riippumatta katsottu jo kauan kuuluvan kansainvälisessä oikeudessa tunnustettuihin sosiaalisiin perusoikeuksiin.

– Kansainväliset määräykset

104. Kansainvälisellä tasolla tämä perusoikeus mainitaan esimerkiksi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen⁹⁸ 24 artiklassa, jonka mukaan jokaisella on ”oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, työajan järkevään rajoittamiseen sekä määräaikaisiin palkallisiin lomiin”. Se tunnustetaan myös Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan⁹⁹ 2 artiklan 3 kohdassa sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen¹⁰⁰ 7 artiklan d kohdassa jokaisen

97 — Ks. yhdistetyt asiat C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, Berlusconi ym., tuomio 3.5.2005 (Kok., s. I-3565, 67–69 kohta); asia C-420/06, Jager, tuomio 11.3.2008 (Kok., s. I-1315, 59 kohta) ja asia C-61/11 PPU, El Dridi, tuomio 28.4.2011 (Kok., s. I-3015, 61 kohta).

98 — Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (vahvistettu Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 10.12.1948 antamalla päätöslauselmalla 217 A (III)).

99 — Euroopan sosiaalinen peruskirja on sopimus, joka esitettiin Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden allekirjoitettavaksi 18.10.1961 Torinossa ja tuli voimaan 26.2.1965. Peruskirjan 2 artiklan 3 kohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat määräämään vähintään kahden viikon palkallisesta vuosilomasta toteuttaakseen oikeuden oikeudenmukaisiin työsuhteen ehtoihin tehokkaalla tavalla.

100 — Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous hyväksyi taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen yksimielisesti 19.12.1966. Yleissopimuksen 7 artiklan d kohdan mukaan ”sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia oikeudenmukaisista ja suotuisista työoloista, joiden erityisesti tulee taata lepo, vapaa-aika ja kohtuullinen työajan rajoittaminen sekä kausittaiset palkalliset lomat ja palkka julkisilta lomapäiviltä”.

ihmisen oikeutena oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin. Myös työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan 8 kohdassa vahvistetaan jokaisen työntekijän oikeus palkalliseen vuosilomaan.¹⁰¹ Viimeksi mainittu on siinä mielessä merkityksellinen, että sillä on tärkeä merkitys unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön lähteenä. Siinä tulevat nimittäin esiin jäsenvaltioiden yhteiset näkemykset ja perinteet, ja sitä pidetään sellaisten perusperiaatteiden julistuksena, joita unioni ja sen jäsenvaltiot haluavat noudattaa.¹⁰² Yhdistyneiden Kansakuntien erityisjärjestönä toimiva Kansainvälinen työjärjestö (ILO) on tähän mennessä käsitellyt oikeutta palkalliseen vähimmäisvuosilomaan kahdessa monenkeskisessä yleissopimuksessa, joista 30.6.1973 voimaan tulleella yleissopimuksella nro 132¹⁰³ muutettiin siihen asti voimassa ollutta yleissopimusta nro 52.¹⁰⁴ Niihin sisältyy sopimusvaltioita koskevia pakottavia määräyksiä tämän sosiaalisen perusoikeuden toteuttamisesta niiden kansallisissa oikeusjärjestyksissä.

105. Nämä monenlaiset kansainväliset asiakirjat kuitenkin eroavat toisistaan sekä sisältönsä että normatiivisen ulottuvuutensa osalta, sillä toiset niistä ovat kansainvälisiä sopimuksia ja toiset puolestaan ainoastaan juhlallisia julistuksia ilman oikeudellisesti sitovia vaikutuksia.¹⁰⁵ Myös niiden henkilölliset soveltamisalat eroavat toisistaan, minkä vuoksi etuun oikeutettujen henkilöiden ryhmät eivät suinkaan ole yhteneviä. Lisäksi allekirjoittajavaltioille, joille nämä asiakirjat on osoitettu, on annettu laaja täytäntöönpanoa koskeva liikkumavara, joten etuun oikeutetut yksilöt eivät voi vedota tähän oikeuteen suoraan.¹⁰⁶ On silti tyypillistä, että kaikissa näissä kansainvälisissä asiakirjoissa oikeuden palkalliseen lomaan katsotaan yksiselitteisesti kuuluvan työntekijöiden perusoikeuksiin.

– Jäsenvaltioiden oikeusjärjestykset

106. Sosiaaliset oikeudet ilmenevät hyvin eri tavoin valtiosääntöoikeudessa. Useiden, mutta ei kaikkien jäsenvaltioiden perustuslakeihin sisältyy esimerkiksi työoloja koskevia takeita, jotka käsittävät työntekijöiden oikeuden lepoon.

107. Esimerkiksi Luxemburgin perustuslain 11 §:n 5 momentissa ja Espanjan perustuslain 40 §:n 2 momentissa säädetään, että valtiolla on velvollisuus luoda terveelliset työolot ja varmistaa työntekijöille lepo tai huolehtia levonsaannista.¹⁰⁷ Paljon yksityiskohtaisempi säännös, joka vastaa perusoikeuskirjan 31 artiklan sanamuotoa paremmin, sisältyy Italian perustuslain 36 §:ään, jossa muun muassa säädetään oikeudesta viikoittaiseen lepopäivään ja palkalliseen vuosilomaan. Portugalin perustuslaki näyttää olleen yksi perusoikeuskirjan määräysten esikuvista, sillä sen 59 §:n 1 momentin d kohdassa säädetään

101 — Joulukuun 9. päivänä 1989 tehdyn työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan 8 kohdan mukaan ”yhteisön jokaisella työntekijällä on oikeus viikoittaiseen lepoaikaan ja palkalliseen vuosilomaan, joiden kesto jäsenvaltioissa on asteittain yhdenmukaistettava kansallisten käytäntöjen mukaisesti”.

102 — Ks. edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1059, 3539 kohta.

103 — Palkallisia vuosilomia koskeva yleissopimus nro 132 (muutettu vuonna 1970), jonka Kansainvälisen työjärjestön yleinen konferenssi hyväksyi 24.6.1970 ja joka tuli voimaan 30.6.1973.

104 — Palkallisia vuosilomia koskeva yleissopimus nro 52, jonka Kansainvälisen työjärjestön yleinen konferenssi hyväksyi 24.6.1936 ja joka tuli voimaan 22.9.1939. Tämä yleissopimus muutettiin uudelleen yleissopimuksella nro 132, mutta se on edelleen ratifioimatta.

105 — Ks. Zuleeg, M., ”Der Schutz sozialer Rechte in der Rechtsordnung der Europäischen Gemeinschaft”, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift*, 1992, nide 15/16, s. 331, jossa huomautetaan, että työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan kaltaiset asiakirjat, jotka eivät ole oikeudellisesti sitovia, ovat ensisijaisesti suuntaa-antavia. Ne saattavat saada oikeudellisen merkityksen, jos tuomioistuimet käyttävät niitä tulkinnassa tai oikeuskäytännön kehittämisessä. Ks. Balze, W., ”Überblick zum sozialen Arbeitsschutz in der EU”, *Europäisches Arbeits- und Sozialrecht*, 38. täydennysosa, 1998, 4 kohta, jossa todetaan osuvasti, että vaikka työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskeva yhteisön peruskirja onkin juhlallinen julistus, joka ei ole oikeudellisesti sitova, se oli keskeinen liikkeelle paneva tekijä vuoden 1989 lopussa hyväksytylle komission toimintaohjelmalle, joka koski 28.11.1989 annetun yhteisön peruskirjan soveltamista. Toimintaohjelmaan sisältyi yhteensä 23 konkreettista direktiiviehdotusta mm. työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden suojelemisesta; ehdotukset pantiin pääosin täytäntöön vuoteen 1993 mennessä. Tämä osoittaa, että myös juhlallisista julistuksista voi lainsäädäntötoiminnan innoittajina kuitenkin tulla merkityksellisiä niissä esille tuotujen sosiaalisten perusoikeuksien toteuttamisen kannalta.

106 — Ks. edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1060, 3542 kohta.

107 — Ks. González Ortega, S., ”El disfrute efectivo de la vacaciones anuales retribuidas: una cuestión de derecho y de libertad personal, de seguridad en el trabajo y de igualdad”, *Revista española de derecho europeo*, nro 11 (2004), s. 423–.

oikeudesta lepoon ja vapaa-aikaan, päivittäisestä enimmäistyöajasta, viikoittaisesta lepojaksosta ja säännöllisestä palkallisesta lomasta.¹⁰⁸ On kuitenkin todettava, että kyseisissä perustuslaeissa yksityiskohtaisesti ja subjektiivisesti muotoiltuja sosiaalisia perusoikeuksia pidetään yleisesti ainoastaan valtion tehtävinä eikä oikeuksina, joihin voidaan vedota suoraan.¹⁰⁹

108. Useimmissa Euroopan unionin vanhoissa jäsenvaltioissa oikeus palkalliseen vähimmäisvuosilomaan perustuu sen sijaan laintasoiisiin sääntelyihin, jotka heijastavat asian kannalta merkityksellisiä johdetun oikeuden eli direktiivien säännöksiä siltä osin kuin kyseessä on unionin oikeuden soveltamisala. Esimerkkinä voidaan mainita Saksan oikeus, jossa valtion tavoitteena on perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan ”sosiaalivaltion periaate”, josta voidaan johtaa useita sosiaalisia vähimmäisvaatimuksia mutta jossa vuosiloman sääntely jätetään kuitenkin lainsäätäjän tehtäväksi.¹¹⁰ Tästä huolimatta Saksan osavaltioiden perustuslakeihin sisältyy useita sosiaalisia takeita ja periaatteita, joiden mukaan osavaltion lainsäätäjä on muun muassa velvollinen myös vahvistamaan riittävän palkallisen loman.¹¹¹

109. Uudet jäsenvaltiot Kyprosta lukuun ottamatta ovat sitä vastoin kodifioineet kyseisen oikeuden varsin yksityiskohtaisesti. Esimerkkeinä voidaan mainita Slovakian perustuslain 36 §:n f kohta, Puolan perustuslain 66 §:n 2 momentti, Unkarin perustuslain 70/B §:n 4 momentti, Latvian perustuslain 107 §, Romanian perustuslain 41 §:n 2 momentti, Bulgarian perustuslain 48 §:n 5 momentti, Maltan perustuslain 13 §:n 2 momentti sekä Liettuan perustuslain 49 §:n 1 momentti, joissa taataan nimenomaisesti palkallinen vähimmäisvuosiloma. Työolot tuodaan esille yleisellä tasolla Slovenian (66 §), Tšekin (28 §) ja Viron (29 §:n 4 momentti) perustuslaeissa.¹¹²

– Loppupäätelmät

110. Palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden merkitys on jo pitkään tunnustettu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sitä on pidettävä ”unionin sosiaalioikeuden periaatteena, jolla on erityinen merkitys” ja josta ei voida poiketa ja jonka toimivaltaiset kansalliset viranomaiset voivat panna täytäntöön ainoastaan direktiivissä 2003/88 itsessään nimenomaisesti ilmaistuissa rajoissa. Unionin tuomioistuin ei ole kuitenkaan todennut toistaiseksi selvästi, onko kyseessä unionin oikeuden yleinen oikeusperiaate. Yksiselitteistä luokittelua vaikeuttaa lisäksi se, ettei oikeuskäytännössä käytetä yhdenmukaista terminologiaa tällaisten yleisten oikeusperiaatteiden kuvaamisessa.¹¹³

108 — Ks. Vieira De Andrade, J. C., ”La protection des droits sociaux fondamentaux dans l'ordre juridique du Portugal”, *La protection des droits sociaux fondamentaux dans les États membres de l'Union européenne – Étude de droit comparé*, Athènes/Bruxelles/Baden-Baden, 2000, s. 677.

109 — Ks. edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1062, 3542 kohta.

110 — Idem, s. 1062, 3548 kohta.

111 — Esimerkiksi Nordrhein-Westfalenin osavaltion perustuslain 24 §:n 3 momentissa säädetään, että oikeus riittävään palkalliseen lomaan on vahvistettava laissa.

112 — Ks. Riedel, E., *Charta der Grundrechte der Europäischen Union* (toim. Jürgen Meyer), 2. painos, Baden-Baden, 2006, 31 artikla, 3 ja 4 kohta.

113 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 92 kohta.

111. Edellä esitetty vertailevan oikeustieteen tutkimus kuitenkin osoittaa, että unionin ja sen jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin sisältyy ajatus, jonka mukaan työntekijällä olisi oltava oikeus säännölliseen lepoon. Jo sen perusteella, että tällä ajatuksella on sekä unionissa¹¹⁴ että useassa jäsenvaltiossa perustuslaintasoinen asema,¹¹⁵ voidaan katsoa, että kyseisellä oikeudella on erityisen merkittävä asema, jonka vuoksi sitä voidaan pitää unionin oikeuden yleisenä periaatteena.

112. Tässä yhteydessä ei haittaa, etteivät kaikki jäsenvaltiot anna sille oikeusjärjestyksessään perustuslaintasoista asemaa,¹¹⁶ koska sitä pidetään joka tapauksessa kansallisen oikeuden ydinosana siitä riippumatta, onko kyse yksityis- vai julkisoikeudellisista työsuhteista, mikä tunnustetaan myös unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä.¹¹⁷ Koska oikeus vuosilomaan ei rajoitu tiettyyn oikeuden osa-alueeseen vaan koskee useita aloja, toisin sanoen useita sekä työ- että virkamiesoikeuden piiriin kuuluvia ammattialoja kaikissa jäsenvaltioissa, oikeudella vuosilomaan on yleisille oikeusperiaatteille ominainen yleispätevyys, joka erottaa ne erityisistä oikeussäännöistä.¹¹⁸ Näin on myös unionin lainsäädännössä, sillä kuten osoitin viimeksi asiassa C-155/10, Williams ym. esittämässäni ratkaisuehdotuksessa,¹¹⁹ omia lomaoikeutta koskevia säännöksiä on myös sellaisissa työajan järjestämistä koskevissa direktiiveissä, joihin sisältyy yksittäisten ammattialojen erityispiirteiden vuoksi alakohtaisia säännöksiä¹²⁰ ja joita voidaan tältä osin pitää lex specialis -sääöksinä suhteessa direktiivin 2003/88 säännöksiin.

114 — Ks. Nielsen, R., "Free movement and fundamental rights", *European Labour Law Journal*, 2010, nro 1, s. 258, jossa viitataan perusoikeuskirjan mahdolliseen merkitykseen kehitettäessä sosiaalisia perusoikeuksia yleisiä oikeusperiaatteita koskevassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Tekijän mukaan unionin tuomioistuimen pitäisi tukeutua tässä tehtävässään enemmän perusoikeuskirjaan, jossa – toisin kuin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (Euroopan ihmisoikeussopimus) – vahvistetaan lukuisia sosiaalisia normeja, kuten syrjäntäkielto, lapsityövoiman käytön kielto sekä orjuuden ja pakkotyön kielto, kokoontumisvapaus, oikeus kollektiivisiin neuvotteluihin ja työntekijöiden lakko-oikeus.

115 — Ks. edellä alaviitteessä 69 mainittu Lenaerts, K. ja Gutiérrez-Fons, J. A., s. 1633, jossa huomautetaan, että unionin tuomioistuin on sitä taipuvaisempi omaksumaan tietyn tyyppisen sääntelyn, mitä yhdenmukaisempia oikeusjärjestykset ovat. Koska ne eivät ole täysin yhdenmukaisia, mutta tietyn lähestymistavan pitäisi olla vallalla ylivoimaisessa enemmistössä jäsenvaltioita, unionin tuomioistuin yleensä noudattaa tätä lähestymistapaa mukauttamalla sen unionin oikeuskäytäntöön.

116 — Ks. edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 6, jossa todetaan, että unionin tuomioistuin voi tietyin edellytyksin tunnustaa yleisen oikeusperiaatteen, vaikka se ei sisälly jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin.

117 — Ks. asia C-519/09, May, määräys 7.4.2011 (Kok., s. I-2761, 26 ja 27 kohta), jossa unionin tuomioistuin totesi, että myös julkisoikeudellisessa elimestä työskentelevä henkilö on riippumatta asemastaan virkamiehenä direktiivin 2003/88 7 artiklassa tarkoitettu "työntekijä".

118 — Ks. edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 1, jossa pohditaan, miten yleinen oikeusperiaate voidaan erottaa erityisestä oikeussäännöstä. Tridimas katsoo, että olennaisena on ensinnäkin pidettävä tämän periaatteen yleispätevyyttä, jolloin "yleisellä" tarkoitetaan sitä, että periaatteelta edellytetään tietynasteista abstraktiutta. Toinen olennainen seikka on tämän periaatteen merkityksellisyys oikeusjärjestyksessä.

119 — Ks. asiassa C-155/10, Williams ym., 16.6.2011 esittämäni ratkaisuehdotuksen 39–42 kohta; kyseinen asia koski erään lentoyhtiön palveluksessa olevien lentäjien oikeutta palkalliseen vuosilomaan. Siinä tulkittiin Euroopan lentoyhtiöiden liiton (AEA), Euroopan kuljetustyöntekijöiden liiton (ETF), Euroopan ohjaamomiehistöyhdistyksen (ECA), Euroopan alueellisten lentoyhtiöiden yhdistyksen (ERA) ja Kansainvälisen tilauslentoyhtiöiden järjestön (IACA) tekemän, siviili-ilmailun liikkuvien työntekijöiden työajan järjestämistä koskevan eurooppalaisen sopimuksen, sellaisena kuin se on pantu täytäntöön direktiivillä 2000/79/EY (EYVL L 302, s. 59), 3 lauseketta. Kyseiseen lausekkeeseen sisältyy omia lomamääräyksiä, jotka koskevat siviili-ilmailun liikkuvia työntekijöitä.

120 — Toisena esimerkkinä voidaan mainita merenkulkijoiden työaikoja koskevat oikeussäännöt. Direktiivin 2003/88 johdanto-osan 12 perustelukappaleen mukaan kyseistä direktiiviä ei nimittäin sovelleta tähän henkilöryhmään. Siinä viitataan sen sijaan Euroopan yhteisön kansallisten varustamoyhdistysten keskusjärjestön (ECSA) ja Euroopan unionin kuljetusalojen ammattiliiton (FST) tekemästä, merenkulkijoiden työajan järjestämistä koskevasta sopimuksesta 21.6.1999 annettuun direktiiviin 1999/63/EY (EYVL L 167, s. 33). Kyseisen sopimuksen 16 lausekkeeseen sisältyy merenkulkijoihin sovellettavia erityisiä lomamääräyksiä, jotka ovat samankaltaisia kuin direktiivin 2003/88 7 artiklassa.

113. Oikeus palkalliseen vuosilomaan on lisäksi sisällöltään riittävän täsmällinen, mitä pidetään yleensä yleiseksi oikeusperiaatteeksi tunnustamisen edellytyksenä.¹²¹ Tämän vahvistaa yhtäältä vertaaminen joihinkin oikeuskäytännössä tunnustettuihin oikeusperiaatteisiin, kuten jo mainittuihin ”demokratian” tai ”yhteisvastuullisuuden” periaatteisiin, joille on ominaista abstraktius. Toisaalta tämän osoittaa oikeuden tavoitteen selkeys. Huolimatta siitä, että oikeus vuosilomaan edellyttää lainsäätäjän toimintaa, kyseisen oikeuden tavoitteena on lähinnä vapauttaa työntekijä väliaikaisesti sopimukseen perustuvasta työskentelyvelvollisuudesta. Koska kyseinen oikeus täyttää joka tapauksessa sisällön täsmällisyyttä koskevat vähimmäisvaatimukset, se täyttää myös yleisenä oikeusperiaatteena pitämisen edellytykset.

114. Kaiken edellä esitetyn perusteella on todettava, että on useita syitä, joiden perusteella oikeudelle vuosilomaan voidaan antaa yleisen oikeusperiaatteen asema unionin oikeusjärjestyksessä.

– Yleisen oikeusperiaatteen sovellettavuus yksityisten välillä

115. Lisäksi on selvitettävä, voitaisiinko kyseistä yleistä oikeusperiaatetta soveltaa myös yksityisten välisessä suhteessa.

Välittömän sovellettavuuden lähtökohtainen mahdollisuus

116. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on tunnustettu, että yksityiset voivat vedota yleisiin oikeusperiaatteisiin suhteessa valtioon.¹²² Unionin tuomioistuin ei sen sijaan ole toistaiseksi lausunut nimenomaisesti siitä periaatteellisesta kysymyksestä, voidaanko perusoikeuksia yleisinä oikeusperiaatteina ylipäätään soveltaa välittömästi yksityisten välisessä suhteessa.

117. Tähän kysymykseen on kiinnitettävä erityistä huomiota nimenomaan yksilön perusoikeuksien suojan merkityksen vuoksi. Yleisten oikeusperiaatteiden alkuperän ja tavoitteen perusteella voitaisiin nimittäin yhtäältä väittää, että niillä pyritään lähinnä suojelemaan yksityisiä julkisen vallan toimenpiteitä vastaan, mistä seuraisi, ettei niitä voida soveltaa välittömästi yksityisten välisissä suhteissa. Toisaalta voitaisiin katsoa, ettei perinteinen vastakkainasettelu julkinen/yksityinen ole enää ajankohtainen nykyaikaisessa valtiossa. Voidaan todellakin kuvitella tapauksia, joissa perusoikeuksien suojelu vaikuttaa yhtä tarpeelliselta yksityisiä laitoksia kuin viranomaisia vastaan, mistä seuraa, että perusoikeuksien suojan epäminen voitaisiin rinnastaa perusoikeuksien loukkaukseen.¹²³

121 — Ks. edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 26, jonka mukaan yleisellä oikeusperiaatteella on oltava todettavissa oleva oikeudellisesti sitova vähimmäissisältö.

122 — Unionin tuomioistuin on katsonut esimerkiksi, että unionin oikeus estää eri kansalliset toimet sillä perusteella, että ne ovat vastoin yhdenvertaisen kohtelun yleistä periaatetta (ks. esim. yhdistetyt asiat 201/85 ja 202/85, Klensch ym., tuomio 25.11.1986, Kok., s. 3477, Kok. Ep. VIII, s. 755 ja asia 5/88, Wachauf, tuomio 13.7.1989, Kok., s. 2609) tai tämän periaatteen erityisiä ilmauksia, kuten kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa eri yhteyksissä (ks. esim. asia 293/83, Gravier, tuomio 13.2.1985, Kok., s. 593, Kok. Ep. VIII, s. 73 (pääsy ammatilliseen koulutukseen); asia 24/86, Blaizot, tuomio 2.2.1988, Kok., s. 379, Kok. Ep. IX, s. 339 (pääsy yliopisto-opetukseen); asia 42/87, komissio v. Belgia, tuomio 27.9.1988, Kok., s. 5445 (koulutussisät); yhdistetyt asiat C-92/92 ja C-326/92, Phil Collins ym., tuomio 20.10.1993, Kok., s. I-5145, Kok. Ep. XIV, s. I-385 (immateriaalioikeudet) ja asia C-43/95, Data Delecta, tuomio 26.9.1996, Kok., s. I-4661 (oikeudenkäyntimenettely)), perusoikeuksien kunnioittamista (ks. esim. edellä alaviitteessä 79 mainittu asia Johnston [tehokas tuomioistuimen suorittama valvonta tilanteessa, jossa on kyse ”ammattillisesta vaatimuksesta” perusteluna miesten ja naisten erilaiselle kohtelulle]; edellä mainitussa asiassa Wachauf annettu tuomio (omistusoikeus maidon ja maitotuotteiden yhteisen markkinajärjestelyn yhteydessä) ja asia C-60/00, Carpenter, tuomio 11.7.2002, Kok., s. I-6279 (oikeus perhe-elämän kunnioittamiseen palvelujen tarjoamisen vapauden mahdollisen rajoituksen yhteydessä)), luottamuksensuojan periaatetta (ks. esim. asia C-62/00, Marks & Spencer, tuomio 11.7.2002, Kok., s. I-6325 (luottamuksensuoja sellaisen uuden kansallisen vanhentumisajan yhteydessä, jonka kuluessa voidaan vaatia yhteisön oikeuden vastaisesti kannettujen rahamäärien palauttamista)) ja suhteellisuusperiaatetta (ks. esim. yhdistetyt asiat 41/79, 121/79 ja 796/79, Testa, tuomio 19.6.1980, Kok., s. 1979, Kok. Ep. V, s. 249 (jäsenvaltion harkintavalta jatkaa asetuksen N:o 1408/71 69 artiklan 2 kohdan mukaista määräaika, jona työntekijällä on oikeus työttömyysetuuksiin) ja yhdistetyt asiat C-286/94, C-340/95, C-401/95 ja C-47/96, Molenheide ym., tuomio 18.12.1997, Kok., s. I-7281).

123 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 67 mainittu Tridimas, T., s. 47. Samanlainen näkemys esitetään edellä alaviitteessä 45 mainitussa teoksessa Walter, R. ja Mayer, H., s. 549, 1330 kohta, jonka mukaan perusoikeuksien voimassaolo voi olla toivottavaa nimenomaan silloin, kun yhdellä sopimuspuolella (esim. monopolilla) on ylivalta toiseen nähden.

118. Tällainen tilanne olisi esimerkiksi käsiteltävän asian kaltaisissa työsuhteissa, etenkin kun työsuhteelle – siitä riippumatta, sovelletaanko siihen yksittäisessä tapauksessa yksityis- vai julkisoikeutta – on yleensä ominaista epäsymmetrinen valtasuhde työnantajan ja työntekijän välillä.¹²⁴ Koska usein on kuitenkin sattumaa, onko työnantaja yksityisoikeudellinen subjekti vai julkinen viranomainen,¹²⁵ olisi vaikea perustella, miksi perusoikeuksien suojassa olisi tehtävä ero tapauksen mukaan.

119. Erityisesti tehokkaan vaikutuksen periaate unionin oikeudessa ja unionin oikeusjärjestyksen yhtenäisyys puoltaisivat yksityishenkilöiden velvollisuutta noudattaa perusoikeuksia yleisinä oikeusperiaatteina. Perusoikeuksien vaikutus kolmansiin voisi lisätä joillakin aloilla unionin oikeuden tehokkuutta. Koska perusoikeudet sitovat jäsenvaltioita, ne voivat soveltaa unionin oikeutta ainoastaan perusoikeuksien mukaisesti, mutta yksityiset voisivat vaarantaa unionin oikeuden käytännön tehokkuuden oikeussuhteissaan, jos ne saisivat loukata perusoikeuksia unionin oikeuden määrittelemillä aloilla. Tämä vaarantaisi unionin oikeuden yhtenäisyyden.¹²⁶

120. Tähänastisen oikeuskäytännön tarkastelu osoittaa, että unionin tuomioistuin on omaksunut perusteluissaan samansuuntaisia lähestymistapoja.

121. Yleisten oikeusperiaatteiden välitöntä sovellettavuutta yksityisten välisessä suhteessa puoltavia seikkoja voidaan johtaa esimerkiksi asiassa Defrenne annetusta tuomiosta,¹²⁷ jossa todettiin, että ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa (josta on tullut SEUT 157 artikla) vahvistetusta periaatteesta johtuu miesten ja naisten samapalkkaisuutta koskeva oikeus, johon voidaan vedota kansallisissa tuomioistuimissa samalla tavoin julkisia ja yksityisiä työnantajia vastaan.

122. Tällaisia seikkoja voidaan johtaa myös perusvapauksien soveltamista yksityisiin koskevasta oikeuskäytännöstä, esimerkiksi asiassa Walrave annetusta tuomiosta,¹²⁸ jossa katsottiin, ettei ETY:n perustamissopimuksen 7, 48 ja 59 artiklassa (joista on tullut SEUT 18, SEUT 45 ja SEUT 56 artikla) määrättyä kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa sovelleta ainoastaan julkisten viranomaisten toimintaan, vaan sitä sovelletaan myös muunlaisiin – kyseisessä tapauksessa urheilujärjestön – oikeussääntöihin, joiden tarkoituksena on kollektiivisesti säännellä palkkatyötä ja palvelujen tarjoamista. Tätä ratkaisua perusteltiin sillä, että henkilöiden vapaata liikkuvuutta ja palvelujen tarjoamisen vapautta koskevien esteiden poistaminen vaarannettaisiin, jos viranomaisperäisten esteiden poistamisen vaikutus tehtäisiin tyhjäksi esteillä, jotka perustuvat muiden kuin julkisoikeudellisten yhdistysten tai laitosten oikeudellisen itsemääräämismääräyksen käyttöön. Koska eri jäsenvaltioissa työehtoja säännellään joko laeilla tai asetuksilla taikka yksityisten henkilöiden tekemillä sopimuksilla tai muilla oikeustoimilla, kyseisten kieltojen rajoittaminen koskemaan julkisten viranomaisten antamia säädöksiä voisi aiheuttaa sen, että näitä kieltoja sovellettaisiin eri tavalla.¹²⁹ Myöhemmin asiassa Bosman annetussa tuomiossa¹³⁰ todettiin, että työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevia primaarioikeuden määräyksiä sovelletaan myös kansainvälisten jalkapalloliittojen FIFA:n (Fédération Internationale de Football Association) ja UEFA:n (Fédération Européenne des Associations de Football) siirtomääräyksiin.

124 — Tästä syystä työntekijää pidetään unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä usein myös sosiaalisesti ja taloudellisesti heikompana ja siksi enemmän suojelua tarvitsevana sopimuspuolena. Ks. esim. sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista tehdyn, Roomassa 19.6.1980 allekirjoitettavaksi avatun yleissopimuksen (EYVL L 266, s. 1) 6 artiklan tulkinan yhteydessä asia C-29/10, Koelzsch, tuomio 15.3.2011 (Kok., s. I-1595, 40 kohta).

125 — Ks. Preis, U. ja Temming, F., "Der EuGH, das BVerfG und der Gesetzgeber", *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht*, 2010, s. 190. Edellä alaviitteessä 20 mainitussa teoksessa Thüsing, G., s. 15, 34 kohta, todetaan perustellusti, että rajat, jotka ilmaisevat sen, missä valtio alkaa ja loppuu, ovat häilyvät.

126 — Ks. edellä alaviitteessä 45 mainittu Rengeling, H.-W. ja Szczekalla, P., s. 182, 341 kohta.

127 — Asia 43/75, Defrenne, tuomio 8.4.1976 (Kok., s. 455, Kok. Ep. III, s. 63).

128 — Asia 36/74, Walrave, tuomio 12.12.1974 (Kok., s. 1405, Kok. Ep. II, s. 415).

129 — Idem, 16–19 kohta.

130 — Edellä alaviitteessä 18 mainitussa asiassa Bosman annettu tuomio.

123. Toisaalta on epäselvää, voidaanko asioissa Walrave ja Bosman annetuista tuomioista ilman muuta päätellä, että yleisten oikeusperiaatteiden muodossa olevia perusoikeuksia voidaan yleisesti soveltaa välittömästi yksityisten välisessä suhteessa, etenkin kun molemmissa asioissa oli kyse perusoikeuksien sovellettavuudesta yksityisiin organisaatioihin, joilla on tietyssä mielessä sääntelyvaltaa ja siksi lähes julkisoikeudellinen luonne. Näin ollen voitaisiin olettaa, että yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisu oli kyseisissä asioissa perusteltu erityisten olosuhteiden vuoksi. Tämän näkemyksen mukaan edellä mainittua ratkaisua ei voitaisi soveltaa nyt käsiteltävässä asiassa, koska pääasian vastaaja ei todennäköisesti ole tällainen yksityinen organisaatio, jolla on sääntelyvaltaa.

124. Yleisten oikeusperiaatteiden välitöntä sovellettavuutta yksityisten välisessä suhteessa puoltaa myös asiassa Angonese annettu tuomio, joka koski työn saantia yksityisestä pankista ja jossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että "[SEUT 45] artiklan määräystä, jonka mukaan kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kielletty, sovelletaan – – yksityishenkilöihin".¹³¹

125. Tässä yhteydessä on mainittava myös asiassa Küçükdeveci annettu tuomio,¹³² jossa unionin tuomioistuin sovelsi yksityisten väliseen työsuhteeseen ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatetta, jonka asema yleisenä oikeusperiaatteena unionin oikeusjärjestyksessä tunnustettiin ensimmäisen kerran asiassa Mangold annetussa tuomiossa.¹³³ Tästä on huomautettava, että unionin tuomioistuin on perustellut yleisen oikeusperiaatteen välitöntä sovellettavuutta lähestymistavalla, jota on etenkin sen innovatiivisen luonteen vuoksi tarkasteltava lähemmin dogmaattiselta kannalta. Jo tässä yhteydessä on näin ollen viitattava jäljempänä esittämiini toteamuksiin,¹³⁴ joissa tarkastelen kyseistä lähestymistapaa erikseen yksityiskohtaisesti.

126. Kokoavasti voidaan todeta, ettei oikeuskäytännön mukaan voida lähtökohtaisesti sulkea pois yleisten oikeusperiaatteiden muodossa olevien perusoikeuksien välitöntä sovellettavuutta yksityisten välisessä suhteessa.¹³⁵

Perusoikeuskirjan määräysten kanssa ristiriidassa olevan lähestymistavan mahdollisuus

127. Perusoikeuskirjan voimaantulon jälkeen oikeus palkalliseen vuosilomaan on perustunut perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaan. Unionin tuomioistuimen mahdollisesti edellä esitettyjen toteamusten perusteella kehittämä yleinen oikeusperiaate, jossa taataan lähinnä sama oikeus, voisi kuitenkin olla edelleen itsenäisesti olemassa, koska SEU 6 artiklan 1 ja 3 kohdassa mainitaan nimenomaisesti ja rinnakkain perusoikeuskirja ja yleisistä oikeusperiaatteista johtuvat perusoikeudet.¹³⁶ Kyseisistä määräyksistä voidaan päätellä, että perusoikeuskirjasta johtuvat oikeudet ja yleisistä oikeusperiaatteista johtuvat oikeudet ovat keskenään samanarvoisia.¹³⁷ Näin ollen niitä voidaan soveltaa myös kumulatiivisesti, joten yksityinen voi vedota kattavampaan takeeseen. Näiden oikeuksien pitäisi olla sisällöltään kuitenkin pitkälti vastaavia, sillä – kuten perusoikeuskirjan johdannosta ilmenee – perusoikeuskirjassa vahvistetaan yhtäältä oikeudet, jotka johtuvat unionin tuomioistuimen

131 — Asia C-281/98, Angonese, tuomio 6.6.2000 (Kok., s. I-4139, 36 kohta).

132 — Edellä alaviitteessä 3 mainitussa asiassa Küçükdeveci annettu tuomio.

133 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Mangold, tuomion 75 kohta.

134 — Ks. jäljempänä tämän ratkaisuehdotuksen 144 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

135 — Vastaavasti myös julkisasiamies Sharpston 22.5.2008 esittämässään ratkaisuehdotuksessa asiassa C-427/06, Bartsch, tuomio 23.9.2008 (Kok., s. I-7245, ratkaisuehdotuksen 85 kohta).

136 — Ks. Jarass, H., "Bedeutung der EU-Rechtsschutzgewährleistung für nationale und EU-Gerichte", *Neue Juristische Wochenschrift*, 2011, s. 1394.

137 — Ks. edellä alaviitteessä 69 mainittu Lenaerts, K. ja Gutiérrez-Fons, J. A., s. 1656, jossa tekijät katsovat samoin, että yleisistä oikeusperiaatteista ja perusoikeuskirjasta johtuvat oikeudet ovat samanaikaisesti voimassa, koska he pitävät perusoikeuskirjaa merkittävänä lähteenä uusien yleisten oikeusperiaatteiden löytämisessä. Ks. vastaavasti myös edellä alaviitteessä 125 mainittu artikkeli Preis, U. ja Temming, T., jossa todetaan, että unionin tuomioistuin johtaa sille SEU 6 artiklan 3 kohdassa annetun toimivallan nojalla yleistä toimimisvapautta koskevan kirjoittamattoman toissijaisen unionin perusoikeuden, jotta yksityiset voivat yleisesti riitauttaa direktiivin asianmukaisen säännöksen rikkomisen.

käyttämistä oikeudellisista tiedonlähteistä, ja toisaalta perusoikeuskirja antaa viitteitä jäsenvaltioiden yhteisten valtiosääntöperinteiden sisällöstä. Ei kuitenkaan voida sulkea pois, että yleisistä oikeusperiaatteista johtuvat ja edelleen kehitettävät perusoikeudet antavat laajemman suojan kuin perusoikeuskirjasta johtuvat perusoikeudet.¹³⁸

128. Siltä osin kuin jäljempänä on oletettava, että perusoikeuskirjasta ja yleisistä oikeusperiaatteista johtuvia perusoikeuksia sovelletaan rinnakkain unionin oikeusjärestyksessä, on huomautettava, että jos oikeusperiaatetta, jossa taataan oikeus vuosilomaan, sovelletaan välittömästi, ristiriita on mahdollinen ainakin yksityisten välisessä oikeusriidassa. Kuten jo todettiin, perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäistä virkettä on tulkittava siten, ettei perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistettua perusoikeutta palkalliseen vuosilomaan sovelleta välittömästi yksityisten välillä. Jos yksityiset voisivat samanaikaisesti vedota yleiseen oikeusperiaatteeseen, tällöin kuitenkin kierrettäisiin unionin lainsäätäjän perusoikeuskirjassa määräämää rajoitusta, joka koskee perusoikeuksien noudattamiseen velvollisia.

129. Johdonmukaista perusoikeuksien suojaa koskeva vaatimus kuitenkin edellyttää, että molempia perusoikeuksia tulkitaan mahdollisimman yhdenmukaisesti.¹³⁹ Koska yleisistä oikeusperiaatteista johtuvat perusoikeudet ja ennen kaikkea niitä koskeva unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on perusoikeuskirjan johdannon viidennen kohdan mukaan sisällytettävä perusoikeuskirjasta johtuvien perusoikeuksien tulkintaan, näiden kahden perusoikeuksien luokan välillä ei saa olla sisällöllistä ristiriitaa. Niitä on sen sijaan tulkittava yhdenmukaisesti aina, kun perusoikeuskirjasta johtuva perusoikeus mahdollistaa sen.¹⁴⁰

130. Käsiteltävässä asiassa yhdenmukainen tulkinta ei olisi mahdollinen, jos yleistä oikeusperiaatetta sovellettaisiin välittömästi työntekijän ja työnantajan välisessä suhteessa. Unionin lainsäätäjän päätös taata perusoikeuksien suoja ainoastaan välillisesti – pääasiassa perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa – asettamalla unionille ja sen jäsenvaltioille suojeluvelvoite heikentyisi, jos kirjoittamattomien yleisten oikeusperiaatteiden kautta lopulta kuitenkin mahdollistettaisiin kolmansiin kohdistuva vaikutus, mukaan luettuna oikeus vaatia kansallista tuomioistuinta jättämään soveltamatta unionin oikeuden vastaista kansallista oikeutta myös yksityisten välisessä suhteessa. Jotta ristiriitainen lähestymistapa voitaisiin välttää, olisi katsottava, ettei yleistä oikeusperiaatetta voida soveltaa välittömästi.¹⁴¹

131. On kuitenkin painotettava, että nämä toteamukset pätevät ainoastaan siltä osin kuin perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta johtuvassa perusoikeudessa ja yleisestä oikeusperiaatteesta johtuvassa perusoikeudessa on kyse samasta perusoikeudesta tai perusoikeuksista, jotka tarjoavat yhtä laajan suojan. Kuten alussa todettiin, ei voida kuitenkaan sulkea pois, että yleisistä oikeusperiaatteista johtuvat ja edelleen kehitettävät perusoikeudet antavat laajemman suojan kuin perusoikeuskirjasta johtuvat perusoikeudet. Tällaisessa tapauksessa ristiriita perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen kanssa voisi poistua tietyissä olosuhteissa.

132. Jäljempänä esitettävät toteamukset pätevät vain, jos unionin tuomioistuin katsoo, ettei vuosiloman myöntämistä koskevan yleisen oikeusperiaatteen lähtökohtainen soveltaminen yksityisten välisessä suhteessa ole ristiriidassa perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen kanssa.

138 — Ks. edellä alaviitteessä 48 mainittu Geiger, R., 6 artikla, s. 45, 27 kohta ja edellä alaviitteessä 55 mainittu Jarass, H., s. 19, 15 kohta.

139 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 136 mainittu Jarass, H.

140 — Ks. edellä alaviitteessä 55 mainittu Jarass, H., s. 19, 15 kohta.

141 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 50 mainittu artikkeli De Mol, M., jossa kiistetään yleisten oikeusperiaatteiden horisontaalinen vaikutus viittaamalla perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäiseen virkkeeseen, jonka mukaan perusoikeudet sitovat yksinomaan unionia ja sen jäsenvaltioita.

Sovellettavuus palkallista vuosilomaa koskevaan oikeuteen

133. Koska yleisten oikeusperiaatteiden muodossa olevien perusoikeuksien välitöntä sovellettavuutta yksityisten välisessä suhteessa ei voida lähtökohtaisesti sulkea pois, seuraavaksi on tutkittava, täyttyvätkö sen edellytykset.

– Subjekttiivisen oikeuden myöntäminen

134. Jotta edellytykset täyttyisivät, käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan vuosilomaa koskevan oikeuden tavoitteena olisi ensinnäkin oltava subjektiivisten oikeuksien myöntäminen. Kuten jo todettiin, yleisestä oikeusperiaatteesta johtuu subjektiivinen oikeus, jonka perusteella työntekijällä on työnantajaan nähden oikeus lähinnä väliaikaiseen vapauttamiseen sopimukseen perustuvasta työskentelyvelvollisuudesta, jotta hän saa asianmukaisen lepoajan. Näin ollen välittömän sovellettavuuden ensimmäinen edellytys täyttyy.

– Sisällön ehdottomuus ja riittävä täsmällisyys

135. Yleisen oikeusperiaatteen on lisäksi oltava sisällöltään ehdoton ja riittävän täsmällinen, jotta yksityinen voi vedota siihen työnantajaa vastaan. Oikeussääntö on sisällöltään ehdoton, jos sitä voidaan soveltaa poikkeuksetta ja ehdoitta ja jos se ei edellytä mitään jäsenvaltioiden tai unionin toimielinten toimenpiteitä.¹⁴² Oikeussääntö on riittävän täsmällinen, jos siinä asetettu velvoite on sanamuodoltaan yksiselitteinen¹⁴³ eli oikeudellisesti täydellinen ja jos kaikki tuomioistuimet voivat soveltaa sitä sellaisenaan.¹⁴⁴

136. On epävarmaa, täyttääkö oikeus vuosilomaan edellä mainitut edellytykset, etenkin kun on epäselvää, miten laajan suojan yleinen oikeusperiaate tosiasiallisesti tarjoaa. Koska sen laajuutta ei voida määrittää etukäteen yksiselitteisesti ja tyhjentävästi, kussakin yksittäisessä tapauksessa on tutkittava, vaikuttaako jokin unionin ja/tai sen jäsenvaltioiden toimenpide suojan soveltamisalaan. Tämä tehtävä kuuluu unionin tuomioistuimelle, jota pyydetään tulkitsemaan unionin oikeuden yleisiä oikeusperiaatteita.¹⁴⁵

137. Jotta yleinen oikeusperiaate on riittävän täsmällinen, sen on katettava useita palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden näkökohtia, joita lainsäätäjän olisi kuitenkin järkevää itse säännellä, jotta ajan vaatimukset voidaan ottaa asianmukaisesti ja joustavasti huomioon. Nämä sääntelyä tarvitsevat näkökohdat koskevat esimerkiksi ensinnäkin myönnettävien lomapäivien määrää, jonka yhteydessä herää muun muassa kysymys siitä, tarkoitetaanko tarkkaa määrää vai pikemminkin päivien vähimmäismäärää. Jotta yleistä oikeusperiaatetta voitaisiin soveltaa välittömästi työnantajaa vastaan, siinä olisi myös määritettävä, miten lomapäivien on jakauduttava vuodessa, jotta vuosiloma voi täyttää lepotehtävänsä. Lisäksi yleisessä oikeusperiaatteessa olisi otettava huomioon kunkin taloudenalan erityispiirteet siten, että siihen sisältyy tarvittaessa yksittäisiä toiminta-aloja koskevia alakohtaisia määräyksiä.

142 — Ks. asia 41/74, Van Duyn, tuomio 4.12.1974 (Kok., s. 1338, Kok. Ep. II, s. 395, 13 ja 14 kohta); yhdistetyt asiat 372/85–374/85, Traen ym., tuomio 12.5.1987 (Kok., s. 2141, 25 kohta); asia 31/87, Beentjes, tuomio 20.9.1988 (Kok., s. 4635, 43 kohta) ja asia C-236/92, Comitato di coordinamento per la difesa della Cava v. Regione Lombardia, tuomio 23.2.1994 (Kok., s. I-483, 9 kohta).

143 — Ks. asia 271/82, Auer, tuomio 22.9.1983 (Kok., s. 2727, Kok. Ep. VII, s. 249, 16 kohta); asia 5/83, Rienks, tuomio 15.12.1983 (Kok., s. 4233, Kok. Ep. VII, s. 249, 8 kohta); edellä alaviitteessä 20 mainittu asia Marshall, tuomion 52 kohta; asia 71/85, Federatie Nederlandse Vakbeweging, tuomio 4.12.1986 (Kok., s. 3855, 18 kohta) ja edellä alaviitteessä 142 mainittu asia Comitato di coordinamento per la difesa della Cava v. Regione Lombardia, tuomion 10 kohta.

144 — Ks. asia 50/88, Kühne, tuomio 27.6.1989 (Kok., s. 1925, 26 kohta) ja asia 131/79, Santillo, tuomio 22.5.1980 (Kok., s. 1585, Kok. Ep. V, s. 213, 13 kohta).

145 — Ks. edellä alaviitteessä 34 mainittu artikkeli Fischinger, P., jossa todetaan ikään perustuvan syrjinnän kiellon yhteydessä, että tutkittaessa, onko yleistä oikeusperiaatetta loukattu, kyseisen oikeusperiaatteen sisältö on ensin määritettävä itsenäisesti (eli erillään johdetun oikeuden säännöksestä).

138. On selvää, ettei tämä ole mahdollista. Ensinnäkään ei nimittäin voi olla olemassa niin kattavaa yleistä oikeusperiaatetta, jossa ei samalla kyseenalaistettaisi sen käsitteellistä erottamista erityisistä oikeussäännöistä.¹⁴⁶ Toiseksi on otettava huomioon, että tällaisten yksityiskohtien sääntely kuuluu lainsäätäjän yksinomaiseen toimivaltaan. Nimenomaan tästä syystä myös vuosilomaa koskevan oikeuden nimenomaisesti perusoikeudeksi tunnustavien jäsenvaltioiden perustuslaeissa soveltamista koskevien yksityiskohtaisten sääntöjen vahvistaminen jätetään kansallisen lainsäätäjän tehtäväksi. Samanlainen tilanne on unionissa tarkasteltaessa perusoikeuskirjan 31 artiklan ja direktiivin 2003/88 välistä suhdetta.

139. Unionin lainsäädäntövaltaa käyttävät perussopimusten nojalla neuvosto ja Euroopan parlamentti yhdessä. Sääntelyvaltuuksia, jotka niillä on lainsäätäjänä oltava unionin sosiaalioikeuteen kuuluvan loma-oikeuden alalla, on joka tapauksessa noudatettava. Tätä edellyttävät edellä mainittujen käytännön syiden lisäksi myös unionin sisäinen toimielinten välinen tasapaino. Viimeksi mainittu ei perustu valtio-oikeudelliseen vallan kolmijaon periaatteeseen vaan pikemminkin tehtävienjaon periaatteeseen, jonka mukaan unionin tehtävistä huolehtivat ne toimielimet, joilla on perussopimusten perusteella niihin parhaat edellytykset. Toisin kuin vallan kolmijaon periaatteella, joka palvelee yksilön suojan turvaamista hillitsemällä valtiovaltaa, unionin oikeuteen sisältyvällä tehtävienjaon periaatteella pyritään saavuttamaan unionin tavoitteet tehokkaasti.¹⁴⁷

140. Kuten totesin asiassa C-101/08, *Audiolux*, esittämässäni ratkaisuehdotuksessa, unionin tuomioistuin on SEU 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna unionin toimielimenä myös osa tätä toimielinten välistä tasapainoa.¹⁴⁸ Tämä tarkoittaa, että unionin lainkäyttöelimenä, jonka tulee varmistaa lain noudattaminen perustamissopimusta tulkittaessa ja sovellettaessa toimivaltansa rajoissa, se kunnioittaa neuvoston ja parlamentin toimivaltaa lainsäädäntötoiminnan alalla.¹⁴⁹ Tämä edellyttää välttämättä, että unionin tuomioistuin yhtäältä jättää unionin lainsäätäjän hoidettavaksi tälle perussopimuksissa annetun lainsäädäntötehtävän työajan järjestämisen alalla ja toisaalta vastedeskin huolehtii tarvittavasta pidätyvyydestä kehittäessään unionin oikeuden yleisiä oikeusperiaatteita, jotka voivat mahdollisesti olla lainsäätäjän tavoitteiden vastaisia.

141. Työntekijän oikeuden vuosilomaan sisältävän yleisen oikeusperiaatteen välitön sovellettavuus työnantajaa vastaan edellyttäisi näin ollen ensinnäkin, että unionin tuomioistuin antaa sille tulkinnan kautta riittävän täsmällisen normatiivisen sisällön, jolloin se kuitenkin tarvittavien oikeussääntöjen suuren määrän vuoksi lopulta käyttäisi tavallisesti unionin lainsäätäjälle kuuluvia valtuuksia. Koska tämä ei ole edellä mainituista syistä sallittua, on katsottava, ettei kyseessä olevaa yleistä oikeusperiaatetta ainakaan sellaisenaan voida pitää sisällöltään ehdottomana, vaan lainsäätäjän on säädettävä siitä laissa.

142. Kyseinen yleinen oikeusperiaate ei näin ollen täytä edellytyksiä, jotta sitä voitaisiin soveltaa välittömästi yksityisten välisessä suhteessa.

146 — Ks. edellä alaviitteessä 50 mainittu *De Mol*, M., s. 301, jossa tekijä pitää merkittävänä, että asiassa *Kücükdeveci* annetussa tuomiossa tunnustettiin yleisen oikeusperiaatteen horisontaalinen vaikutus, sillä hänen mukaansa yleisten oikeusperiaatteiden erityispiirteenä on, että niillä ensinnäkin tavallisesti suojellaan kansalaista suhteessa valtioon ja että ne ovat toiseksi ”siinä mielessä abstrakteja, että ne ovat ainoastaan suuntaa antavia eikä niissä vahvisteta konkreettista oikeussääntöä”.

147 — Vastaavasti *Schweitzer*, M., *Hummer*, W. ja *Obwexer*, W., *Europarecht*, s. 178, 653 kohta; myös edellä alaviitteessä 59 mainitussa teoksessa *Sariyannidou*, E., s. 122, puhutaan ”tehtävienjaosta”. Ks. edellä alaviitteessä 73 mainittu *Oppermann*, T., 5 §, s. 80, 5 kohta, jonka mukaan valtiovallan kolmijako lainsäädäntövallan, toimeenpanovallan ja tuomiovallan välillä on Euroopan yhteisössä muuntunut tietynlaiseksi institutionaaliseksi tasapainoksi yhteisön toimielinten välillä. *Oppermanin* mukaan tehtävät on parlamentin, neuvoston ja komission välillä jaettu toisin kuin valtion tasolla. Myös Euroopan yhteisössä vallitsee keskinäinen valvontajärjestelmä ja vallan tasapaino (”checks and balances”). *Opperman* katsoo, että toimielinten välinen tasapaino kuvastaa perustavanlaatuisia oikeusvaltion periaatteita. Sen mukaan jokaisen toimielimen on käytettävä valtuuksiaan ottaen huomioon muiden toimielinten valtuudet, ja rikkomisesta voidaan määrätä seuraamuksia yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan avulla.

148 — Ks. 30.6.2009 esittämäni ratkaisuehdotus asiassa C-101/08, *Audiolux*, tuomio 15.10.2009 (Kok., s. I-9823, ratkaisuehdotuksen 107 kohta).

149 — Edellä alaviitteessä 59 mainitussa teoksessa *Sariyannidou*, E., s. 137, katsotaan, että EY 220 artiklassa annetaan viime kädessä unionin tuomioistuimelle toimivalta määrittää, mitä ”laki” on, joskaan toimivaltaa ei tältä osin ole rajattu selkeästi. Unionin tuomioistuin on käyttänyt oikeuskäytännön kehittämistä koskevaa toimivaltaansa laajasti kehittäessään yleisiä oikeusperiaatteita. *Sariyannidou* arvelee, että tämä saattaa häivyttää oikeudellisen ja poliittisen toiminnan välisen eron.

– Pöytäkirja

143. Edellä esitetystä seuraa, ettei ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi yleisen oikeusperiaatteen perusteella jättää yksityisten välisessä oikeusriidassa soveltamatta unionin oikeuden vastaista kansallista oikeutta, jota ei voida tulkita direktiivin mukaisesti.

iii) Yleisen oikeusperiaatteen soveltaminen sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2003/88

144. Yksi mahdollinen lähestymistapa olisi se, että edellä mainittua yleistä oikeusperiaatetta sovelletaan sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2003/88.¹⁵⁰

– Unionin tuomioistuimen lähestymistapa asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa

145. Asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa, johon jotkin asianosaiset ja muut osapuolet ovat viitanneet huomautuksissaan, unionin tuomioistuin sovelsi samanlaista lähestymistapaa ja totesi, että jokainen kansallinen tuomioistuin on velvollinen toteuttamaan ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatteen, sellaisena kuin se on konkretisoituna yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista annetulla direktiivillä 2000/78,¹⁵¹ jättämällä tarvittaessa soveltamatta kaikkia kyseisen periaatteen kanssa mahdollisesti ristiriidassa olevia kansallisen lainsäädännön säännöksiä.¹⁵²

146. Tällä toteamuksella unionin tuomioistuin ulotti niin sanottuihin horisontaalisiin suhteisiin periaatteen, jonka mukaan unionin oikeutta sovelletaan ensisijaisesti kansalliseen oikeuteen nähden.¹⁵³ Tämä lähestymistapa on sopusoinnussa direktiivien horisontaalisen välittömän vaikutuksen puuttumista koskevan tähänastisen oikeuskäytännön kanssa¹⁵⁴ siltä osin kuin unionin tuomioistuin ei ole katsonut, että direktiiviä 2000/78 on tarkoitus soveltaa yksityisten välisessä suhteessa vaan ainoastaan että *siinä konkretisoitu ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaate*, joka – kuten jo asiassa Mangold annetussa tuomiossa¹⁵⁵ todettiin – on yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen nimenomaisena sovelluksena unionin oikeuden yleinen periaate.¹⁵⁶ Unionin tuomioistuimen asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa soveltama lähestymistapa perustuu lähinnä ajatukseen siitä, että ikään perustuvan syrjinnän kiellon kaltainen yleinen periaate on yksilön oikeussuojan turvaamiseksi ja unionin oikeuden tehokkuuden takaamiseksi toteutettava johdonmukaisesti myös kansallisella tasolla.¹⁵⁷ Dogmaattiselta kannalta tällaisessa lähestymistavassa kehitetään edelleen asiassa Mangold vahvistettua oikeuskäytäntöä.

150 — Näin myös edellä alaviitteessä 37 mainitussa artikkelissa Seifert, A., jonka mukaan asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa vahvistettuja oikeuskäytäntöön perustuvia periaatteita voitaisiin soveltaa vastaavasti muulla perusoikeuden antaman suojan piiriin kuuluvalla alalla. Tekijä viittaa tässä yhteydessä perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistettuun palkallista vuosilomaa koskevaan perusoikeuteen, joka on konkretisoitu ennen kaikkea työaikadirektiivillä.

151 — EYVL L 303, s. 16.

152 — Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 53 kohta.

153 — Ks. Simon, D., "L'invocabilité des directives dans les litiges horizontaux: confirmation ou infléchissement", *Europe: actualité du droit communautaire*, 2010, nro 3, s. 7, 19 kohta.

154 — Ks. edellä alaviitteessä 37 mainittu Seifert, A., s. 806, jossa esitetyn arvioinnin mukaan yleiseen oikeusperiaatteeseen turvautumalla unionin tuomioistuin voi välttää ristiriidan oman oikeuskäytäntönsä kanssa, joka koskee direktiivien horisontaalisen välittömän vaikutuksen puuttumista yksityisten välillä.

155 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Mangold, tuomion 75 kohta.

156 — Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 50 kohta.

157 — Idem, 51 kohta.

147. Unionin tuomioistuin selvästikin katsoo, että ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatteen, sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2000/78, välitön sovellettavuus tulee yksityisten välisessä suhteessa kuitenkin kyseeseen vasta sitten, kun tietyt edellytykset täyttyvät. Pääasiassa olisi ensinnäkin oltava kyseessä ikään perustuva erilainen kohtelu, jota ei voida perustella asiallisin syin, mikä on selvitettävä direktiivin 2000/78 soveltamisedellytysten perusteella.¹⁵⁸ Toiseksi kansallisen lainsäädännön on käsitettävä jokin direktiivissä säännelty ala.¹⁵⁹

– Kyseisen lähestymistavan sovellettavuus vuosilomaa koskevaan oikeuteen

Soveltamisedellytykset

148. Kyseisen lähestymistavan soveltaminen vastaavasti pääasiassa, jotta kansallisella tuomioistuimella olisi toimivalta jättää tarvittaessa soveltamatta unionin vastaista kansallista oikeutta, edellyttäisi muun muassa, että oikeudella palkalliseen vuosilomaan olisi unionin oikeusjärjestyksessä yleisen oikeusperiaatteen asema johdettuun oikeuteen sisältyvän direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaan kodifioinnin lisäksi, mitä edellä esitetyt perustelut jo tukevat.¹⁶⁰

149. Lisäksi edellytettäisiin työsuhteen olemassaoloa, mikä selvästikin täyttyy pääasiassa. Lopuksi lomaan täytyisi olla oikeus direktiivissä säädettyjen edellytysten mukaisesti. Viimeksi mainitulla edellytyksellä varmistetaan, ettei tätä yleistä oikeusperiaatetta sovelleta rajoituksetta vaan ainoastaan siltä osin kuin kyseessä oleva kansallinen säännöstö kuuluu direktiivin 2003/88 soveltamisalaan. Tämäkin edellytys täyttyy pääasiassa, koska riidanalaisen säännösten kohteena on edellytys, jonka kansallinen lainsäätäjät on asettanut vuosiloman saamiselle.¹⁶¹

150. Jotta yleinen oikeusperiaate voidaan ottaa käyttöön ja asettaa vastakkain kansallisen oikeuden kanssa, kyseessä on oltava direktiivissä vahvistetun lomaoikeuden loukkaaminen. Tämän edellytyksen todettiin täyttyvän jo ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelun yhteydessä.¹⁶²

151. Yleisen oikeusperiaatteen, sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2003/88, muodossa olevan vuosilomaa koskevan oikeuden välittömälle soveltamiselle asetetut muodolliset edellytykset täyttyisivät lähtökohtaisesti. On kuitenkin järkevää pohtia tällaisen lähestymistavan etuja ja haittoja, ennen kuin sen mahdollisuutta ylipäätään pohditaan käsiteltävässä asiassa.¹⁶³

Lähestymistavan edut ja haitat

152. Tämän lähestymistavan etuna on, että tällöin poistuvat jo mainitut puutteet, jotka estäisivät yleisen oikeusperiaatteen välittömän soveltamisen sellaisenaan.¹⁶⁴ Tämä pätee etenkin ”riittävän täsmällisyyden” edellytykseen. Koska yleinen oikeusperiaate konkretisoidaan direktiivillä, siitä tulee sisällöltään täsmällinen, mitä välitön sovellettavuus edellyttää.

158 — Idem, 28–43 kohta.

159 — Idem, 25 ja 26 kohta.

160 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 110–114 kohta.

161 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 47 kohta.

162 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 53 kohta.

163 — Ks. tässä yhteydessä julkisasiamies Kokottin 6.5.2010 esittämä ratkaisuehdotus asiassa C-104/09, Roca Álvarez, tuomio 30.9.2010 (Kok., s. I-8661, ratkaisuehdotuksen 55 kohta), jossa viitattiin asiassa Mangold ja asiassa Küçükdeveci annettuihin tuomioihin ja pohdittiin, laajentaako unionin tuomioistuin tällaisen horisontaalisen välittömän vaikutuksen ulottumaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellon kaltaiseen toiseen yleiseen oikeusperiaatteen. Julkisasiamiehen mukaan ennen tällaista pidemmälle vietyä kehittelyä olisi välttämätöntä tarkastella tämän kiistanalaisen horisontaalisen välittömän vaikutuksen ja sen rajojen dogmaattista perustaa. Ks. myös Thüsing, G. ja Horler, S., ”Besprechung des Urteils Küçükdeveci”, *Common Market Law Review*, 2010, s. 1171, jossa kannatetaan kyseisen lähestymistavan perusteellisempaa dogmaattista perustelua.

164 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 136 kohta.

153. Kyseisen lähestymistavan dogmaattisesta oikeellisuudesta on kuitenkin esitettävä epäilyjä, joita selvitan jäljempänä.

– Oikeuslähteiden sekoittumisen vaara

154. Epäilyni koskevat ensinnäkin sitä, että unionin oikeusjärestyksessä eri asemassa olevat oikeuslähteet saattavat sekoittua epäasianmukaisesti, mikä johtuu yleisten oikeusperiaatteiden ja direkttiivien soveltamisesta yhdessä.

155. Objektiivisesti tarkasteltuna kyseinen lähestymistapa perustuu lähinnä siihen oletukseen, että yleisen oikeusperiaatteen sisällön on tultava esiin direkttiivin sisällössä, minkä vuoksi sitä ei ole lähtökohtaisesti tarpeen määrittää erikseen tulkinnan avulla. Viime kädessä oletetaan pelkästään, että yleisen oikeusperiaatteen antamalla suojalla on pitkälti sama soveltamisala kuin sen direkttiivin säännöksellä, jossa oikeusperiaate saa konkreettisen muodon.¹⁶⁵

156. Tämän lähestymistavan huonona puolena kuitenkin on, että siinä jätetään täysin avoimeksi, miten laaja yleisen oikeusperiaatteen antama suoja tosiasiallisesti on ja sisältyykö direktiiviin mahdollisesti pitemmälle meneviä säännöksiä, joita tämä suoja ei lainkaan kata.¹⁶⁶ Lähestymistavan perustana olevassa oletuksessa ei oteta huomioon, ettei direktiivin ja primaarioikeuden sisällön yhdenmukaisuus ole missään tapauksessa pakollista vaan tosiasiallisesti poikkeuksellista, koska johdettuun oikeuteen sisältyy yleensä pitemmälle meneviä säännöksiä.¹⁶⁷ Tämä on siinä mielessä ongelmallista, että kyseessä olevaa lähestymistapaa ei voitaisi soveltaa tällaisessa tapauksessa. Jos tämän lähestymistavan tavoitteena on tosiasiallisesti yleisen oikeusperiaatteen soveltaminen, kuten unionin tuomioistuin toteaa, dogmaattiselta kannalta olisi oikein määrittää ensin sen sisältö itsenäisesti eikä päinvastoin päätellä yleisen oikeusperiaatteen sisältö direktiivin säännösten perusteella.¹⁶⁸

157. Koska tässä lähestymistavassa normin antaman suojan laajuus selvitetään viime kädessä direktiivin eikä varsinaisen yleisen oikeusperiaatteen perusteella,¹⁶⁹ vaarana on, että yhä useampia direktiivin normatiivisia sisältöjä pidetään osana oikeusperiaatetta. Toisin sanoen direktiivi voisi teoriassa kehittyä ehtymättömäksi inspiraation lähteeksi laajennettaessa yleisen oikeusperiaatteen antaman suojan soveltamisalaa, mikä johtaisi pitkällä aikavälillä eri asemassa olevien oikeuslähteiden sulautumiseen.¹⁷⁰ Tällainen menettelytapa johtaisi lopulta normatiivisten sisältöjen peruuttamattomaan ”kivettymiseen”. Koska yleisen oikeusperiaatteen antaman suojan soveltamisalaan sisällytettäisiin yhä useampia direktiivin sisältöjä, lainsäätäjä ei nimittäin voisi muuttaa direktiiviä, etenkin kun tällaisia normatiivisia sisältöjä pidettäisiin primaarioikeutena, johon se ei voi vaikuttaa.

165 — Ks. edellä alaviitteessä 50 mainittu De Mol, M., s. 305, jossa katsotaan perustellusti, että unionin tuomioistuin rinnastaa lähestymistavassaan yleisen oikeusperiaatteen pitkälti direktiiviin.

166 — Tätä kritisoidaan myös edellä alaviitteessä 153 mainitussa artikkelissa Simon, D., nro 3, s. 4, 7 kohta. Tekijän mukaan tässä lähestymistavassa ei määritellä selkeästi ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan yleisen oikeusperiaatteen ja sen konkreettisen muodon eikä myöskään itse direktiivin ulottuvuutta.

167 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 34 mainittu Fischinger, P., s. 207.

168 — Ks. edellä alaviitteessä 34 mainittu Fischinger, P., s. 207, jonka mukaan asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa sovellettu lähestymistapa vastaisi kansallisella tasolla sitä, että perustuslaissa vahvistetun perusoikeuden antaman suojan soveltamisala pyrittäisiin päättämään lain sisällöstä.

169 — Ks. Mörsdorf, O., ”Diskriminierung jüngerer Arbeitnehmer – Unanwendbarkeit von § 622 II 2 BGB wegen Verstoßes gegen das Unionsrecht”, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2010, s. 1048, jossa huomautetaan, ettei unionin tuomioistuin arvioinut asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa kansallisen oikeuden unionin oikeuden mukaisuutta – vastakkaisista väitteistä huolimatta – abstraktin primaarioikeuden määräyksen (eli yleisen oikeusperiaatteen) vaan yksityiskohtaisia säännöksiä sisältävän direktiivin perusteella. Edellä alaviitteessä 34 mainitun artikkelin Fischinger, P., s. 206, mukaan asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa sovelletussa lähestymistavassa tosiseikat johdetaan tosiasiallisesti direktiivistä ja oikeudelliset seuraukset primaarioikeudesta.

170 — Edellä alaviitteessä 34 mainitussa artikkelissa Fischinger, P., s. 207, oletetaan, että unionin tuomioistuin jätti asiassa Küçükdeveci antamassaan tuomiossa takaoven avoimeksi, jotta vasta laaditun primaarioikeuden sisältö voidaan vastedeskin päätellä direktiivien sisällöstä.

158. Kun otetaan huomioon, että oikeus palkalliseen vuosilomaan on sosiaalinen perusoikeus, joka – luonteensa vuoksi – tarvitsee huomattavan paljon täsmennystä ja jonka myöntäminen riippuu usein kulloisistakin taloudellisista ja sosiaalisista realiteeteista,¹⁷¹ kyseisellä lähestymistavalla voisi olla ennalta arvaamattomia seurauksia unionille ja sen jäsenvaltioille. On huomautettava, että tällaiselle yleiselle oikeusperiaatteelle konkreettisen muodon antavalta lainsäätäjältä edellytetään tiettyä joustavuutta, koska yhteiskunnassa vallitseva käsitys siitä, mitä on pidettävä ”sosiaalisena” tai ”sosiaalisesti oikeudenmukaisena”, voi muuttua ajan kuluessa ja koska se perustuu usein kompromisseihin.¹⁷² Lisäksi on otettava huomioon, että sosiaalivaltioajatuksen toteuttaminen riippuu unionin ja sen jäsenvaltioiden kulloisestakin taloudellisesta tilanteesta. Sosiaalisia standardeja ei pitäisi siksi vakiinnuttaa ottamatta huomioon taloudellisia ja sosiaalisia realiteetteja.

159. Tätä ei saa kuitenkaan ymmärtää siten, ettei unionin pitäisi kiinnittää huomiota yhdentymisprosessin sosiaaliseen ulottuvuuteen. ”Yhteisvastuuta” koskevan ajatuksen mukaisen sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistäminen on nyt ja vatedeskin Euroopan yhdentymisen tärkeä tavoite, kuten yksiselitteisesti ilmenee SEU 2 artiklasta (”yhteisvastuu” unionin arvona), SEU 3 artiklan 3 kohdasta (”sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen”, ”yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus”, ”sosiaalinen suojelu”, ”naisten ja miesten tasa-arvo”, ”sukupuolien välinen yhteisvastuu”, ”lapsen oikeuksien suojelu”) sekä SEUT 9 artiklasta (”korkean työllisyystason edistäminen”, ”riittävän sosiaalisen suojelun takaaminen”, ”sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen”). Sen sijaan on kunnioitettava harkintavaltaa, joka unionin lainsäätäjällä on kyseessä olevasta perusoikeudesta johtuvan suojeluvelvoitteen täyttämiseksi.

– Ei tyhjentävää konkretisointia direktiivillä

160. Vaikka unionin tuomioistuimien ei yhtyisi edellä esitettyihin epäilyihin, olisi kyseenalaista, voitaisiinko asiassa Kükükdeveci annetussa tuomiossa sovellettua lähestymistapaa soveltaa pääasiassa, etenkin kun direktiivillä 2003/88 tuskin konkretisoidaan yleistä oikeusperiaatetta riittävästi, jotta sitä voitaisiin soveltaa välittömästi yksityisten välisessä suhteessa.

161. Direktiiviin 2003/88 sisältyy useita erityissäännöksiä, sillä esimerkiksi sen 15 artiklan nojalla jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön suotuisampia määräyksiä ja 17 artiklassa sallitaan poikkeukset joistakin direktiivin keskeisistä säännöksistä.¹⁷³ Tämän lisäksi direktiivissä annetaan jäsenvaltioille laaja sääntelyä koskeva harkintavalta. Direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohdassa säädetään nimenomaisesti, että jäsenvaltioiden on toteutettava ”*tarvittavat toimenpiteet*” sen varmistamiseksi, että jokainen työntekijä saa palkallisen vuosiloman ”tällaisen loman saamiselle ja myöntämiselle *kansallisessa lainsäädännössä ja/tai käytännössä vahvistettujen edellytysten mukaisesti*”. Konkreettisia vastauksia

171 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 137, 453 kohta, jonka mukaan sosiaalisten oikeuksien toteutuminen riippuu myös taloudellisista mahdollisuuksista. Ks. edellä alaviitteessä 50 mainittu Riesenhuber, K., s. 49–50, 34 kohta, jossa viitataan IV luvun (”Yhteisvastuu”) syntyhistoriaan ja huomautetaan, että sosiaalisten perusoikeuksien sisällyttäminen perusoikeuskirjaan oli erityisen kiistanalainen asia valmistelukunnassa, koska sosiaalisten oikeuksien tunnustamisesta pelättiin aiheutuvan kohtuuttomia taloudellisia rasitteita unionille ja jäsenvaltioille. Niiden sisällyttämistä puollettiin sen sijaan toteamalla, että poliittiset ja sosiaaliset oikeudet ovat jakamattomia ja että sosiaalisia perusoikeuksia koskeva yhteisön peruskirja on otettu huomioon jo SEUT 136 artiklan ensimmäisessä kohdassa tai SEUT 151 artiklassa. Lopputuloksena oli kompromissi, sillä sosiaaliset oikeudet sisällytettiin perusoikeuskirjaan, mutta ne ovat enimmäkseen laimeasti muotoiltuja eikä niistä johdu tosiasiallisia etuuksia koskevia oikeuksia. Monissa tapauksissa perusoikeuskirjaan ei sisälly itsenäisiä takeita, vaan siinä viitataan suojan mahdollisuuden ja toteutustapojen yhteydessä unionin ja jäsenvaltioiden oikeuteen.

172 — Ks. edellä alaviitteessä 37 mainittu Frenz, W., s. 1059, 3540 kohta, jossa pyritään selvittämään, miksi perusoikeuskirja on epätäydellinen nimenomaan sosiaalisten oikeuksien alalla. Tekijän mukaan sosiaaliset oikeudet voivat tuskin olla täydellisiä. Ensinnäkin yhteiskunnalliset käsitykset ”sosiaalisesta” vaihtelevat, ja toiseksi sosiaalisten oikeuksien vahvistaminen perustuu aina kompromisseihin. Ks. edellä alaviitteessä 45 mainittu Rengeling, H.-W. ja Szczekalla, P., s. 793, 793 kohta, jossa todetaan perustellusti, että käsite ”sosiaalinen” jää perusoikeuskirjassa pikemminkin avoimeksi. Tekijöiden mielestä on lisäksi epäselvää, mitä perusoikeuskirjan IV luvun otsikolla ”Yhteisvastuu” tarkalleen ottaen tarkoitetaan.

173 — Ks. poikkeuksista tarkemmin Blanpain, R., *European Labour Law*, 11. painos, Alphen aan den Rijn, 2008, s. 586–587.

keskeisiin kysymyksiin, kuten miten paljon lomaa on myönnettävä, ei voida johtaa suoraan direktiivistä eikä perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan sanamuodosta,¹⁷⁴ joka on muotoiltu vuosilomaa koskevan perusoikeuden takeiden osalta jopa suppeammin kuin direktiivin 2003/88 7 artiklaan sisältyvä täytäntöönpanosäännös.

162. Tämä on oleellinen ero verrattuna syrjäntäkieltoihin, joita varten asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa sovellettu lähestymistapa kehitettiin. Syrjäntäkieltojen erityispiirteenä on, että niillä on pääasiallisesti sama ydinsisältö primaarioikeudessa ja johdetussa oikeudessa. Myös tulkitsemalla primaarioikeuteen sisältyviä syrjäntäkieltoja voidaan selvittää, mitä syrjäntä on. Direktiivin säännökset eivät siinä mielessä ole enää primaarioikeuden periaatteiden yksityiskohtaisempia muotoiluja. Ainoastaan siltä osin kuin direktiiveissä säädetään henkilöllisestä ja aineellisesta soveltamisalasta sekä oikeudellisista seurauksista ja menettelyistä niihin sisältyy säännöksiä, joiden sisältöä ei voida ilman muuta johtaa suoraan primaarioikeudesta. Perusoikeuskirjan 27 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa vahvistettujen työntekijän perusoikeuksien kohdalla on toisin, koska ne alun alkaenkin edellyttävät, että lainsäätäjät antaa niille konkreettisen muodon.¹⁷⁵

163. Kun otetaan huomioon, ettei direktiivissä 2003/88 säädetä tyhjentävästi vuosilomasta vaan viitataan huomattavissa määrin kansalliseen oikeuteen, herää kysymys, voidaanko yleiselle oikeusperiaatteelle antaa konkreettinen muoto myös kansallisissa täytäntöönpanosäännöksissä. Tällainen lähestymistapa olisi nähdäkseni kuitenkin ongelmallinen. Useiden erilaisten lomaoikeutta koskevien kansallisten säännösten vuoksi epäilyjä ei nimittäin herättäisi ainoastaan tällaisen lähestymistavan käytännön toteutettavuus. Tällöin ei voitaisi myöskään varmistaa unionin oikeuden yhtenäistä soveltamista kaikissa jäsenvaltioissa.

– Yksityisiltä puuttuva oikeusvarmuus

164. Toiseksi epäilyjä herättää tällaisen lähestymistavan yhteensoveltuvuus oikeusvarmuuden periaatteen kanssa. Sekin on unionin oikeuden yleinen oikeusperiaate.¹⁷⁶ Kuten unionin tuomioistuimien useaan kertaan todennut, oikeusvarmuuden periaate edellyttää, että lainsäädäntö, joka aiheuttaa yksityisten kannalta epäedullisia seurauksia, on selvää ja täsmällistä ja että sen soveltaminen on yksityisten ennakoitavissa.¹⁷⁷ Koska yksityinen ei voi kuitenkaan koskaan olla varma, milloin kirjoittamatonta yleistä oikeusperiaatetta, sellaisena kuin se on konkretisoituna vastaavalla direktiivillä, sovelletaan kansallisen kirjoitetun oikeuden vastaisesti, voidaan olettaa, että kansallisen oikeuden voimassaolo aiheuttaa yksityiselle samankaltaista epävarmuutta kuin direktiivin välitön soveltaminen

174 — Ks. Bauer, J.-H. ja von Medem, A., "Küçükdeveci = Mangold hoch zwei? Europäische Grundrechte verdrängen deutsches Arbeitsrecht", *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, nide 11, 2010, s. 452.

175 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 174 mainittu artikkeli Bauer, J.-H. ja von Medem, A., jonka mukaan asiassa Küçükdeveci annetussa tuomiossa omaksuttua lähestymistapaa ei pitäisi soveltaa perusoikeuskirjan 27 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa vahvistettujen työntekijän perusoikeuksien tapauksessa tällaisten perusoikeuksien ja syrjäntäkieltojen erojen vuoksi. Tekijät toteavat, että monilla perusoikeuskirjan luvussa IV ("Yhteisvastuu") mainituilla aloilla on annettu direktiivejä, jotka eivät perinteisen tulkintatavan mukaan voi syrjäyttää niiden kanssa ristiriidassa olevaa kansallista oikeutta yksityisten välisissä riidoissa. Tekijät viittaavat tässä yhteydessä nimenomaisesti työaikadirektiiviin, jossa esimerkiksi konkretisoidaan perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa vahvistettu oikeus palkalliseen vuosilomaan.

176 — Ks. unionin oikeuteen sisältyvien oikeusvaltion periaatteiden yhteydessä edellä tämän ratkaisuehdotuksen 96 kohta. Ks. asia C-325/91, Ranska v. komissio, tuomio 16.6.1993 (Kok., s. I-3286, Kok. Ep. XIV, s. I-251, 26 kohta) ja asia C-177/96, Banque Indosuez ym., tuomio 16.10.1997 (Kok., s. I-5659, 26–31 kohta).

177 — Ks. asia C-17/03, VEMW ym., tuomio 7.6.2005 (Kok., s. I-4983, 80 kohta) ja asia C-226/08, Stadt Papenburg, tuomio 14.1.2010 (Kok., s. I-131, 45 kohta).

yksityisten välisessä suhteessa, mitä unionin tuomioistuin – kuten se on usein oikeuskäytännössään¹⁷⁸ vahvistanut – haluaa nimenomaan välttää.¹⁷⁹ Seuraukset olisivat huomattavia nimenomaan työoikeuden alalla, jossa säädetään lukemattomien työsuhteiden yksityiskohdista.

165. Kansalliset tuomioistuimet saattavat nimittäin katsoa, että niiden on tämän lähestymistavan vuoksi jätettävä soveltamatta kansallista oikeutta, joka kuuluu jossain muodossa direktiivin soveltamisalaan mutta on annettu täysin erillään siitä, ja nimenomaan sillä perusteella, että kyseessä olevilla direktiivin säännöksillä konkretisoidaan unionin oikeuden yleisiä oikeusperiaatteita tai primaarioikeuden asemassa olevia oikeushyviä,¹⁸⁰ siitä riippumatta, onko niillä kansallisen oikeuden perusteella tällainen soveltamatta jättämistä koskeva toimivalta. Tämä vaara on erityisen suuri, koska asiassa Küçükdeveci annetusta tuomiosta käy nimenomaisesti ilmi, ettei kansallinen tuomioistuin ole tällaisessa tilanteessa velvollinen esittämään ensin unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyyntöä.¹⁸¹

166. Jos tämä lähestymistapa vakiintuisi unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, direktiivit saisivat aseman, joka ei kuulu niille primaarioikeuden perusteella. Niistä tulisi portteja primaarioikeuteen, ja ne saisivat huomattavasti laajemman soveltamisalan kuin direktiivit antaneet unionin toimielimet olivat niille myöntäneet ja halusivat myöntää. Kun kansallisen säännöksen soveltamatta jättämisen primaarioikeudellinen seuraus yhdistetään unionin tuomioistuimen hyväksymään, kaikkien oikeusasteiden kansallisilla tuomioistuimilla olevaan soveltamatta jättämistä koskevaan toimivaltaan ilman ennakkoratkaisumenettelyä, kansalliset säännökset heikentyisivät merkittävästi, koska direktiivit vaikuttavat *jollain tapaa* suureen osaan oikeusaineistosta.

167. On kuitenkin epävarmaa, onko tämä sopusoinnussa perussopimuksissa luodun lainsäädäntöä ja sen täytäntöönpanoa koskevan järjestelmän kanssa.

– Perusoikeuskirjan määräysten kanssa ristiriidassa olevan lähestymistavan mahdollisuus

168. Tähän lähestymistapaan pätee vastaavasti yleisen oikeusperiaatteen välittömän soveltamisen yhteydessä esittämäni epäily, joka koskee mahdollista ristiriitaa perusoikeuskirjan 51 artiklan kanssa.¹⁸² Viittaan tässä yhteydessä kyseisestä ongelmasta esittämiini toteamuksiin. Myös se, että perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä rajoitetaan perusoikeuksien noudattamiseen velvollisten joukkoa, on näin ollen esteenä yleisen oikeusperiaatteen, sellaisena kuin se on konkretisoituna direktiivillä 2003/88, soveltamiselle.

– Päätelmä

169. Kaiken edellä esitetyn perusteella katson, ettei pääasiassa voitaisi – kuten asiassa Küçükdeveci – välittömästi soveltaa yleistä oikeusperiaatetta unionin oikeuden vastaisen kansallisen oikeuden syrjäyttämiseksi.

178 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 61–63 kohta.

179 — Ks. Avbelj, M., ”Temeljna načela prava EU padajo na glavo”, *Pravna praksa*, 2010, nro 7, s. 34, jossa arvostellaan asiassa Küçükdeveci annettua tuomiota, koska se voisi tekijän mielestä kääntää direktiivien horisontaalisen vaikutuksen puuttumista koskevan unionin tuomioistuimen tähänastisen oikeuskäytännön päällelleen. Edellä alaviitteessä 50 mainitussa artikkelissa De Mol, M., s. 307, epäillään, onko kyseinen lähestymistapa, jossa on kyse yleisen oikeusperiaatteen (ikäen perustuvan syrjinnän kiellon) toteuttamisesta, sopusoinnussa samoin yleisen oikeusperiaatteen muodostavan oikeusvarmuuden periaatteen kanssa. Tekijän mukaan yksityiset eivät voisi enää luottaa kansalliseen (kirjoitettuun) oikeuteen. Heidän olisi sen sijaan otettava huomioon (kirjoittamattoman) yleisen oikeusperiaatteen mahdolliset vaikutukset.

180 — Vastaavasti edellä alaviitteessä 163 mainittu Thüsing, G. ja Horler, S. ja edellä alaviitteessä 37 mainittu Seifert, A.

181 — Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Küçükdeveci, tuomion 53 kohta.

182 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 127 kohta.

c) Loppupäätelmä

170. Kokoavasti voidaan todeta, ettei unionin oikeudessa anneta kansalliselle tuomioistuimelle mahdollisuutta jättää soveltamatta riidanalaista säännöstä yksityisten välisessä suhteessa. Koska ennakkoratkaisukysymys on muotoiltu siten, että siinä oikeastaan tiedustellaan, onko kansallisella tuomioistuimella tällainen unionin oikeuteen perustuva velvoite, tähän kysymykseen olisi vastattava siten, ettei kansallisella tuomioistuimella ole myöskään tällaista velvoitetta, koska siitä ei säädetä unionin oikeudessa.

3. Toissijainen jäsenvaltion vastuu unionin oikeuden rikkomisen vuoksi

171. Jos – kuten pääasiassa – on selvää, että unionin oikeutta on rikottu direktiivin 2003/88 7 artiklan puutteellisen täytäntöönpanon vuoksi, mutta kansallinen tuomioistuin ei silti voi todeta, että unionin oikeuden vastainen kansallinen säännös on jätettävä soveltamatta, tämä ei missään tapauksessa tarkoita, että kaikki pääasian kantajan oikeudet evätään.

172. Kuten alussa todettiin,¹⁸³ pääasian kantaja voi edelleen unionin oikeudesta johtuvan vuosilomaa koskevan oikeutensa toteuttamiseksi nostaa vahingonkorvauskanteen jäsenyysvelvoitteitaan laiminlyövää jäsenvaltiota vastaan. Unionin oikeuteen perustuvaa valtion vastuuta koskeva oikeudellinen instituutio voi täyttää kansalaisen vaatimukset tällaisessa tapauksessa velvoittamalla asianomaisen jäsenvaltion korvaamaan hänelle vahingot, jotka aiheutuvat siitä, että valtio rikkoo unionin oikeutta.

173. Vahingonkorvausta koskevalle oikeudelle on asetettu unionin oikeudessa seuraavat kolme edellytystä: rikotun oikeusnormin tarkoituksena on antaa oikeuksia yksityisille, rikkominen on riittävän ilmeinen, ja vahinko, joka on aiheutunut henkilöille, joiden oikeuksia on loukattu, on välittömässä syy-yhteydessä valtion velvoitteen laiminlyöntiin.¹⁸⁴ Yhdistetyissä asioissa Dillenkofer ym. antamassaan tuomiossa,¹⁸⁵ joka koski direktiivin täytäntöönpanon laiminlyöntiä, yhteisöjen tuomioistuin muotoili ensimmäisen edellytyksen hieman eri tavalla – eli että direktiivissä säädettyyn tulokseen sisältyy se, että yksityisille oikeussubjekteille annetaan oikeuksia, joiden sisältö voidaan yksilöidä direktiivin säännösten perusteella – mutta korosti samalla, että molemmat ilmaisut merkitsivät asiallisesti samaa.¹⁸⁶

174. Unionin tuomioistuinten ja kansallisten tuomioistuinten välisestä toimivallan jaosta voidaan todeta, että kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on lähtökohtaisesti päättää siitä, ovatko käsiteltävänä olevassa asiassa täyttyneet ne edellytykset, joiden perusteella jäsenvaltio voi olla velvollinen korvaamaan unionin oikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon.¹⁸⁷ Sitä vastoin kysymys siitä, onko valtio vastuussa unionin oikeuteen perustuvien velvoitteidensa rikkomisesta aiheutuvista vahingoista, ja siitä, minkä sisältöinen tämä vastuu on, edellyttävät unionin oikeuden tulkintaa, joka kuuluu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.¹⁸⁸

183 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 65 kohta.

184 — Ks. Goffin, L., "À propos des principes régissant la responsabilité non contractuelle des États membres en cas de violation du droit communautaire", *Cahiers de droit européen*, nro 5–6 (1997), s. 537–; Lenaerts, K., Arts, D. ja Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. painos, London, 2006, s. 109, 3-042 kohta; Knez, R., "Varstvo pravic posameznika, ki jih vsebuje pravo skupnosti", *Revizor*, nro 4/5 (2003), 14. vuosikerta, s. 105; Ossenbühl, F., *Staatshaftungsrecht*, 5. painos, München, 1998, s. 505 ja Guichot, E., *La responsabilidad extracontractual de los poderes públicos según el Derecho Comunitario*, Valencia, 2007, s. 473, 474, joissa edellytyksiä katsotaan olevan kolme: 1) rikotulla oikeusnormilla on tarkoitus antaa oikeuksia yksityisille oikeussubjekteille, 2) rikkominen on riittävän ilmeistä ja 3) rikkomisen ja vahingon välillä on syy-yhteys. Ks. mm. yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du Pêcheur ja Factortame, tuomio 5.3.1996 (Kok., s. I-1029, 51 kohta); asia C-5/94, Hedley Lomas, tuomio 23.5.1996 (Kok., s. I-2553, 25 kohta); asia C-424/97, Haim, tuomio 4.7.2000 (Kok., s. I-5123, 36 kohta); asia C-63/01, Evans, tuomio 4.12.2003 (Kok., s. I-14447, 83 kohta) ja asia C-278/05, Robins ym., tuomio 25.1.2007 (Kok., s. I-1053, 69 kohta).

185 — Yhdistetyt asiat C-178/94, C-179/94, C-188/94-C-190/94, Dillenkofer ym., tuomio 8.10.1996 (Kok., s. I-4845, 23 kohta).

186 — Vastaavasti julkisasiamies Jacobs 26.9.2000 esittämässään ratkaisuehdotuksessa asiassa C-150/99, Lindöpark, tuomio 18.1.2001 (Kok., s. I-493, ratkaisuehdotuksen 51 kohta).

187 — Edellä alaviitteessä 184 mainitut yhdistetyt asiat Brasserie du Pêcheur ja Factortame, tuomion 22 kohta; asia C-392/93, British Telecommunications, tuomio 26.3.1996 (Kok., s. I-1631, 41 kohta) ja asia C-150/99, Lindöpark, tuomio 18.1.2001 (Kok., s. I-493, 38 kohta).

188 — Edellä alaviitteessä 184 mainitut yhdistetyt asiat Brasserie du Pêcheur ja Factortame, tuomion 25 kohta.

4. Päätelmä

175. Kaiken edellä esitetyn perusteella toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, ettei direktiivin 2003/88 7 artiklassa veloiteta jäsenvaltion tuomioistuinta, jonka ratkaistavana on yksityisten välinen riita, jättämään soveltamatta kansallista säännöstä, jonka mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän tosiasiallinen työskentely viitevuoden aikana ja jota ei voida tulkita direktiivin mukaisesti.

C Kolmas ennakkoratkaisukysymys

176. Muotoillessaan kolmannen ennakkoratkaisukysymyksensä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on selvästikin ottanut lähtökohdaksi tietyn kansallisen lainsäädännön, jossa säädetään oikeudesta vuosilomaan, jonka pituus vaihtelee työntekijän sairaudesta johtuvan poissaolon synn mukaan, jolloin kaikesta päätellen tehdään ero sen perusteella, oliko syynä työtapaturma, ammattitauti, työmatkatapaturma vai työstä johtumaton sairaus. Ennakkoratkaisupyyntöä ei ilmene, kuinka pitkä loma on kussakin tapauksessa. Selvää on ainoastaan se, että tässä kansallisessa lainsäädännössä säädetään tietyin edellytyksin direktiivissä säädettyä vähintään neljän viikon lomaa pidemmästä palkallisesta vuosilomasta.

177. Totesin jo ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä tarkastellessani, että direktiivin 2003/88 7 artiklassa vahvistettu oikeus palkalliseen vuosilomaan syntyy siitä riippumatta, oliko työntekijä kyseisenä ajanjaksona poissa sairauden vuoksi, jos hänelle oli asianmukaisesti määrätty sairauslomaa.¹⁸⁹ Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa perustellusti ennakkoratkaisupyyntössään, direktiivin 2003/88 7 artiklassa ei tehdä eroa sairaudesta johtuvan poissaolon synn perusteella. Kyseistä direktiivin säännöstä sovelletaan sen sijaan vuosilomaa koskevan oikeuden osalta ”jokaiseen työntekijään”. Näin ollen kaikilla, myös edellä mainituista syistä sairauslomalla olevilla työntekijöillä, on 7 artiklan 1 kohdan nojalla oikeus vähintään neljän viikon pituiseen vuosilomaan.

178. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät jäsenvaltiot voi vahvistaa kansallisissa säännöksissään vuosilomaa, jonka pituus ylittää unionin oikeudessa vahvistetun neljän viikon ajanjakson, koska kyseessä on ainoastaan vähimmäispituus, kuten jo säännöksen sanamuodosta ilmenee. Säännöksen tulkinnassa on nimittäin otettava huomioon, että direktiivin 2003/88 yleisenä tavoitteena on 1 artiklan 1 kohdan perusteella vahvistaa ”turvallisuuksi ja terveyttä koskevat vähimmäisvaatimukset työajan järjestämistä varten” ja että 15 artiklan mukaan direktiivi ei vaikuta ”jäsenvaltioiden oikeuteen soveltaa tai ottaa käyttöön lakeja, asetuksia tai hallinnollisia määräyksiä, jotka ovat työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden suojelemisen kannalta suotuisampia, eikä oikeuteen edistää tai sallia sellaisten työehtosopimusten tai työmarkkinaosapuolten välisten sopimusten soveltamista, jotka ovat työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden suojelemisen kannalta suotuisampia”. Tästä voidaan johtaa jäsenvaltioiden toimivalta ottaa palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden yhteydessä käyttöön suotuisampia säännöksiä kuin unionin oikeudessa säädetään.

179. Direktiivi 2003/88 ei myöskään estä jäsenvaltioita liittämästä ehtoja tällaisiin säännöksiin, joissa säädetään edullisemmasta kohtelusta, jos tämä ei heikennä direktiivissä taattua vähimmäissuojaa. Tässä yhteydessä on viitattava asiassa Merino Gómez annettuun tuomioon,¹⁹⁰ jossa todettiin, että direktiivin 7 artiklan 1 kohdan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin ”tällaisen loman saamiselle ja myöntämiselle kansallisessa lainsäädännössä ja/tai käytännössä asetettujen ehtojen mukaisesti”, on ymmärrettävä tarkoittavan, että ”kansallisten soveltamista koskevien yksityiskohtaisten sääntöjen on joka tapauksessa oltava sellaisia, että niillä kunnioitetaan työntekijän oikeutta vähintään

189 — Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 52 kohta.

190 — Edellä alaviitteessä 11 mainitussa asiassa Merino Gómez annettu tuomio.

neljän viikon palkalliseen vuosilomaan”.¹⁹¹ Pääasian ongelmanasettelun kannalta tämä tarkoittaa, että jäsenvaltio voi lähtökohtaisesti kohdella työntekijöitä vuosiloman vähimmäispituuden osalta eri tavoin heidän sairaudesta johtuvan poissaolonsa syyn perusteella, kunhan direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädettyä neljän viikon vähimmäisaikaa ei aliteta.

180. Säännöksistä, joissa säädetään sairausloma-oikeudesta ja sen käyttötavoista, ei myöskään ilmene suuntaviivoja, jotka voisivat johtaa toisenlaiseen arviointiin, sillä kuten yhdistetyissä asioissa Schultz-Hoff ym. annetussa tuomiossa perustellusti todettiin, kyseistä oikeutta ”ei unionin oikeuden nykytilassa säännellä tässä oikeudessa”.¹⁹² Kyseinen oikeus kuuluu sen sijaan jäsenvaltioiden sääntelytoimivaltaan. Ne voivat näin ollen myös ottaa käyttöön säännöksiä, jotka saattavat lyhentää vuosiloman pituutta, kunhan direktiivissä 2003/88 säädetty vähintään neljän viikon pituista vuosilomaa koskeva edellytys täyttyy kaikissa tapauksissa.

181. Se, ettei sairaudesta johtuvaa poissaoloa lasketa kansallisten oikeussääntöjen mukaan työajaksi esimerkiksi työmatkatapaturman tai työstä johtumattoman sairauden tapauksessa, ei saa vaikuttaa haitallisesti neljän viikon pituiseen vähimmäislomaan. Ranskan hallitus¹⁹³ on oikeassa siinä, että tämä on tarvittaessa estettävä antamalla työntekijälle mahdollisuus pitää lomansa jälkikäteen loman siirtämiselle varattuna riittävän pitkänä ajanjaksona, jossa otetaan huomioon direktiivin 2003/88 lepotavoite. Kuten asiassa *Federatie Nederlandse Vakbeweging* annetussa tuomiossa¹⁹⁴ todettiin, jotta vuosiloman myönteinen vaikutus työntekijän turvallisuuteen ja terveyteen ilmenisi täysimääräisesti, se on lähtökohtaisesti pidettävä tätä varten tarkoitettuna vuonna eli kulumassa olevana vuonna. Tämän lepoajan hyöty ei kuitenkaan katoa, jos se pidetään myöhempänä ajanjaksona, esimerkiksi loman siirtämiselle varatun ajanjakson aikana.

182. Edellä esitetyn perusteella on näin ollen katsottava, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä kansallisille säännöksille ja/tai käytännöille, joiden mukaan palkallisen loman pituus voi olla erilainen työntekijän poissaolon syyn perusteella, jos kyseisessä direktiivin säännöksessä säädetty vähintään neljän viikon pituinen loma varmistetaan kaikissa tapauksissa.

VII Ratkaisuehdotus

183. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Cour de cassationin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) Tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille säännöksille tai käytännöille, joiden mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän tai (yhden kuukauden) tosiasiallinen työskentely viitekauden aikana.
- 2) Direktiivin 2003/88 7 artiklassa ei velvoiteta jäsenvaltion tuomioistuinta, jonka ratkaistavana on yksityisten välinen riita, jättämään soveltamatta kansallista säännöstä, jonka mukaan palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden edellytyksenä on vähintään kymmenen päivän tosiasiallinen työskentely viitevuoden aikana ja jota ei voida tulkita direktiivin mukaisesti.
- 3) Direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä kansallisille säännöksille ja/tai käytännöille, joiden mukaan palkallisen loman pituus voi olla erilainen työntekijän poissaolon syyn perusteella, jos kyseisessä direktiivin säännöksessä säädetty vähintään neljän viikon pituinen loma varmistetaan kaikissa tapauksissa.

191 — Idem, 31 kohta.

192 — Edellä alaviitteessä 6 mainitut yhdistetyt asiat Schultz-Hoff ym., tuomion 27 kohta.

193 — Ks. Ranskan hallituksen kirjelmän 53 kohta.

194 — Ks. asia C-124/05, *Federatie Nederlandse Vakbeweging*, tuomio 6.4.2006 (Kok., s. I-3243, 30 kohta) ja edellä alaviitteessä 6 mainitut yhdistetyt asiat Schultz-Hoff ym., tuomion 30 kohta.